

N:o 52.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående afskrifning af den från viss jord inom Skåne m. fl. provinser utgående kyrkotionden; gifven Stockholms slott den 31 december 1897.

Under återopande af bifogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag, vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att besluta:

1:o) att den i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän samt af vissa hemman i Elfsborgs län utgående kyrkotionde skall, med det undantag, hvarom förmåles i 5:o) här nedan, från och med år 1900 upphöra att erläggas af de tiondeskyldiga, och att från samma tid den afkortade kyrkotionden skall afföras ur räkenskaperna, nuvarande tjensteinnehafvares möjligen förefintliga rätt att uppbära dylik afkortad tionde dock oförkränt;

2:o) att, derest delar af kyrkotionden äro anslagna till särskilda ändamål, det skall, med de i nästföljande punkt 3:o) omförmälda undantag, åligga kyrkan eller, om dess medel ej dertill lemna tillgång, församlingen att hålla vederbörande skadeslösa för den förlust, som för dem kan uppstå i följd af kyrkotiondens upphörande, dock att denna skyldighet, der kyrkotionden utgår för skolans eller kommunens ändamål, skall åligga i förra fallet skoldistriktet och i senare fallet kommunen;

3:o) att från och med år 1900 årligen skall erläggas:

a) af statsmedel *dels* ersättning för kyrkotionden till Lunds universitet, barnmorskeläraren i Lund, Lunds lasarett, Malmö asyl och fattiga prest-enkor i Halland samt prostetumror, *dels* ersättning för följande från och med år 1900 icke vidare i nu gällande ordning utgående afgifter nämligen: prostens omaks- och underskrifningspenningar, understöd till fattiga

prestenkor från kyrkor i Bohuslän och en del af Elfsborgs län, vaxljusmedlen, studieskatten i Halland, konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning, konsistorienotariens augment samt bidrag från landskyrkor i Listers och Bräkne kontrakt till Karlshamns skolestats aflöning; ersättningarna för prostens omaks- och underskrifningspenningar dock endast till nuvarande tjensteinnehafvare, och för anslagen till fattiga prestekor tillsvidare och intill dess annorlunda kan varda förordnad;

b) från presterskapets lönerogleringsfond godtgörelse för den åtskilliga kyrkoherdar och komministrar enligt gällande lönerogleringsresolutioner anslagna kyrkotionde utan särskildt åliggande för kyrkans räkning, och från biskopslönerogleringsfonden ersättning för den biskopen i Lund anslagna kyrkotionde och biskopens studieskatt, dock i båda fallen endast för den tid nuvarande lönerogleringar gälla;

4:o) att den från statsverket samt biskopslönerogleringsfonden och presterskapets lönerogleringsfond utgående ersättning för vaxljusmedlen, anslaget till Karlshamns skolestats aflöning samt biskopens studieskatt skall utgå med det belopp, till hvilket dessa afgifter äro bestämde, men att öfriga under punkt 3:o a) och b) omförmälda ersättningar skola beräknas för anslaget till barnmorskeläraren i Lund, studieskatten i Halland, konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning, konsistorienotariens augment, prostens omaks- och underskrifningspenningar samt understödet till fattiga prestenor från kyrkor i Bohuslän och en del af Elfsborgs län, efter det medelbelopp, hvartill desamma under de 10 åren 1888—1897 uppgått, samt för öfriga anslag efter medeltalet af medelmarkegångsprisen för nämnda 10 år, med tillägg af forsellön, dock med undantag för prostetunnan, för hvilken ersättning utgöres sålunda, att för hvarje prostetunna, som hittills utgått, utbetalas värdet af en tunna spanmål i det eller de sädesslag, hvaruti nämnda utskyld hittills varit bestämd, löst efter det i kongl. förordningen den 23 juli 1869 angifna pris, nuvarande prostar förbehållet att under deras tjenstetid uppbära ersättning efter hittills gällande grunder;

5:o) att, i fråga om kyrkotionde, som åtföljer patronatsrättighet, förevarande bestämmelser ej äro i vidare mån tillämpliga, än att, der sådan tionde är kronan behållen eller enligt punkt 3:o) här ofvan ersättes af statsmedel eller statsverket underlydande fonder, densamma skall i denna del från och med år 1900 upphöra att af tiondegifvarne till patronus utgöras, börande, om den andel af tionden, som af staten eftergifves eller öfvertages, icke kan på annat sätt till beloppet bestämmas, minskningen i den tiondeafgift, som af hemman eller lägenhet till patronus utgöres, be-

räknas i förhållande till den minskning, som eger rum i hela beloppet af församlingens tiondeafgift till patronus; samt

6:o) att de ytterligare bestämmelser, som för tillämpningen af föreskrifterna angående kyrkotiondens afskrifning kunna finnas erforderliga, meddelas af Konungen.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

G. F. Gilljam.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 december 1897.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve DOUGLAS,
 Statsråden: herr friherre ÅKERHJELM,
 WIKBLAD,
 GILLJAM,
 friherre RAPPE,
 CHRISTERSON,
 ANNERSTEDT,
 VON KRUSENSTJERNA, och
 grefve WACHTMEISTER.

Departementschefen, statsrådet Gilljam, föredrog i underdånighet, efter gemensam beredning med statsrådet och chefen för finansdepartementet:

1:o) Riksdagens skrifvelse den 10 maj 1870 angående afskaffande af åtskilliga, från kyrkorna i de provinser, som fordom tillhört danska monarkien, utgående afgifter;

2:o) Riksdagens skrifvelse den 22 maj 1873 angående omsättning i penningar af den i Skåne och Halland utgående kyrkotionden;

3:o) skatteregleringskomiténs den 13 september 1882 afgifna underdåniga utlåtande och förslag i fråga om indragning till kronan och omsättning i penningar af den till andra än församlingarnas egna ändamål anordnade kyrkotionden i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän;

4:o) skatteregleringskomiténs den 18 november 1882 afgifna underdåniga utlåtande och förslag angående omsättning i penningar samt afskrifning af den kyrkorna behållna eller i öfrigt för församlingarnas behof använda kyrkotionden;

5:o) en den 12 maj 1884 till Kongl. Maj:t ingifven, af åtskillige dåvarande ledamöter af Riksdagens Andra Kammare från Göteborgs och Bohus län gjord underdånig ansökning om kyrkornas i nämnda län befrielse från utgörande af den s. k. bibeltryckstunnan;

6:o) särskilda dels af Tegneby, Stala och Röra församlingar, dels ock af Myckleby, Torps och Långelanda församlingar gjorda underdåniga ansökningar i fråga om sättet för uppbörden af kyrkotionden i Bohuslän; samt

7:o) Riksdagens skrifvelse den 2 maj 1893, deruti Riksdagen — med hänsyn ej allenast till vigten af att det genom lagen den 12 juni 1885 angående byggnad och underhåll af kyrka med hvad dertill hörer så ock af särskild sockenstufva meddelade stadgande, som afsåge införande af likhet i nämnda besvärs utgörande, måtte kunna vinna allmän tillämpning, än äfven till billigheten deraf, att, sedan dåmera beslut fattats om öfriga grundskatters fullständiga afskrifning, motsvarande förmån måtte, så vidt ske kunde, beredas jemväl i fråga om den på viss jord inom provinserna Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän utgående kyrkotionde, hvilket onus efter Riksdagens uppfattning vore af alldeles samma natur som kronotionden — anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes efter föregående utredning till Riksdagen inkomma med förslag angående sättet och villkoren för en dylik afskrifning;

jemte de af vederbörande församlingar, myndigheter och öfriga vederbörande, i anledning af berörda skrivelser, förslag och ansökningar i underdånighet afgifna yttranden.

Härvid yttrade departementschefen:

De under 1:o) och 5:o) af mig nyss föredragna handlingar afse endast en del af de afgifter, som innefattas i Riksdagens senaste skrifvelse af den 2 maj 1893. I de utlåtanden, som öfver sistnämnda skrifvelse afgifvits, föreligger deremot en så vidt möjligt fullständig utredning af *alla* de olika ändamål, för hvilka kyrkotionden nu utgår, och skall jag vid den redogörelse, som jag här nedan går att lemna för alla de till dessa olika ändamål utgående afgifter, särskildt angifva, när, beträffande någon af dessa afgifter, framställning gjorts uti ifrågavarande handlingar. För de under 6:o) omförmälda handlingar skall jag, i sammanhang med frågan om kyrkotiondens *ursprung och förekomst* m. m. här nedan redogöra. Deremot tillåter jag mig redan nu i största korthet beröra de under 2:o), 3:o) och 4:o) angifna handlingar, nemligen Riksdagens skrifvelse den 22 maj 1873 samt skatteregleringskomiténs utlåtanden den 13 september och 18 november 1882 samt de förslag som i dem och i vederbörande myndigheters utlåtanden innefattas i fråga om kyrkotiondens omsättning och möjliga afskrifning.

Föregående
handlingar i
ärendet.

Föregående
handlingar i
ärendet.

I sistberörda skrivelse har Riksdagen, under framhållande att kyrkotionden, på sätt jag här nedan närmare kommer att angifva, i Blekinge och Bohuslän redan löstes efter bestämda pris, anhållit att Eders Kongl. Maj:t tacktes, efter vederbörandes hörande, taga i öfvervägande, huruvida icke den inom provinserna Skåne och Halland utgående kyrkotionde kunde till penningar omsättas i enlighet med de i kongl. förordningen den 23 juli 1869 angående förändring af grundräntor och kronotionde bestämda grunder samt derom till Riksdagen aflåta nådig framställning. Häröfver hafva kammarkollegium och statskontoret, efter vederbörandes hörande, den 30 december 1880 afgifvit underdånigt utlåtande, deruti embetsverken på anförda skäl afstyrkt nådigt bifall till berörda framställning, under framhållande tillika, att derest Eders Kongl. Maj:t i allt fall skulle finna den föreslagna omsättningen böra ega rum, sådant lämpligast torde ske på det sätt, att kyrkotionden indroges till statsverket mot full ersättning af statsmedel till vederbörande tiondetagare i öfverensstämmelse med hvad i 2 § 2 momentet af ofvanberörda förordning föreskrifvits.

Skatteregleringskomitén, till hvars kännedom Eders Kongl. Maj:t enligt nådigt beslut den 16 december 1881 låtit komma de yttranden och utlåtanden, hvilka af kammarkollegium och statskontoret samt öfriga vederbörande afgifvits öfver Riksdagens berörda framställning, och som redan i sitt förut omförmälda utlåtande och förslag angående skatteförhållandena i riket hemställt att, der sådant ännu icke skett, den till *andra än till församlingarnas egna ändamål* anordnade kyrkotionden i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän, skulle indragas till kronan mot ersättning och omsättas i penningar enligt den för kronotiondens omsättning stadgade grund samt afskrifvas, på sätt om grundskatter i allmänhet blefve stadgad, föreslog i sitt utlåtande af den 18 november 1882 ytterligare, att jemväl den kyrkorna i nämnda provinser behållna eller i öfrigt till *församlingarnas egna behof* använda kyrkotionde borde, der den icke redan med visst penningebelopp utgjordes, omsättas i penningar enligt nämnda grund samt afskrifvas, dock, der densamma användes ej för kyrkornas utan för andra församlingarnas ändamål eller tillfölle patroni ecclesiarum, endast under vilkor att församlingarna åtog sig att till vederbörande lemna full ersättning efter årliga medelmarkegångspriset å tionden, uttaxerad såsom om kommunalutskylder i allmänhet vore stadgad. Från denna hemställan var en ledamot, professor Rydin, skiljaktig och anförde, att de förändringar, som kunde ifrågakomma i afseende på utgörande af den kyrkorna behållna kyrkotionden, ej skulle ske i form af afskrifning utan att det borde bero på hvarje församling att, sedan vederbörande, hvilkas rätt kunde af förändringen bero, blifvit hörde, uppgöra förslag, huruvida och enligt hvilka

grunder förändringen borde verkställas, hvilket förslag sedermera skulle underställas Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning.

Föregående
handlingar i
ärendet.

I anledning af berörda särskilda förslag hafva kammarkollegium och statskontoret anført: *dels* den 14 november 1882 att, då statsverket icke kunde anses ega samma dispositionsrätt öfver kyrkotionden som öfver den sedan långliga tider tillbaka till kronan indragna kronotionden och då vidare den omständighet, att tid efter annan utaf kyrkornas öfverskottsmedel anslag med församlingarnas begifvande lemnats äfven till andra än församlingarnas egna ändamål, väl icke kunde i och för sig innebära, att kyrkorna för all framtid afstått från sin rätt att sjelfva få disponera öfver sådana medel, derest desamma icke vidare skulle befinnas vara erforderliga för de ändamål, hvarför de en gång anvisats, det syntes embetsverken betänkligt att, innan församlingarna lemnats tillfälle att i frågan sig yttra, tillstyrka bifall till en åtgärd, hvarigenom kyrkornas rätt i oförmälda hänseende skulle för all framtid afskräas, hvartill komme att genom bifall till komiténs förslag om indragning af den till andra än församlingarnas egna behof utgående tionde endast en jemförelsevis mindre del af kyrkotionden komme att afskrifvas, men deremot den större delen att fortfarande på öfligt sätt utgöras, hvarigenom ett af de hufvudsakligaste ändamålen med hela afskrifningen eller likformighet i beskattningen skulle i väsentlig mån förfelas, hvadan embetsverken hemstälde, huruvida Eders Kongl. Maj:t kunde finna skatteregleringskomiténs förstnämnda förslag omedelbarligen och för det dåvarande föranleda till någon Eders Kongl. Maj:ts framställning till Riksdagen; *dels* den 30 december 1885 att embetsverken ej heller ansett sig kunna tillstyrka bifall hvarken till den föreslagna successiva afskrifningen utaf kyrkotionden, af hvilken kyrkorna vore i behof, eller till dess omsättning i penningar, hvarigenom denna tionde med penningevärdets fall skulle blifva en ren obetydlighet.

Innan jag öfvergår till en detaljerad framställning af de olika ändamål, för hvilka kyrkotionde för närvarande utgår, samt redogör för nu afgifna förslag rörande sättet och villkoren för dess afskrifning, torde en kort historik öfver samma tiondes *ursprung* och *nuvarande förekomst* samt angående *sättet för dess utgående och redovisning* vara på sin plats.

Härvid tillåter jag mig följa det af kammarkollegium och statskontoret senast afgifna utlåtande af den 8 februari 1897. Enligt detta förekommer kyrkotionde egentligen endast i de fem län, hvilka bildats af de forna danska och norska provinserna Skåne, Halland, Blekinge och

Kyrkotiondens *ursprung m. m.* Bohuslän. Dock torde några hemman i Nödinge socken i Elfsborgs län jemväl vara skyldiga utgöra kyrkotionde, nemligen n:ris 1—3 samt 5—8 Skårdal äfvensom n:o 1 Surte. Dessa hemman, hvilka städse i kyrkligt afseende varit förenade med sistberörda socken, fingo nemligen, då de i öfrigt räknades tillhöra Kongelfs socken af Göteborgs och Bohus län, vid tiondesättningen i nämnda län tionde sig påförd efter de för detta län gällande grunder, men hafva sedermera jemlikt nådigt bref den 28 mars 1888 i alla afseenden flyttats öfver till Nödinge socken, i samband hvarmed deras kyrkotionde 7,4192 hektoliter korn, som förut redovisats i specialräkenskaperna för Göteborgs och Bohus län under rubrik »kyrkors underhåll» såsom tillhörande Nödinge kyrka, afförts ur nämnda räkenskaper utan att likväl sedermera hafva upptagits i motsvarande räkenskaper för Elfsborgs län. Af Nödinge församlings yttrande framgår ej, om denna tionde fortfarande utgöres. Före reformationen förekom kyrkotionde jemväl i gamla Sverige. Den i landskapslagarnes kyrkobalkar föreskrifna tionden var nemligen en kyrklig skatt och i allmänhet (åtminstone sädestionden) så fördelad, att en tredjedel tillföll sockenpresten och de återstående två tredjedelarne sockenkyrkan, biskopen och de fattige. Under Gustaf I:s tid indrogs emellertid i gamla Sverige med undantag endast för sockenprestens andel (= tertialtionden) hela tionden till kronan. Af densamma lemnades visserligen någon del till kyrkorna (vin- och byggnadssäd m. m.), men denna anpart, hvilken åtminstone i vissa landsdelar uppgick till lika högt belopp som den kyrkorna förut tillkommande tionden, betraktades ej längre såsom kyrkotionde utan såsom en afkortning af kronotionden och har i följd deraf jemlikt nådiga förordningen den 23 juli 1869 indragits till statsverket mot årlig ersättning till kyrkorna af statsmedel. I Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän åter, der sädestionden var delad lika mellan presten, kyrkan och biskopen, tillerkändes vid reformationen den danske konungen endast den tredjedel, som biskoparne förut uppburit och hvilken numera utgör den i nämnda landskap förekommande kronotionden, hvaremot ej allenast presten utan äfven kyrkorna fortfarande fingo uppbära sina andelar af tionden (tertial- och kyrkotionden). Kyrkotionde utgår icke af alla hemman och lägenheter, utan äro, såsom nedan närmare kommer att angifvas, flera egendomar från dess utgörande fritagna.

Liksom den öfriga tionden utgick kyrkans anpart deraf vanligen uti kärften, men sedan kronotiondens belopp för hvarje hemman eller lägenhet blifvit en gång för alla bestämdt till persedeln, synes regeln snart hafva blifvit att jemväl låta kyrkotionden erläggas med samma belopp. I sitt förevarande utlåtande anföra kammarkollegium och statskontoret, att embets-

verken dock ej varit i tillfälle att ingå i närmare undersökning, huru-^{Kyrkotiondens} vida i verkligheten så numera är fallet i de särskilda församlingarna, då med ^{ursprung m. m.} undantag för Blekinge län, der debiteringen verkställes genom kronans tjänstemän, uppbördens i öfrigt i regel sker genom församlingarnas egen försorg och de till grund för debiteringen derstädes liggande tiondelängder, som för embetsverken varit tillgängliga, visat sig vara i hög grad ofullständiga och otillförlitliga. Enligt kongl. kungörelsen den 11 maj 1855 stadgades dels i 1 §, att såväl kronans behållna som åt embets- och tjänstemän på lön indelta räntor och tionde, de allmänna verk och inrättningar, kyrkor och fromma stiftelser tillhöriga dylika indelningar och anslag etc. skulle af räntegifvarne få lösas med penningar efter ett hvarje år för de nästförflutna tio åren bestämdt medelpris utan rättighet för räntetagarne att något af dessa anslag till leverering in natura uppsäga; dock att för dem af dåvarande embets- och tjänstemän, hvilka enligt fullmakter eller konstitutorial vore i åtnjutande af så bestämda löner, förändring först med deras afgång från embetet eller tjensten skulle träda i verksamhet, så vida de ej sjelfve, deröfver hörde, förklarade sig önska, att den dessförinnan finge försiggå, dels i 2 och 5 §§ att innehafvare af ränte- och tiondeanslag för upphörande såväl af deras dittills åtnjutna optionsrätt att utfordra dessa anslag in natura som af rättigheten att utaf räntegifvarne uppbära forsellön, då lösen med penningar egde rum, skulle hållas skadeslösa på det sätt, att de af statsverket årligen erhöle ersättning till enahanda belopp, hvartill forsellön författningsenligt tillgodonjötes, eller 16 skillingar banko för hvarje tunna råg eller korn och 12 skillingar samma mynt för hvarje tunna hafre, att å länets ränteri anordnas och lyftas.

Under anförande, att enligt nådigt bref den 5 november 1842 kyrktiondegifvarne i *Skåne* blifvit i afseende å berörda åliggande för framtiden stälda i fullkomlig likhet med de afrads- och tiondegifvare i allmänhet, hvilkas tionde vore kronan behållen, samt att förstnämnda tiondegifvare ej heller eljest kunde annorlunda betraktas, utan borde vara underkastade enahanda vilkor, som sålunda i afseende å kronans behållna tionde föreskrifvits, liksom ock de af den så kallade kyrkotionen till löntagare, allmänna inrättningar, fromma stiftelser med flere ändamål utgående anslag borde betraktas såsom annan af kronan till vissa behof anslagen eller tilldelad tionde, förklarade Kongl. Maj:t den 14 december 1855, att stadgandet i 1 § af nämnda nådiga kungörelse borde tjena till efterrättelse jemväl hvad kyrkotionen i *Skåne* anginge, till följd hvaraf såväl de *kyrkor*, hvilka hade kyrkotionde sig anvisad, som vederbörande allmänna verk och inrättningar samt fromma stiftelser, för dem tillkommande, afvensom embets- och tjänstemän och löntagare för de dem tilldelat tionde-

Kyrkotiondensanslag, hvilka efter medelpris uppbures, skulle ega att årligen från statsverket erhålla den försellön, som enligt 2 och 5 §§ uti oftaberörda nådiga kungörelse dem tillkomme, och som i länens ränterier borde anordnas och lyftas. Med stöd häraf utgöres tionden af de tiondeskyldige till samtliga kyrkor i Malmöhus och Kristianstads län med undantag endast för några patronella efter medelmarkegångspris, hvilket äfven kommit att, ehuru utan uttrycklig föreskrift, tillämpas i Halland; och torde i nämnda tre län jemväl de, som hafva delar af kyrkotionden sig anslagna, vara berättigade uppbära dessa efter medelmarkegångspris, hvilket dock ej alltid iakttagits.

Inom *Bohuslän och Blekinge* åter hade allmogen småningom lyckats vid riksdagarne åt sig utverka att få lösa kyrkotionden efter ett visst årligt pris. Sålunda hade, hvad Bohuslän angår, sedan genom 8 § i Kongl. Maj:ts resolution och förklaring den 9 december 1766 på presteskapets allmänna besvär föreskrifvits, att kyrkorna derstädes skulle ega att få sin tionde antingen in natura levererad eller efter årlig markegång betald, uppå fullmäktiges af allmogen anhållan, att allmogen i Bohuslän måtte varda bibehållen vid den från urminnes tider dem förunnade rättighet att få inlösa sin kyrkotionde efter 3 daler silfvermynt tunnan, Kongl. Maj:t uti 40 § af sin nådiga resolution och förklaring den 22 mars 1770, med upphäfvande af nyssnämnda 8 § i 1766 års resolution och förklaring, medgifvit allmogen i Bohuslän, såsom ifrån äldre tider och innan detta län kommit under svensk lydno berättigad att med 3 daler silfvermynt tunnan dess kyrkotiondespanmål betala, att vid samma förmån allt framgent varda bibehållen, dock med skyldighet för församlingarna att för kyrkornas underhåll och reparation, när det fordrades, draga sådan försorg att icke något i den delen eftersattes af hvad lag bjöde, hvilket stadgande, med undantag enligt särskilda bestämmelser för den till patronus i Hjertum och Vesterlanda samt Morlanda utgående kyrkotionde, hvilken erlägges in natura eller efter öfverenskommet pris, ännu fortfar att gälla, ehuru i åtskilliga socknar, 20 af 63, värdet af en tunna trots myntförändringen under 1770-talet endast räknas till 75 öre i stället för 1 krona 50 öre. För Blekinge bestämdes genom 56 § i kongl. resolutionen på allmogens besvär den 12 december 1734, att allmogen derstädes skulle för ett visst pris i ond och god tid få lösa kyrkotiondespanmålen, för hvilket ändamål landshöfdingen och konsistorium då jemväl ålades att, efter vederbörandes hörande, träffa ett sådant medelpris, att hvarken allmogen eller kyrkorna blefve lidande, såsom följd hvaraf och efter det öfverenskommelse blifvit träffad, genom 14 § i kongl. resolutionen den 16 mars 1739 fastställdes, att kyrkotionden inom Blekinge skulle i ond och god tid betalas med 4 daler 4 öre silfvermynt för en tunna råg och 3 daler 16 öre

silfvermynt för en tunna korn, hvilket lösningspris, uppå vederbörandes ^{Kyrkotiondens} ^{ursprung m. m.} underdåniga framställning, sedermera genom nådigt bref den 5 augusti 1781 fördubblades, så att för rågen skulle erläggas 1 riksdaler 18 skillingar tunnan samt för kornet 1 riksdaler 8 skillingar tunnan, och fortför detta till dess, uppå riksdagsfullmäktiges af presteståndet för Lunds stift underdåniga anhållan, att Kongl. Maj:t, med afseende bland annat å det kända lidande, hvarför kyrkorna i Blekinge varit utsatta under den långa tid spanmålspriset i allmänhet varit så högst olika mot det genom 1781 års resolution fastställda, måtte i nåder förklara kyrkotiondegifvarne inom Blekinge skyldige att på lika sätt som i andra rikets provinser antingen in natura eller efter årligt markegångspris erlägga den till kyrkorna anslagna del af tionden, Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 12 juni 1816 förordnat, att kyrkotionden i Blekinge tillsvidare och intilldess annorlunda kunde i nåder blifva föreskrifvet, komme att utgå i penningar till dubbla beloppet emot det år 1781 stadgade pris eller för rågen efter 2 riksdaler 36 skillingar banko och för kornet efter 2 riksdaler 18 skillingar 4 runstycken banko tunnan, dock att församlingarna skulle, när kyrkorna saknade tillgång till bestridande af kostnaderna för nödiga reparationer eller andra utgifter, för hvilka kronotionden blifvit kyrkorna tillagd och förunnad, sjelfva genom tillskott fylla bristen, så att kyrkornas tillbörliga rätt blefve bevarad och skyddad.

Kyrkotionden har, ehuru den endast till mindre del ingått till statsverket, sedan äldre tider i riksstaten beräknats bland statsverkets inkomster samt i följd deraf jemväl redovisats i landsboksräkenskaperna.

Enligt hvad af kongl. brefvet den 20 mars 1858 framgår, hade Rikets vid 1856—1858 års riksmöte församlade Ständer, enär, efter hvad de inhemtat, då gällande riksstat upptoge bland indelt spanmål jemväl sådan spanmål, som i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län vore anslagen åt presterskapet och kyrkorna, men för hvilken de skattskyldige på grund af äldre nådiga resolutioner egde betala lösen efter bestämda låga pris, funnit nödig rättelse böra härutinnan vidtagas samt därför låtit i riksstaten å indelta spanmålen afdraga åt kleresistaten anvisade 94 tunnor 16½ kappar och åt kyrkorna anvisade 2,943 tunnor 20 kappar och i stället ökat kontanta anslagen med beloppet af den lösen, som för spanmålen erlades, eller anslaget till kleresistaten med 204 kronor 75 öre och anslaget till kyrkors underhåll med 6,500 kronor 50 öre samt tillika föreskrifvit, att den stadgade lösen för ifrågavarande spanmål derefter skulle upptagas och redovisas bland kronans behållna inkomster. Hvad angår kyrkotionden i *Blekinge* har detta Rikets Ständers beslut trädt i verkställighet, hvadan derstädes i kronoräkenskaperna redovisats dels å konto

Kyrkotiondens »grundskatt» bibeltrycksspannål, löst efter 10-årigt medelmarkegångs-
ursprung m. m pris, dels ock å konto »kronotionde efter bestämda pris» återstående kyrkotionden, löst enligt kongl. brefvet den 12 juni 1816, af hvilken kyrkotionde, med afdrag för 4 kronor 29 öre, som i specialräkningen af-föres såsom varande anordnad efter stat under titel »städers friheter», återstoden ingår till statsverket, hvaremot å riksstatens 8:de hufvudtitel finnas upptagna ersättningsanslag, hvilka årligen utgå till vederbörande med dels 59 kronor 31 öre till kleresistaten för den af presterskapets och klockarnes boställen inom länet till samma belopp utgående kyrkotionde, dels ock till församlingarna 3,864 kronor 2 öre, af hvilket belopp hvarje kyrkoförsamling uppbär lika mycket som, med undantag för kleresistatens boställen, å hemmanen inom församlingen för hvarje år såsom kyrkotionde efter bestämdt pris utdebiterats. Hvad åter *Göteborgs och Bohus län* angår, förordnade Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande dels genom skrivelser till länets fögderiredogörare den 26 november och den 15 december 1883 samt dels genom en den 22 februari 1884 utfärdad allmän kungörelse, att den till kleresistaten och kyrkorna i länet af vissa skattskyldiga utgående tiondespanmålslösen efter bestämdt pris skulle, till dess annorlunda förordnades, debiteras, uppbäras och såsom kronan behållen inkomst i kronoräken-skaperna redovisas af vederbörande kronofogde och häradsskrifvare, att i stället ersättning skulle utgå af statsmedel till tionden motsvarande belopp, att genom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes försorg till vederbörande utbetalas, samt att ingen annan än förbemälte tjänstemän egde att med de-bitering och redovisning af ifrågavarande tiondespanmålslösen derefter och tills vidare taga någon befattning. I de särskilda af mig under 6:o) här ofvan föredragna ansökningar hafva der omförmälda församlingar anhållit att, intill dess Eders Kongl. Maj:t funnit godt i nåder besluta någon förändring med afseende å rättigheten till och uppbörden af kyrkotionden i Bohuslän, förhållandet med densamma måtte förblifva såsom det af ålder varit, så att kronans uppbördsmän lika litet dädanefter som dittills egde befatta sig med kyrkotiondens uppbärande, utan att denna finge fortfarande af kyrkornas målsmän ombesörjas, samt att Eders Kongl. Maj:t sålunda måtte i nåder anbefalla Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande att återkalla de gifna föreskrifterna om kyrkotiondens indrifning genom fögderiförvalt-ningarna. Efter det kammarkollegium och statskontoret fått i uppdrag att öfver denna framställning afgifva underdånigt utlåtande efter vederbörandes hörande, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, i afvaktan på Eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut, genom allmän kungörelse den 5 september 1884 uppskjutit tillämpningen af dess i ofvanomförmälda skrivelser och kungörelse meddelade föreskrifter, hvarefter och sedan veder-

börande blifvit hörda, kammarkollegium och statskontoret uti underdånigt ^{Kyrkotiondens} ^{ursprung m. m.} utlåtande den 31 december 1886 anfört bland annat, att, då patronus till Morlanda egde uppbära kyrkotionden i pastoratet in natura eller efter öfverenskommet pris, Rikets Ständers beslut, i hvad det afsåge indragning till statsverket af denna tionde, icke kunde bringas till verkställighet, samt att efter embetsverkens uppfattning indragning till statsverket ej heller borde ega rum vare sig af den kleresistaten anordnade delen af kyrkotionden, såsom bestående af de denna stat anslagna bostälernas kyrkotionde, hvilken vederbörande presterskap frinjöte och fortfarande vore berättigad att frinjuta, eller af den kyrkorna behållna delen af denna tionde, hvilket äfven egde sin tillämpning på Blekinge; hvarför embetsverken i detta utlåtande hemställa, att Eders Kongl. Maj:t i nåder täcktes låta bero vid den af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län vidtagna åtgärd att tills vidare uppskjuta verkställigheten af indragningen till statsverket utaf ifrågavarande kyrkotionde i Bohuslän, samt att Eders Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta nådig proposition derom, att den vid 1856—58 års riksmöte beslutade indragning till statsverket af kyrkotionden inom såväl nämnda län som äfven Blekinge, der förhållandena vore desamma, måtte få återgå.

Ej allenast i Skåne och Halland utan äfven i Bohuslän uppbäres sålunda kyrkotionden fortfarande för vederbörande tiondetagares räkning utan statens mellankomst.

I sitt nu afgifna utlåtande hänföra kammarkollegium och statskontoret kyrkotionden till följande fem **hufvudgrupper**, nemligen: *I afkortad kyrkotionde; II kronan behållen; III anordnad; IV till patronus utgående samt V kyrkorna behållen.*

I. Afkortad kyrkotionde.

Åtskilliga egendomar äro af skilda anledningar befriade från att till kyrkorna erlægga sin kyrkotionde. Som regel gäller detta ej endast för säterier och kungsgårdar utan äfven för ecklesiastika boställen, hemman och lägenheter, hvilka senare egendoms kyrkotionde frinjutes af vederbörande indelningshafvare. Tionden för dylika egendomar afkortas därför i kyrkans räkenskaper, liksom också i landsboksräkenskaperna den för ecklesiastika egendomar afkortade kyrkotionden i flertalet fall upptagits under afkortningstitel. Vissa fall förekomma dock, der egaren eller innehafvaren af en egendom, hvars kyrkotionde sålunda afkortats, likväl får utgöra densamma. Detta inträffar dels med ecklesiastika boställen i Blekinge län,

deraf tionden utgöres till statsverket af indelningshafvaren, men denne af statsverket erhåller motsvarande belopp till sig utanordnad, dels med vissa ecklesiastika egendomar, särskildt annex- och mensalhemman, deraf indelningshafvarne enligt gällande listidsstädje- eller arrendekontrakt ega uppbära den afkortade kyrkotionden, hvilket emellertid ej torde förekomma, sedan dessa hemman blifvit i författningsenlig ordning utarrenderade. Bland den afkortade kyrkotionden torde särskildt böra erinras om den Karlshamns stad anslagna kyrkotionden af frälsehemmanet n:o 1, 1 $\frac{1}{3}$ mantal Hunnemara i Asarums socken. Jemlikt nådig resolution den 26 juni 1747 medgaf Kongl. Maj:t nemligen, att Karlshamns stad finge för nämnda hemman åtnjuta frihet från utgörande af bland annat tionden; och afkortas på grund deraf i räkenskaperna såsom anordning efter stat under titel »städers friheter» kyrkotionde 4 kronor 29 öre.

II. Kronan behållen kyrkotionde.

Hit är numera att hänföra 1) *bibeltrycksspanmålen*, 2) *indragen skoltionde* och 3) *indragen hospitalstionde*.

1) *Bibeltrycksspanmål.*

Derom handlas särskildt dels i Riksdagens under 1:o här ofvan omförmälda skrifvelse af den 10 maj 1870, deri anhålles, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda förhållandet i afseende å tillkomsten och beskaffenheten af samma spanmål samt till Riksdagen aflåta nådig framställning, om och på hvad grund denna afgift utan statsverkets betungande eller förnärmande af någons rätt skulle kunna för framtiden upphöra, dels i den under 5:o) omförmälda ansökning af den 12 maj 1884 af åtskilliga d. v. ledamöter i Riksdagens andra kammare; öfver hvilka framställningar kammarkollegium sig yttrat den 31 december 1879 och den 24 december 1885. I kammarkollegii och statskontorets nu afgifna utlåtande upprepas i allt väsentligt hvad kammarkollegium i sitt utlåtande af den 31 december 1879 öfver Riksdagens berörda skrifvelse anfört. Här af framgår följande:

Kronan behållen kyrkotionde.

Bibeltryckstunnan leder sitt ursprung från hertig Karls bref till Rikens Råd den 15 september 1601, hvaruti förordnades att, på det svenska bibeln, sådan den då var öfversedd, måtte blifva inrikes tryckt, för ändamålet skulle tagas förutom domkyrkotunnan från kyrkorna ändå en tunna öfver hela riket, hvilket stadgande tillämpades, tills genom kongl. brefvet den 27 juli 1637 bibeltryckstunnan afskaffades och i dess ställe påbjöds 40:de

delen af all kronotionde till Stockholms barnhus och Vadstena krigshospital. Efter danska provinsernas afträdande till Sverige blef bibeltryckstunnan ånyo påbjuden först genom kongl. brefvet till kammarkollegium den 1 mars 1674, hvaruti Kongl. Maj:t, med tillkännagifvande att för några år sedan till konservation af urgamla antiqviteter, qvarlefvor och efterdömen, som utaf framfarne Sveriges konungar samt andra förnåmde mäns bedrifter hade varit till att hemta, jemväl ock till dessas och slikas publikation, såsom lädande till rikets och fäderneslandets heder och namnkunnighet, i Upsala inrättats ett kollegium antiqvitatum, anbefalde kammarkollegium, att till detta nyttiga verks befordring och dermed förenade utgifter anslå bland annat tryckeritunnan, »som för detta till slika usus hafver öfver riket varit använd och sedermera till andra tarfvor anslagen». Till följd häraf aflät kammarkollegium den 20 maj samma år bref till samtliga landshöfdingarne i gamla Sverige och Finland med anmodan att af hvart kyrkoherberge under namn af tryckeritunnan låta innehålla en tunna spanmål såsom en afkortning på lika sätt som de andra afkortningarna, så att den afdroges förr än något annat utlevererades, hvaremot landshöfdingarne i Malmöhus, Kristianstads och Blekinge samt Hallands län i skrifvelse den 30 i samma månad anmodades göra den förordning, att af hvart kyrkoherberge en tunna spanmål årligen aftoges såsom en afkortning förr än den öfriga kyrkotionden blefve uttagen och sedan till den ort levererades och disponerades, som kollegium antiqvitatum begärde. Då likväl spanmålen utgick högst ojemnt och särskildt i de församlingar, hvarest kronotionden var löntagare anslagen, ofta icke alls erlades, förordnades genom kongl. brefvet den 20 januari 1682, att tryckeritunnan skulle så derefter som i förra konungars tid årligen utgå af alla kyrkoherbergen i riket, vare sig förlänte eller oförlänte, antingen under presterskapet, akademierne, militien, skolorna eller andra, som underhåll af kyrkoherbergen njöte, hvilken tunna skulle blifva så derefter som af begynnelsen använd till lärda mäns underhåll och nyttiga böckers publicerande uti andliga och verldsliga saker, riksens lagar och stadgar, historier och antiqviteter, samt andra nödiga handlingar, som till fäderneslandets heder och invånarnes undervisning lända kunde, hvarjemte blef stadgadt, att ehuruval en tunna för detta af alla socknar, större och smärre, i hela riket varit utgången, skulle derefter så förhållas, att, der alltför små kyrkoherbergen vore, två små kyrkor skulle om en tunna förenas, men igen i stället uppfyllas den brist af de större kyrkoherbergen i samma gäll eller annorstädes. Mot detta påbud inkommo visserligen protester af erkebiskopen och konsistorium i Linköping, men genom kongl. förklaringen den 14 juni samma år och kongl. resolutionen den 5 juli 1684 blef detsamma faststaldt och

Kronan behållen kyrkotionde.

*Kronan be-
hållen kyrko-
tionde.*

bekräftadt. Sedermera efter det Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 12 juni och 21 november 1690 samt den 16 maj 1691 tillagt skolbetjenterna i allmänhet och deribland dem i Bohusläns och Hallands städer löneförbättringar och befalt, att dertill skulle användas tryckeritunnan, aflät statskontoret den 8 derpåföljde juni bref dels till landshöfdingarne i Bohuslän och Halland med anmodan att sådant iakttaga och att den delen af tryckeritunnan, som icke levererades uti spanmål in natura, blefve försåld den tjenligaste tiden på året och till så högt pris som möjligt samt att medlen uti förslagen under sin särskilda titel upptoges och beräknades, dels ock till generalguvernören i Skåne och landshöfdingen i Blekinge med begäran, att som Kongl. Maj:t i nåder resolverat, att tryckeritunnan skulle som andra Kongl. Maj:ts medel och räntor assigneras af dess statskontor, den order måtte ställas till alla vederbörande, att spanmålen för samma år och allt framgent blefve försåld på de beqvämligaste tider om året till så högt pris, som den möjligen kunde utbringas, och att medlen måtte blifva upptagna i förslagen under sin särskilda titel och hållas i beredskap till den anordning, som deröfver blefve gjord, genom hvilka föreskrifter all bibeltryckstunnan i dessa provinser, med undantag för den del, som var skolbetjenterna i Bohuslän och Halland anordnad, i verkligheten blef till statsverket indragen. Om ifrågavarande utskylds utgörande är sedermera stadadt genom kongl. instruktionerna för kyrkoinspektorerne den 23 april och 30 augusti 1697, att i kredit skall under afkortning afföras, bland annat, en tryckeritunna, halffparten råg och halffparten korn, af hvarje kyrka efter deröfver gifna kongl. förordningar och immissioner emot befallningsmannens qvittens, äfvensom i 17:de punkten af kongl. instruktionen den 12 april 1815 angående vården och förvaltningen af kyrkornas fastigheter med mera i Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Hallands samt Göteborgs och Bohus län, i fråga om metoden för den årliga kyrkoräkningens upprättande, att i kredit skall afföras bibeltryckstunnan emot kronofogdens qvittens. Då kyrkotionden icke är att förvexla med kronotionden, har den del af bibeltryckstunnan, som till statsverket erlægges, icke till penningar omsatts enligt de i kongl. förordningen den 23 juli 1869 föreskrifna grunder, utan löses fortfarande med penningar enligt medelmarkegångspris, och det jemlikt kammarrättens utslag den 18 februari 1879 äfven i Blekinge län, der eljest kyrkotionden löses efter bestämdt pris. Denna utskyld har icke erlagts af flertalet patronella och stadskyrkor, och af öfriga kyrkor utgått i allmänhet efter verkställd fördelning med olika belopp af hvarje. Af kyrkorna i Malmöhus län erlægges tillsammans 137,2519 hektoliter råg och 190,0098 hektoliter korn, i Kristianstads län 82,5454 hektoliter råg och 150,9664 hektoliter korn, i Blekinge län 47,81258 hektoliter spanmål, hälften

råg och hälften korn. Dock utgör inom sistnämnda län bibeltrycksspanmålen ej egentligen någon afkortning å kyrkotionden, utan utdebiteras af hvarje egendom kyrkotionde till så stort belopp, som motsvarar dess kronotiondespanmål efter jordeboken samt dessutom hvad å hemmanet eller lägenheten kan belöpa af den socknen påförda bibeltrycksspanmålen. Inom Hallands län, hvarest bibeltryckstunnan utgått med 141,87148 hektoliter spanmål, hälften råg och hälften korn, och löses efter medelmarkegångspris, har en del varit anslagen skolstaten, men sedan Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 29 maj 1874 beviljat löneförbättring åt samtliga lärare vid rikets elementarläroverk och pedagogier, med vilkor att de lärare, hvilka förut haft rätt till indelt lön, skulle sådan rätt frånträda och samtliga lärarne, som haft bibeltryckstunnan på sig indelt, på detta vilkor ingått, är hela bibeltryckstunnan i Halland att anse såsom till statsverket indragen från och med år 1875. I Bohuslän, hvarest en del af bibeltryckstunnan någon tid utgått till skolstaten, men för länge sedan till statsverket indragits, har den alltid utgått af kyrkornas tredjedel af tionden och till ett belopp af 103,8701 hektoliter korn, hvarför lösen likväl jemlikt flera kongl. bref och resolutioner och sist enligt kongl. brefvet den 28 september 1852 erlagges med endast 1 krona 50 öre tunnan.

Enligt kammarkollegii och statskontorets uppgift utgör bibeltryckstunnan omsatt till penningar efter 1894 års medelmarkegångspris i:

Malmöhus län	2,490	kr.	16	öre
Kristianstads län	1,781	»	2	»
Blekinge »	380	»	27	»
Hallands »	1,078	»	25	»
och när dertill lägges Bohuslän	94	»	47	»
erhålles tillsammans	5,824	kr.	17	öre.

2) Indragen skoltionde.

Af bibeltryckstunnorna hafva, på sätt ofvan angifvits, en del varit använda för de högre läroverkens behof, ehuru desamma efter hand indragits till statsverket. Men äfven eljest hafva af kyrkotionden vissa belopp anslagits till ifrågavarande ändamål.

Med anledning af ett utaf domkapitlet i Lund väckt förslag, att indragna kyrkoinspektorstunnor skulle anslås till ett gymnasium i Skåne, hördes församlingarna i Kristianstads län, dervid $47\frac{1}{3}$ tunnor på uppgifna vilkor för ändamålet beviljades; och gaf Kongl. Maj:t den 24 mars 1824 sitt bifall till att denna spanmålstillgång finge för berörda syfte användas, hvarefter jemlikt nådigt bref den 22 mars 1831 densamma anvisades att,

Kronan be-
hållen kyrko-
tionde.

i mån af inträffande ledigheter, disponeras för elementarläroverkens behof i Lunds stift.

Nämnda löningsspanmål, som inom Kristianstads län utgått med 32,5396 hektoliter råg och 28,0068 hektoliter korn, synes hafva uteslutande tilldelats Kristianstads läroverk, men har i likhet med den skolorna tillkommande bibeltrycksspanmålen i samband med nya löneregleringen för lärarne vid rikets elementarläroverk blifvit till statsverket indragen.

3) Indragen hospitalstionde.

Jemlikt nådiga brefven den 10 oktober 1528 och den 5 juni 1529 fick Malmö stad öfvertaga det i denna stad befintliga gråbrödraklostret för att af detsamma stifta ett hospital att »ther maa wphollis fattige, siwge oc saare meniske». Det sålunda bildade hospitalet synes redan från början hafva uppburit tionden af Malmö stads jordar, utan att likväl utredas kunnat, på hvad sätt eller genom hvilket beslut denna tionde kommit till hospitalet eller, derest densamma, på sätt 1764 års hospitalsjordebok synes antyda, redan förut tillhört gråbrödraklostret, till detta kloster. På förfrågan från generalguvernören i Skåne, huruvida ej Malmö stads tionde borde delas lika mellan kyrkan, hospitalet och presten, förklarade Kongl. Maj:t den 20 oktober 1698 att, emedan kyrkoherden i Malmö årligen åtnjöte af kyrkan 300 daler silfvermynt i stället för den del, som honom af tionden afgått till hospitalet, ty kunde denne för sin del icke pretendera någon vidare förmån af stadens åkrar, utan då hela denna spanmålstionde af ålder varit förlänad hospitalet till de fattiges underhåll, skulle densamma blifva oförryckt dervid bibehållen utan att någon del deraf skulle tillfalla kyrkan. Den hospitalet tillkommande tionden måste således anses motsvara tionden i dess *helhet* från stadens jordar.

Ribe artiklar af år 1542 innehålla visserligen, att kronans anpart af tionden i köpstäderna »skulle hvart åår förskickis och fördelis halfparten till kirchens och anden parten till prästens behoff», men då tionden i Malmö redan före sagda tid tillagts hospitalet, torde den få anses hafva ursprungligen tillkommit biskop, kyrka och presterskap med en tredjedel till hvardera. Jemlikt nådig skrifvelse den 12 maj 1876 indrogos hospitalets tillgångar till statsverket, dervid likväl undantag tills vidare gjordes för kyrktionden. Vid indragningen förfors emellertid oriktigt i så måtto, att Malmö stads tionde betraktades som kronotionde och i dess helhet indrogs till statsverket, ehuru den tredjedel deraf, som måste antagas motsvara kyrktionden, bort i likhet med hospitalets tionde från åtskilliga lägenheter i Lunds socken fortfarande tillfalla Malmö asyl. Sedermera har likaledes oriktigt förfarits derutinnan, att ehuru denna tionde vid indragningen

betraktades såsom kronotionde, densamma, som i landsboksräkenskaperna till en början rubricerades såsom »extra uppbörd, f. d. hospitalsfondens inkomster», år 1885 upptagits såsom tionde samt från och med år 1886 i dess helhet såsom kyrkotionde, liksom den ock i likhet med denna fått lösas efter tioårigt medelmarkegångspris, äfvensom ej kommit i åtnjutande af den i kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 och lagen den 2 december 1892 stadgade nedsättning. Endast en tredjedel af det i landsboksräkenskaperna såsom kyrkotionde upptagna beloppet torde därför rätteligen kunna betraktas såsom kyrkotionde eller 37,8153 hektoliter råg och 84,908 hektoliter korn. Hos Eders Kongl. Maj:st hafva stadsfullmäktige i Malmö och stadens församlingars allmänna kyrkostämma gemensamt anhållit, att staden måtte återfå de två tredjedelar utaf den af jordar inom stadens område, incl. de forna hospitalsjordarne, utgående tionden, hvilka motsvarade kyrko- och presttionden; och har i anledning deraf kammarkollegium i infordradt underdånigt utlåtande den 5 oktober 1896 hemställt, att den del af nämnda tionde, som utgör presttionde, borde på angifna vilkor återgå till Malmö stad att användas för dess ursprungliga ändamål, men att med dispositionen af kyrkotiondeandelen måtte få anstå i afbidan på nu pågående utredning angående afskrifning af kyrkotionden i dess helhet.

Kronan behållen kyrkotionde.

III. Anordnad kyrkotionde.

Under denna rubrik hafva kammarkollegium och statskontoret med hänsyn till svårigheten att afgöra, hvilka af de från kyrkorna utgående afgifter blifvit beviljade att erläggas särskildt af kyrkotionden, lemnat redogörelse för samtliga sådana utgifter, hvilka af kyrkornas medel utgå till andra än deras egna ändamål, så vidt de varit för embetsverken kända och ej numera äro kronan behållna. Af kyrkotionden hafva visserligen bestämda belopp anslagits jemväl till ändamål, hvilka kunna sägas vara kyrkornas egna, t. ex. till kyrkoherden i församlingen för hans syssla med kyrkans räkenskaper (pastors notariat), hvarom lönerogleringsresolutionerna ej innehålla några upplysningar, äfvensom till klockare, organist, ringare eller annan kyrkobetjening för deras befattning vid kyrkan, men då det, derest kyrkotionden afskrifves, gifvetvis torde åligga kyrkan eller församlingen (i patronella pastorat patronus) att bereda vederbörande ersättning för nämnda anslag, hvilkas bestånd efter nuvarande tjenstinnehafvares afgang i regel torde bero på vederbörande församlingars beslut, hafva embetsverken ej ansett erforderligt att i fråga om desamma föranstalta närmare utredning eller att om deras belopp inhemta ytterligare upplysningar utöfver hvad de från fögderiförvaltningarna insända tabeller

Anordnad
kyrkotionde.

eller de af åtskilliga pastorsembeten nu lemnade uppgifter gifva vid handen.

De ändamål, hvartill anordnad kyrkotionde och andra dit hänförda afgifter nu utgå, äro enligt embetsverken följande: 1) *Lunds universitet*, 2) *barnmorskeläraren i Lund*, 3) *Lunds lasarett*, 4) *Malmö asyl*, 5) *fattiga prestenkor i Halland*, 6) *d:o d:o i Bohus och en del af Elfsborgs län*, 7) *presterskapet utom församlingarna*, 8) *presterskapet inom församlingarna utan särskildt åliggande för kyrkans räkning*, 9) *sådana kommunens eller församlingens ändamål, hvilka numera äro för kyrkan främmande*, 10) *ersättning för jordupplåtelse*, 11) *från egendom, som tillhör en kyrka till en annan sockens kyrka*, 12) *från vissa kyrkor till Karlshamns skolestats aflöning*, 13) *vaxljusmedel*, 14) *biskopens studieskatt*, 15) *studieskatten i Halland*, 16) *konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning* samt 17) *konsistorienotariens augment*. De under punkterna N:o 13—17 uppräknade afgifter omhandlas jemväl i Riksdagens skrifvelse den 10 maj 1870 och i deröfver afgifna utlåtanden.

Af kammarkollegii och statskontorets senast afgifna utlåtande inhemtas beträffande de under samtliga 17 punkter upptagna tiondeanslag följande.

1) *Kyrkotionde till Lunds universitet.*

Genom nådig resolution den 4 juli 1687 förklarade Kongl. Maj:t, att de medel, som af domkyrkans i Lund så ock andra kyrkors i Skåne inkomster kunde öfverskjuta den reparationskostnad samt andra utgifter, hvilka till kyrkornas oundgängliga tarfvor årligen måste göras, och som af ålder till pios usus hade varit anslagna, skulle allt framgent komma akademien till dess förkofring och understöd verkligen till godo. Den 15 augusti 1688 bekräftades detta förklarande af Kongl. Maj:t med tillägg att professorerna sinsemellan proportionaliter finge dela den då redan öfverskjutande kyrkotionden så långt den räckte, såväl som derefter, till dess hvar och en af dem kunde, om öfverskottet sträckte sig så långt, årligen erhålla 300 tunnor spannmål. Många hinder mötte emellertid för professorerna att utbekomma nämnda spannmål. På ansökan af akademien medgaf Kongl. Maj:t derfor den 18 januari 1726, att akademien och hvar professor för sig skulle efter gjord indelning tilldelas vissa socknar, hvilka de kunde få behålla år från år, och verkställes derefter dylika repartitioner, hvilka med endast smärre förändringar, orsakade bland annat deraf, att kyrkor sedermera blifvit patronella, ännu äro gällande. Vissa församlingar hafva sökt vinna befrielse från utgörande af ifrågavarande spannmålsbelopp, emedan tionden skulle erfordras för kyrkornas egna ändamål, men dylika ansökningar hafva ogillats af vederbörande myndigheter.

I universitetets nu gällande stat af den 13 november 1885 har dess kyrkotionde, hvilken enligt de af embetsverken upprättade tabeller, till grund hvarför beträffande Kristianstads län legat de af pastorsembetena lemnade uppgifter, skulle utgjort endast 1940,336 hektoliter råg och 1938,8447 hektoliter korn, upptagits till 7,415 kubikfot 1 kanna (1940,532 hektoliter) råg och lika mycket korn med ett värde af 37,782 kronor 36 öre, med hvilket belopp den ingår i de beräknade inkomsterna, hvarmed de i staten införda ordinarie utgifter skola bestridas och för hvilkas behöriga utgörande den, efter hvad större akademiska konsistorium i Lund uppgifvit, är oundgängligen nödvändig. Universitetets medelinkomst af dess kyrkotionde under de tio åren 1885—1894 har dock ej uppgått till högre belopp än 33,246 kronor 83 öre.

Anordnad kyrkotionde.

2) Anslag till barnmorskeläraren i Lund.

Uti en till Kongl. Maj:t ingifven skrift af den 28 augusti 1824 anhöll dåvarande artis obstetriciæ professorn vid Lunds universitet C. F. Liljevalch, att han, som år 1821 åtagit sig att tills vidare bereda tillfälle till barnmorskelärlingars behöriga undervisning och examinerande i Lund samt utan aflöning fullgjort detta uppdrag i tre års tid, måtte få, intill dess andra utvägar till hans aflönande för berörda undervisning kunde anvisas, såsom arfvode uppbära någon andel af kyrkornas behållna tionde. Sedan samtliga församlingar i Lunds stift blifvit häröfver hörda, medgaf Kongl. Maj:t genom nådig resolution den 23 februari 1825 att, på sätt pluraliteten af stiftets församlingar föreslagit, professor Liljevalch finge, intill dess annan aflöning kunde för honom åvägabringas, för nämnda befattning af kyrkornas behållna tionde årligen uppbära ett belopp af 83 tunnor 18 kappar spannmål. Åtskilliga församlingar, deribland Tranås, hade emellertid icke velat lemna något bidrag för ändamålet, och då Liljevalch vägrade att från denna församling emottaga barnmorskelärlingar, anhöll församlingen att till bemålde professor under hans tjenstetid få af kyrkans behållna tionde erlægga ett visst spannmålsbelopp, hvartill Kongl. Maj:t genom nådigt bref till konsistorium i Lund den 13 december 1834 gaf sitt samtycke, under förklarande tillika att, då denna aflöning äfvensom den bemålde professor för öfrigt från de flesta församlingar i Lunds stift erhöle endast blifvit honom personligen beviljad och det följaktligen vore att befara, det undervisningen för stiftets barnmorskelärlingar komme att vid hans afgang upphöra i brist på andra aflöningsmedel, derest de ifrågasvarande icke fortfarande utgjordes, konsistorium skulle genom presterskapet uppmana de församlingar, som dittills icke bidragit till denna aflöning, att dädanefter deruti deltaga med de öfriga och jemväl föreställa dem samtliga

Anordnad
kyrkotionde.

vigten deraf, att berörda undervisning måtte kunna genom fortfarande anslag äfven efter professor Liljevalchs afgang oafbrutet fullföljas. I anledning deraf inberättade konsistorium, att församlingarna jemte ökade anslag till Liljevalch erbjudit sig att till hans efterträdare för beständigt lemna årligen, förutom 8 riksdaler 32 skillingar banko från Listers härad och 10 riksdaler banko från Malmö stad, bestämda anslag af kyrkotionden, utgörande enligt en af konsistorium på nådig befallning upprättad och af Kongl. Maj:t med vissa tillägg den 23 juni 1838 fastställd specifik förteckning 40 tunnor $11\frac{3}{4}$ kappar (66,4864 hektoliter) råg samt 56 tunnor $13\frac{1}{4}$ kappar (92,9343 hektoliter) korn. Aflöningen till barnmorskeläraren i Lund utgår fortfarande på ofvannämnda sätt; och uppbär denne, som ej åtnjuter aflöning af statsmedel, enligt en år 1887 af honom lemnad uppgift årligen dels af Malmö stad 15 kronor samt af Jemshögs, Asarums, Mörrums, Elleholms och Kyrkhults kyrkor tillsammans 16 kronor 27 öre, dels ock vissa spanmålsbelopp, hvilka lösas i några församlingar efter årsmarkegång, men i regel efter medelmarkegångspris, dock utan forsällönsersättning (76,5891 hektoliter råg, 101,9582 hektoliter korn och 0,2747 hektoliter hafre); och framgår af nämnda uppgift, att åtskilliga församlingar, hvilka enligt 1838 års förteckning ej beviljat anslag till Liljevalchs efterträdare, nu utgöra kyrkotionde till barnmorskeläraren i Lund, men å andra sidan att flere församlingar, hvilka upptagits å nämnda förteckning, ej vidare lemna något bidrag till dennes aflöning eller utgifva andra belopp än förteckningen utvisar. Under de 10 åren 1886—1895 hade barnmorskeläraren från kyrkorna en medelinkomst af 1,362 kronor 77 öre.

3) Kyrkotionde till Lunds lasarett.

Sedan Kongl. Maj:t dels i anledning af Rikets Ständers derom gjorda anhållan den 4 september 1811 i nåder bifallit, det kyrkoinspektorstjensterna i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän finge indragas och lönerna, efter innehafvarnes död, inom församlingarna till allmänt gagneliga ändamål användas, dels ock derefter, uppå Lunds akademis kanslers underdåniga hemställan, att den genom indragning af berörda löner i Skåne uppkommande betydliga spanmålstillgång måtte få användas till utvidgning af lasarettet i Lund och för understöd af ett kliniskt institut derstädes, den 1 april 1812 i nåder anbefalt landshöfdingarne i Malmöhus och Kristianstads län samt domkapitlet i Lund att öfver berörda förslag höra vederbörande församlingar samt med deras och egna yttranden till Kongl. Maj:t inkomma; så och efter det med anledning deraf inom Malmöhus län bland 191 regala och konsistoriella församlingar 181 medgifvit kyrkoinspektorstunnornas anslående till nämnda ändamål, med tillsammans 171 tunnor 16 kappar

råg och 8 tunnor korn, hvaremot de öfriga församlingarna velat för andra uppgifna behof använda ifrågavarande spanmål, samt inom länets 47 patronella pastorat 37 församlingars patroni förklarar sig villige att till lasarettet gifva tillsammans 32 tunnor råg och 2 tunnor korn, men de öfrige dels vägrat, dels blott för vissa år eller för deras lifstid beviljat ifrågavarande bidrag; förklarade Kongl. Maj:t den 3 mars 1813, att kyrkoinspektörstunnorna från de församlingar inom Malmöhus län, hvilka sådant medgifvit, finge till kliniskt institut i Lund anslås, dock med vilkor att spanmålen löstes efter länets markegångspris med tillägg af forsellön, 16 skillingar på tunnan, i afseende hvarå ordentliga öfverenskommelser skulle med hvarje församling och patron upprättas. Efter hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande meddelat, äro de öfverenskommelser, hvilka med anledning af berörda föreskrift skulle hafva upprättats, ej till finnandes, men en af landskamreraren i länet den 7 december 1822 gjord förteckning med derå tecknadt tillägg, hvilken handling förvaras hos lasarettsdirektionen, utvisar, att lasarettet skulle ega att årligen uppbära 198 tunnor $16\frac{1}{2}$ kappar (327,2001 hektoliter) råg och 11 tunnor $1\frac{1}{2}$ kappe (18,2044 hektoliter) korn. Denna förteckning ligger ännu i hufvudsak till grund för uppbörden af lasarettstionden, allenast att, på sätt framgår af en i lasarettkontoret den 25 november 1886 upprättad förteckning, ytterligare sju kyrkor erläggas hvardera en tunna råg till lasarettet, hvaremot Mölleberga kyrka befriats från utgörande af nämnda utskyld (2 tunnor), och utgår lasarettstunnan jemväl fortfarande från Tranås kyrka, ehuru denna i senare tid flyttats från Malmöhus till Kristianstads län. Lasarettstionden skulle därför utgå med 335,4416 hektoliter råg och 18,2044 hektoliter korn, med ett beräknadt värde för år 1894 af 2,963 kronor 28 öre. På sista tiden hafva emellertid åtskilliga församlingar undandragit sig erläggandet af nämnda utskyld, nemligen Brunnby, Ekby, Farhult, Fleninge, Frillestad, Jonstorp, Mörarp, Ottarp och Raus, alla i Luggude härad. Obehörigheten af detta församlingarnas förfarande framgår af Kongl. Maj:ts dom den 13 oktober 1897 i mål angående Mörarp, hvartill jag nedan skall återkomma. Jemlikt nådiga brefvet den 25 november 1836 skulle anslag af kyrkotionden från vissa församlingar hafva beviljats jemväl läns-lasarettet i Kristianstad, men, efter hvad direktionen för nämnda lasarett meddelat, uppbäras dessa anslag icke vidare för lasarettets räkning, utan hafva desamma återgått till kyrkornas disposition.

4) *Kyrkotionde till Malmö asyl.*

Från äldre tid har kyrkotionden af frälsejordlägenheterna n:o 1 Kjellbymölla och n:o 2 Kjellby, två stycken utjordar i Lunds landtförsamling, utgått till hospitalet i Lund, sedermera flyttadt till Malmö. Såsom grund

*Anordnad
kyrkotionde.*

derför åberopas i en af Anders Risell år 1796 upprättad jordebok öfver förenade kronohospitalens i Malmöhus län ordinarie och extra-ordinarie räntor samt andra inkomster Kongl. Maj:ts befallningshafvandes utslag den 23 januari 1729 och den 12 maj 1764, enligt hvilka denna tionde »från långliga tider» tillhört hospitalet, men hafva dessa utslag ej kunnat hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande återfinnas. Då jemlikt nådigt bref den 12 maj 1876 förordnades, att hospitalens fastigheter, frälseräntor och andra afgälder af fast egendom äfvensom öfriga tillgångar skulle från och med år 1877 till statsverket indragas samt uppbäras och redovisas på sätt som i afseende å statens inkomster af enahanda slag i allmänhet vore eller blefve stadgadt, undantogs hospitalens kyrktionde, hvilken fortfarande skulle utgå, på sätt dittills egt rum, hvilket beträffande den från Lunds socken till hospitalet utgående kyrktionde synes hafva berott derpå, att den af Riksdagen väckta frågan om reglering af all kyrktionde ännu vore under utredning. Nämnda tionde, utgörande 5,8390 hektoliter råg, 8,2436 hektoliter korn och 0,4807 hektoliter hafre med ett beräknadt värde för år 1894 af 109 kronor 50 öre, utgår därför fortfarande direkt till Malmö asyl, i hvars stat densamma inberäknats bland inkomsterna. Enligt hvad sysslomannen för nämnda asyl anfört, skulle, derest detta lilla tiondebelopp icke inginge till asylen, den derigenom uppkommande bristen lätt täckas af andra hospitalsmedel.

5) *Kyrktionde till fattiga prestenkor i Halland.*

Vid 1761 års riksdag gjorde presterskapet i Halland genom sin fullmäktig, prosten Sven Linderot i underdånighet ansökning, att som kyrkoherdarne i Halland af hvarje sin kyrkas tionde till och med år 1696 skulle bekommit en tunna råg, notarietunnan kallad, men i det stället från den tiden ej åtnjutit mera än 1 daler 16 öre silfvermynt, som under namn af pastoris notariepenningar i räkenskaperna årligen afskrifvits, Kongl. Maj:t täcktes i nåder så mycket hellre återställa dem ofvanbemälda deras uråldriga rätt, som de för egen del icke åstundade mera än berörda notariepenningar 1 daler 16 öre silfvermynt, utan endast begärde att, medan samma penningar uti bästa årsväxt icke skulle kunna svara mot halfva notarietunnan, den andra hälften för den skull måtte få in natura blifva anslagen till torftiga och nödlidande prestenkors underhåll, dervid likväl de kyrkor, som kunde befinnas så fattiga, att deras medel ej vore tillräckliga till deras nödiga reparation och iståndsättande, borde från denna afgift tills vidare undantagas. Sedan kammarkollegium uti häröfver den 27 mars och den 6 juli 1765 afgifna underdåniga utlåtanden anfört bland annat, att af de i orten varande kyrkoräkenskaperna för år 1696 det skulle

befinnas, att kyrkoherdarne uti Höks, Tönnersjö och Halmstads härad af hvarje kyrka uppburit den så kallade notarietunnan, hvaremot kyrkoherdarne i Fjärre och Viske härad endast uppburit de så kallade notariepenningarne 1 daler 8 öre silfvermynt af hvarje kyrka utom Fjärås kyrka, hvaraf utbetalts 1 daler 16 öre, och Sälltorps 30 öre silfvermynt, samt att kollegium icke kunnat finna något specielt Kongl. Maj:ts förordnande, hvarigenom den senare förändringen införts, att kyrkoherdarne endast erhöle 1 daler 16 öre silfvermynt, utan att anledningen dertill syntes vara tagen af 19 § i instruktionen för kyrkoinspektorerne i Halland den 30 augusti 1697, hvarutinnan i 7 momentet förmalles, att för kyrkoherdens notariat eller för det han hölle memorial öfver kyrkans inkomster och utgifter m. m. 1½ daler silfvermynt borde uti kyrkoräkenskaperna afskrifvas, medgaf Kongl. Maj:t genom nådigt bref till kammarkollegium den 9 augusti 1769, att de kyrkor i Halland, som före år 1696 bevisligen utgjort in natura den så kallade notarietunnan, äfven derefter borde erlägga hälften af densamma in natura, hvilken hälft skulle användas till fattiga prestenkors i Halland understöd mot redovisning under Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes och konsistorii inseende, derutinnan likväl, sedan upplyst blifvit, att i norra Halland hvarken före eller sedan år 1696 så mycket rågsäde fallit, att berörda tunna till fullo kunnat utgå i råg, utan fyllnad måst tagas af blandsäd och hafre, hvarför ock kyrkoherdarne derstädes funnit sig nöjde med penningar för notarietunnan till 1 daler 8 öre å 1 daler 16 öre silfvermynt, genom nådigt bref den 17 december 1773 den ändring skedde, att kyrkorna i Halland skulle vara skyldiga att utgöra den af kyrkoherdarne till fattiga prestenkor afstådda halfva notarietunnan antingen in natura, den måtte komma att utgå i råg eller blandsäd och hafre, eller ock betala densamma efter årlig markegång. På grund af berörda föreskrifter utgår ännu till understöd åt fattiga prestenkor i Halland af kyrkorna i nämnda län efter tioårigt medelmarkegångspris jemte forsellön, ehuru med något olika belopp af de särskilda kyrkorna, den så kallade halfva notarietunnan 89,5976 hektoliter råg, med ett beräknadt värde för år 1894 af 758 kronor 7 öre.

6) *Understöd till fattiga prestenkor i Bohuslän och en del af Elfsborgs län.*

Vid 1653 års riksmöte förenade sig samtliga presterskapet om att till fattiga prestenkors understöd utgifva vissa belopp, för hvilket ändamål äfven skulle tagas utur kyrkans kista 1 riksdaler årligen eller som kyrkan kunde förmå och församlingens lägenhet vore. Denna förening blef den 13 augusti 1685 till alla delar gillad af Kongl. Maj:t, som den 10 derpå följde november ytterligare förordnade, att dispositionen af det, som så-

Anordnad kyrkotionde.

lunda till fattiga prestenkors understöd blifvit sammanskjutet, borde vara under biskopens och konsistorii inseende. Med stöd af dessa bestämmelser torde det vara som af kyrkorna i Bohuslän och den del af Elfsborgs län, hvilken tillhör Göteborgs stift, årligen från hvarje kyrka till fattiga prestenkor utgår ett anslag af 1 krona 50 öre med ett sammanlagdt belopp för Bohuslän af 103 kronor 50 öre samt för den del utaf Elfsborgs län, som tillhör Göteborgs stift, af 114 kronor (i domprosteriets södra kontrakt har dylik afgift ej erlagts sedan år 1882). Enligt af domkapitlet meddelad uppgift utgick sistlidet år af enkehjelpen inom Göteborgs stift till prestenkor eller prestdöttrar sammanlagdt 40 pensioner med ett medeltal för hvar af omkring 25 kronor; och uppbära af pensionärerna 16 dessutom pension ur presterskapets enke- och pupillkassa. Den 6 november 1874 utfärdades, efter kyrkomötets och Riksdagens hörande, reglemente för nämnda kassa. Uti sin underdåniga skrifvelse anhöll kyrkomötet bland annat, att Kongl. Maj:t samtidigt med stadfästandet af reglementet måtte utfärda en författning, som, med erinran om stadfästelsen af 1653 års förening, förnyade densamma och tillförbunde såväl prester som elementarlärare att betala deri stadgade enkehjelpsspanmål tills vidare och intilldess att, sedan fulla pensioner af enke- och pupillkassan åt alla fattiga enkor utbetalades, fattigunderstödet, inskränkt till ett fåtal, kunde bestridas af de utaf Kongl. Maj:t år 1653 donerade medel utan detta tillskott, till stöd hvarför kyrkomötet anförde, bland annat, att dåvarande fattiga prest- och lärarenkör icke från den nya kassan kunde erhålla något understöd utan inom de respektive stiften fortfarande bidrag måste utgå till sådana enkor, som deraf vore i behof. Någon dylik författning har visserligen icke blifvit utfärdad, utan innehåller reglementet för enke- och pupillkassan endast, att extra nådår till presterskapets efterlemnade enkor och barn icke skulle vidare beviljas, så snart de från kassan utgående pensionerna kunde utgå med fulla beräknade beloppet. Sedan direktionen för enke- och pupillkassan uti afgifvet underdånigt utlåtande den 29 januari 1896 anført, att det icke vore sannolikt, att en ytterligare stegring af pensionsbeloppet skulle vara att förvänta och att, om äfven till följd af pensionernas fluktuerande art något sådant kunde komma att inträffa, likväl de pensioner, som nu utdelades, vore att betrakta såsom utgående med fulla beräknade beloppet, har Eders Kongl. Maj:t den 28 derpåföljde mars förklarar, att extra nådår efter prest, som varit delegare i kassan, men aflidit efter dåvarande ecklesiastikårs utgång, icke vidare kan beviljas. Pensionerna från enke- och pupillkassan måste således numera anses utgå med fulla beloppet.

7) *Kyrkotionde till presterskap utom församlingen.*

Under denna rubrik hänföres af kammarkollegium och statskontoret: ^{Anordnad kyrkotionde.}
 a) kyrkotionde till *biskopen i Lunds stift*, b) *prostetunnan*, c) *prostens omaks- eller underskrifningspenningar*, samt d) kyrkotionde till *kyrkoherden i Skanörs pastorat från Rengs socken*.

a) *Kyrkotionde till biskopen i Lunds stift.*

Enligt nådig resolution den 22 december 1876 angående lönereglering för biskopen i Lunds stift eger denne att af kyrkotionden från Väsby kyrka i Luggude härad af Malmöhus län uppbära 21 kubikfot (5,4957 hektoliter) råg. Efter hvad kammarkollegium uti underdånigt utlåtande den 6 april 1869 anfört, upptages denna utgift i 1569 års Lunds stifts landbok bland »onera pastoris» såsom en »pensio annua till canicken», men förekommer densamma redan i 1697 års kyrkoräkning såsom anordnad biskopen från Väsby kyrka, ehuru icke utredas kunnat, hvarför och när erläggandet af denna utskyld blifvit öfverflyttadt från kyrkoherden i Väsby till kyrkan.

b) *Prostetunnan.*

Jemlikt Kongl. Maj:ts resolution den 10 mars 1719 på presterskapets allmänna besvär § 24 ega prostarne »i anseende til de det ämbetet widhängiande hwarjehanda besvär, correspondence och syslor» af hvarje församlings kyrkoherberge åtnjuta en tunna spanmål. I de äldre svenska provinserna, hvarest denna spanmål utgick såsom en afkortning å kronotionden ur hvarje sockens kyrkoherberge, har, sedan den till löner m. m. anordnade kronotionden blifvit till statsverket indragen, ersättning för prostetunnan utbetalts af statsmedel. Men i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän har nämnda spanmål städse utgått till vederbörande prostar af kyrkans tionde eller af kyrkans inkomster i öfrigt, der densamma ej uppbär någon tionde. Prostetunnan, som vanligen är bestämd i råg, någon gång i korn, löses i Malmöhus, Kristianstads och Hallands län efter medelmarkegångspris med forsellönsersättning, hvilken senare af prosten uppbäres i de två förra länen direkt från statsverket, men i Hallands län från kyrkan. Efter medelmarkegångspris utgöra jemväl flertalet kyrkor i Blekinge län prostetunnan, ehuru kyrkotionden af tiondegifvarne levereras efter bestämdt lägre pris. Men några kyrkor i sistnämnda län erlägga nämnda utskyld efter årsmarkegång eller öfverenskommet pris, och i Bohuslän utgöres jemlikt nådiga resolutionen den 18 juni 1817 densamma af kyrkornas inkomster efter ett värde af en riksdaler banko för tunnan och det äfven

Anordnad kyrkotionde. i de församlingar, der kyrkotionden eljest löses efter värde af endast 75 öre för tunnan. Prostetunnan hade år 1894 ett sammanlagdt värde af 7,425 kronor 39 öre.

c) *Prostens omaks- eller underskrifningspenningar.*

Efter kyrkoinspektorsinstruktionerna för Skåne och Halland af år 1697 skulle till prosten för dennes omak vid räkenskapsmötet från kyrkan erläggas 12 öre silfvermynt. Inom åtskilliga kontrakt utgå i anledning deraf till prosten jemte prostetunnan särskilda omaks- eller underskrifningspenningar.

d) *Kyrkotionde till kyrkoherden i Skanörs pastorat från Rengs socken.*

Genom nådig resolution den 11 mars 1633 medgaf konung Kristian IV, att Morten Pedersen Sogneprest till Falsterbo och Skanör samt hans efterträdare finge »til deres underholdnings behjelpning njude och beholle fri och uden afgift den cassetrede Kiempinge kirchetiende». Med anledning af ett utaf vederbörande nämnd den 19 april 1864 upprättadt förslag till lönereglering för kyrkoherden i Skanörs och Falsterbo församlingars pastorat, anhöll Rengs församling hos Kongl. Maj:t, att ifrågavarande tionde, som erlades af n:o 1 Fredshög samt hela Kempinge by med undantag af n:o 3 i Rengs socken, ej vidare skulle till nämnde kyrkoherde utgå, men fann Kongl. Maj:t genom nådig resolution den 25 februari 1870 denna ansöknings ej kunna bifallas, och förordnades samtidigt, att kyrkoherden i berörda pastorat fortfarande årligen egde uppbära nämnda till Kempinge forna kyrka förut erlagda tionde, hvilken numera uppgår till 6 tunnor 34 kappar (11,4493 hektoliter) råg, 11 tunnor 6 kappar (18,4105 hektoliter) korn och 4 tunnor 33 kappar (8,1061 hektoliter) hafre.

8) *Kyrkotionde till presterskapet inom församlingarne utan särskildt åliggande för kyrkans räkning.*

Under denna rubrik hänföras af kammarkollegium och statskontoret kyrkotionde till följande prestmän, nemligen: a) kyrkoherden i *Söndrums* pastorat, b) kyrkoherden i *Skanörs* pastorat, c) kyrkoherden i *Mellan Grefvie* pastorat, d) kyrkoherden i *Söderhveddinge* pastorat, e) andre stads-komministern i *Lund*, samt f) komministern i *Helsingborgs* pastorat.

a) *Kyrkotionde till kyrkoherden i Söndrums pastorat.*

I 1569 års Lunds stifts landebok upptages dels under titel: »Bona mensae pastoris» från Söndrums kyrka 1 tunna (1,6487 hektoliter) råg och

1 tunna (1,6487 hektoliter) korn, dels ock under titel: »Reditus pastoris» från Vapnö kyrka 1 tunna (1,6487 hektoliter) råg. Ut i ett af vederbörande nämnd den 19 juni 1863 afgifvet förslag till lönerreglering för kyrkoherden i Söndrums och Vapnö församlingars pastorat hemstälde nämnden, att den förläning, som i anledning deraf städse utgått till nämnde kyrkoherde af Söndrums och Vapnö kyrkors tionde, måtte till dem återgå, men fann Kongl. Maj:t genom nådig resolution den 21 oktober 1864 ej skäl att der-till lemna sitt bifall, utan förordnade, att kyrkoherden i Söndrums pastorat skulle bibehållas vid den honom anslagna kyrkotionde. Anordnad kyrkotionde.

b) *Kyrkotionde till kyrkoherden i Skanörs pastorat.*

Jemlikt nådig resolution den 25 februari 1870 angående lönerreglering för kyrkoherden i Skanörs och Falsterbo församlingars pastorat eger nämnde kyrkoherde att med samma rätt som dittills af kyrkotionden i pastoratet uppbära 3 tunnor (4,9461 hektoliter) hafre. I afseende å denna kyrkotionde kunna embetsverken ej meddela annan upplysning än att, på sätt kammarkollegium uti underdånigt utlåtande den 16 september 1865 andragit, enligt 1569 års Lunds stifts landebok kyrkoherden haft viss inkomst i penningar af Skanörs och Falsterbo kyrkor, hvilken förmodligen sedermera förvandlats i hafre.

c) *Kyrkotionde till kyrkoherden i Mellan Grefvie pastorat.*

Enligt nådig resolution den 18 februari 1870 angående lönerreglering för kyrkoherden i Mellan Grefvie och Åkarps församlingars pastorat eger denne att fortfarande uppbära kyrkotionden af skattehemmanen n:ris 2 och 9 samt 2 och 14, hvartdera ett mantal Vestra Grefvie i Södra Åkarps socken, utgörande tillsammans 1 tunna 33 kappar (3,16 hektoliter) råg, 3 tunnor (4,9461 hektoliter) korn och 1 tunna 12 kappar (2,1982 hektoliter) hafre, hvilken kyrkotionde enligt kyrkoräkenskaperna nämnde kyrkoherde från äldre tid åtnjutit, på sätt kammarkollegium uti underdånigt utlåtande den 30 november 1869 andragit.

d) *Kyrkotionde till kyrkoherden i Söderhveddinge pastorat.*

Enligt nådig resolution den 29 april 1870 angående lönerreglering för kyrkoherden i Söderhveddinge och Annelöfs församlingars pastorat eger denne fortfarande uppbära den honom jemlikt nådig resolution den 23 augusti 1681 anslagna krono- och kyrkotionde af skatterusthållshemmanet n:o 5 Söderhveddinge, 4 kubikfot 2 kannor råg, 6 kubikfot 3 kannor korn och 3 kubikfot 1,50 kanna hafre, deraf hälften eller 0,5495 hektoliter råg, 0,8243 hektoliter korn och 0,4121 hektoliter hafre utgör kyrkotionde. 1681

Anordnad
kyrkotionde.

års åberopade resolution innehåller endast i allmänhet, att Kongl. Maj:t ville låta alla de pastorat, som vore så ringa, att de utan något särskildt beneficium och augment icke kunde underhålla kyrkoherden, behålla hvad kristligen och välbetänkt blifvit dem i förra tider tillagdt. Den särskilda anledningen till, att kyrkoherden uppbär nämnda tionde torde deremot vara att söka i den omständigheten, att hemmanet, på sätt 1671 års jordrefningshandlingar utvisa, i äldre tider och innan det blifvit till rusthåll anslaget, varit upplåtet kyrkoherden till nyttjande fritt och utan afgift.

e) *Kyrkotionde till andre stadskommunministern i Lund.*

Af den från Lunds landt församling utgående kyrkotionde eger domkyrkan i Lund uppbära 11,472 hektoliter råg, 21,983 hektoliter korn och 8,037 hektoliter hafre. Af ålder har domkyrkan emellertid afstått nämnda kyrkotionde till andre stadskommunministern i Lund, som enligt nådig resolution den 13 november 1874 angående lönereglering för presterskapet i Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat fortfarande af domkyrkan eger åtnjuta 148 kubikfot $8\frac{3}{8}$ kannor råg, 210 kubikfot korn och 30 kubikfot $7\frac{1}{3}$ kannor hafre att lösas efter tioårigt medelmarkegångspris, i hvilken spanmål ingår ofvan oförmälda kyrkotionde, hvarjemte stadskommunministern omedelbart af statsmedel uppbär forsellönsersättning med 12 kronor 74 öre.

f) *Kyrkotionde till kommunministern i Helsingborgs pastorat.*

Enligt nådig resolution den 26 september 1873 angående lönereglering för presterskapet i Helsingborgs stads- och landsförsamlingars pastorat eger kommunministern derstädes fortfarande af kyrkokassan uppbära den honom anslagna kyrkotionde, och utgör denna enligt 1698 års kyrkoräkning samt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes och biskopsembetets resolution den 23 januari 1817, hvilken senare emellertid ej kunnat hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande återfinnas, 21 kubikfot (5,4957 hektoliter) råg och 72 kubikfot 4,50 kannor (18,9602 hektoliter) korn.

g) *Kyrkotionde, anslagen till sådana kommunens eller församlingens ändamål, hvilka numera äro för kyrkan främmande.*

Genom beslut, hvilka i åtskilliga fall blifvit af Eders Kongl. Maj:t godkända, hafva utaf kyrkotionden vissa belopp blifvit med eller utan vilkor samt begränsning till tid anvisade för sådana kommunens eller församlingens ändamål, som, äfven om de förut stått i nära samband med det kyrkliga, numera likväl kunna sägas vara för kyrkan mera främmande, nemligen dels till skolväsendet, dels till barnmorskelöner. Härom inne-

hålla landsboksräkenskaperna samt de af fögderiförvaltningarna öfver kyrkotionden upprättade tabeller ej fullständiga upplysningar, men hafva embetsverken, då nyare uppgifter ej varit att tillgå, sökt att i detta afseende erhålla närmare upplysningar ur de uppgifter, hvilka år 1888 af vederbörande pastorsembeten eller patroni lemnades till dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Hvad särskildt angår den till barnmorskelöner anslagna kyrkotionden upptogs den väl tidigare i allmänhet under särskild rubrik i landsboksräkenskaperna, men har densamma jemlikt 1880 års riksdagsbeslut blifvit i de flesta fögderier förd öfver till anslaget för »kyrkors underhåll».

10) *Kyrkotionde såsom ersättning för skedd jordupplåtelse för vederbörande församlings räkning.*

I samband med beslut om upplåtelse af jord för församlings räkning har Eders Kongl. Maj:t stundom jemväl tagit under ompröfningsfrågan, hvilka medel för afgäldens erläggande finge tagas i anspråk. Vanligen har dervid endast föreskrifvits, att afgälden finge utgå af kyrkans medel i allmänhet, men någon gång uttryckligt förklarande lemnats, att afgälden skulle erläggas af kyrkans tionde.

11) *Kyrkotionde från en egendom, som tillhör en kyrka, till en annan sockens kyrka.*

Då säterifrihet flyttats från ett säteri i en socken till hemman i en annan, har, på samma gång det nya säteriet helt eller delvis fritagits från skyldigheten att erlägga kyrkotionde, nämnda skyldighet i stället öfverflyttats på det förutvarande säteriet, som merendels kommit att utgöra just det kyrkotiondebelopp, som ålegat det hemman, hvilket öfvertagit dess säterifrihet, och har dervid efter gifna föreskrifter, särskildt nådiga brefvet den 22 oktober 1784, den kyrka, som förut uppburit kyrkotionden af sist-omförmälda hemman, på det densamma icke skulle komma att lida någon förlust, fått tillstånd att antingen direkt af det förutvarande säteriet uppbära den detsamma numera påförda kyrkotionde eller ock, derest denna erlägges till dess egen kyrka, af den senare erhålla ett nämnda kyrkotionde motsvarande belopp i penningar. Af de fall, då kyrkotionden från en egendom, som tillhör en kyrka, erlägges till en annan sockens kyrka, bero de flesta på dylika förflyttningar af säterifrihet. Endast beträffande skatte-lägenheterna n:ris 1—9 Månstorp i Mellan Grefvie socken samt skattehemmanen n:o 10 $\frac{1}{2}$ mantal Qvarnby i Husie socken och n:o 3 $\frac{5}{16}$ mantal Kempinge i Rengs socken af Malmöhus län synes ett annat förhållande ega rum.

Anordnad
kyrkotionde.

Af indelningskommissionens i Skåne protokoll den 31 januari, 28 februari och 2 mars 1688 inhemtas, att vid skattläggningen af Månstorps kungsgård i Vestra Ingelstads socken, anslagen till ryttmästareboställe, derifrån undantagits en del jord, som vid samma tillfälle af kommissionen förenats med hemman i Mellan Grefvie socken, uti hvilken sockens jordebok desamma sedermera upptagits såsom skattejordlägenheter under benämningen n:ris 1—9 Månstorp. Vid 1682 års tiondesättning upptogs kronotionden för Vestra Ingelstads socken till 16 tunnor 24 kappar löst mål, deraf på Månstorpsjorden i Mellan Grefvie socken belöpte 3 tunnor 15 kappar (5,6320 hektoliter) hafre. Sistnämnda tionde blef år 1719 öfverförd till Mellan Grefvie sockens tiondelängd, hvarvid sedermera förblifvit, men har den med lika belopp utgående kyrkotionden det oaktadt allt fortfarande utgjorts till Vestra Ingelstads kyrka, hvilket blifvit bekräftadt enligt kammarkollegii utslag i ämnet den 2 april 1860.

Hvad hemmanet n:o 10 Qvarnby i Husie socken angår, har af dess kyrkotionde, hvilken utgör 27 kappar råg, 1 tunna 3 kappar korn och 21 kappar hafre, 6 kappar (0,2747 hektoliter) råg, 12 kappar (0,5495 hektoliter) korn och 6 kappar (0,2747 hektoliter) hafre åtminstone sedan början af 1700-talet erlagts till Södra Sallerups kyrka. Af denna anledning befriades också genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes utslag den 19 maj 1797 innehafvaren af nämnda hemman från Husie kyrkovärdars påstående om utbekommande af resterande kyrkotionde till det belopp, som sålunda skulle tillkommit och jemväl uppburits af Södra Sallerups kyrka, hvilken tiondeskyldighet likaledes bekräftats genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes och biskopsembetets utslag af den 28 april 1800 samt kammarkollegii utslag i ämnet den 6 april 1866. Någon upplysning har ej kunnat vinnas om anledningen till att Södra Sallerups kyrka sålunda af detta hemman, hvilket i allo tillhör Husie socken, uppbär kyrkotionde, men synes antagligast vara, att en del af hemmanet i kyrkligt afseende räknats till Södra Sallerups socken i likhet med det till densamma jemlikt nådiga brefvet den 16 augusti 1889 öfverflyttade utsockne frälsehemmanet n:o 7 $\frac{3}{4}$ mantal Qvarnby i Husie socken.

Beträffande slutligen skattehemmanet n:o 3 Kempinge i Rengs socken utvisa väl kyrkoräkenskaperna, att, ehuru kyrkotionden af Kempinge by i öfrigt varit anslagen kyrkoherden i Skanör och Falsterbo, samma utskyld af detta hemman sedan gammalt erlagts till Stora Hammars kyrka med 3 kubikfot 1,50 kannor (0,8243 hektoliter) råg, 5 kubikfot 6 kannor (1,4655 hektoliter) korn och 2 kubikfot 4,50 kannor (0,6411 hektoliter) hafre, men har ej heller i fråga om detta hemman någon upplysning kunnat vinnas om anledningen till sagda förhållande.

I sammanhang härmed erinras af embetsverken att, på samma gång jemlikt nådiga brefvet den 17 juni 1761 medgifvande lemnades att såsom ersättning för säterifriheten af de indelta säterierna Forstena och Resta uti Elfsborgs län, dylik frihet i stället finge åtnjutas af utsockne frälsheemmanen nr:is 22—25 Öfraby i Öfraby socken, hvilka skulle sammanläggas i en sätesgård och sammanbyggas under namn af Öfrabyborg, tillika föreskrefs, det Öfraby kyrka skulle erhålla ersättning af andra socknars behållna kronotionde till samma quantum, som genom säterifriheten på Öfrabyborg bortginge; och utgår, sedan den såsom ersättning för nämnda kyrkotionde anvisade kronotionden numera blifvit till statsverket indragen, ifrågavarande ersättning till Öfraby kyrka af statsmedel.

Anordnad kyrkotionde.

12) *Bidrag från landtkyrkor i Listers och Bräkne kontrakt till Karlshamns skolestats aflöning.*

Karlshamns allmänna läroverk har en inom kolumn specificerad inkomst af 53 kronor 54 öre, bestående af medel, utgående från landtkyrkor inom Listers och Bräkne kontrakt, hvilka medel uppbäras af kontraktsposten och öfversändas till läroverket, i hvars räkenskaper desamma bokföras under titeln »Karlshamns skolestats aflöning från landtkyrkorna i Listers och Bräkne kontrakt». Anledningen till berörda utskyld torde vara att söka deruti att, på ansökan af presterskapet och allmogen i Listers och Bräkne härad, kyrkorna fått enligt landshöfdingens stadfästelseresolutioner den 24 maj 1737 och den 6 april 1738 utbekomma nämnda härads andel i ett kapital, som kyrkorna haft att fordra hos kronan mot åtagande att till Karlshamns skolestats aflöning årligen erlägga 16 öre silfvermynt för hvarje tunna af kyrkans behållna tionde.

13) *Vaxljusmedlen.*

Ännu efter den katolska tiden var det i de forna danska provinserna brukligt att vid nattvardsgång hafva brinnande vaxljus på altarne; och dermed fortfors jemväl sedan provinserna kommit under svenska kronan, tills genom kongl. brefvet till generalguvernören Aschebergh om restaurationen af carolina academia i Lund den 28 juni 1682 förordnades, att detta bruk skulle afskaffas och de medel, hvilka för ljusen varit använda, till stipendiaternas vid akademien underhåll disponeras. Redan samma år inrättades vid akademien ett med stipendieinrättningen nära sammanhängande kommunitet, afsedt för fattige studerandes understödjande, och genom en kongl. resolution den 14 december 1682 anslogs till dess underhållande bland annat de penningar, som förut blifvit nyttjade till ljusen på altaren i Halland, Blekinge och Bohuslän så i städerna som på landet, äfvensom

Anordnad
kyrkotionde.

i Skåne både af dhe församlingar som äro sub jure patronatus, jemväl de som elliest sortera under Kongl. Maj:ts och cronones disposition», all denstund såsom orden lyda »denna inkomsten, såsom en gång gifven till pios usus, intet bör nu till annat employjeras». Sedan genom utfärdandet af 1698 års stat för kommunitetet, å hvilken stat jemväl en del löner samt andra för stipendieinrättningen helt och hållet främmande anslag upptogos, stipendierna, hvilka i början utgingo dels i kontant och dels i fri spisning å kommunitetet samt, efter detsaminas upphäfvande genom kongl. brefvet den 5 september 1732, endast i penningar, blifvit fixerade såväl till antal som storlek, och skilnaden mellan stipendiemedlen och de å staten upptagna anslagen tillgodoförts akademikassan, har Lunds universitet kommit i besittning af samtliga de genom kongl. resolutionen den 14 december 1682 och 1698 års stat för fattiga studenter afsedda tillgångarna, således äfven af vaxljusmedlen, dock med skyldighet att ansvara för utbetalningen af de på dessa tillgångar grundade stipendierna, hvilka numera årligen utgå med 1,650 kronor. Medlen debiteras i öfverensstämmelse med en vid 1822 års hufvudbok för universitetet fogad förteckning, hvilken grundar sig på åtskilliga hufvudsakligen under midten af 1700-talet med ledning af kyrkornas förmögenhet, särskildt deras behållna kyrkotionde, upprättade och af Kongl. Maj:t fastställda repartitioner, hvartill kommit afgifter af sedermera bildade nya församlingar; och äro vaxljusmedlen, hvilka enligt ofvannämnda förteckning utgöra 819 kronor 80 öre, i 1885 års stat för universitetet beräknade till 820 kronor, hvilket senare belopp jemväl upptagits i universitetets räkenskaper och jemte delar af dess öfriga inkomster användes till följande utgifter, nemligen 31 så kallade kongl. mindre stipendier å 37 kronor 50 öre hvarterda, 12 musikstipendier å tillsammans 187 kronor 50 öre samt premier inom de särskilda fakulteterna 300 kronor, tillhopa 1,650 kronor.

14) *Biskopens studieskatt i Skåne och Blekinge.*

På en herredag i Köpenhamn år 1514, hvilken var sammankallad för bevarande och vidmakthållande af universitetet derstädes, sammanträdde erkebiskopen i Lund med Danmarks öfriga biskopar den 20 juni och påbjödo, att hvarje sockenkyrka i hela Lunds stift skulle årligen lemna en örtug i gångbart mynt till universitetets underhåll, hvilket förordnande sedermera bekräftades dels genom konung Kristian III:s ordinantz för samma universitet den 10 juni 1539, deri stadgades, att hvar landskyrka skulle årligen gifva en rensk gulden i guld, dock så att de rika gäfvo mera och de fattiga mindre, dels ock genom konung Kristian IV:s recess den 27 februari 1643, innehållande, bland annat, att studieskatt af kyrkorna skulle

utgifvas såsom af ålder. Efter Skånes och Blekinges förening med Sverige blef studieskatten i dessa provinser genom ett kongl. bref den 16 mars 1658 donerad biskopen Peder Winstrup såsom en personlig förläning, men huruvida hans efterträdare kommit i åtnjutande af samma förmån, kan icke med visshet utredas förr än genom kongl. resolutionen den 18 april 1689 biskopsstolens inkomster bestämdes för all framtid, då studieskatten blef biskopen i Lund anslagen; och har den allt sedan utgjort en del af dennes löneförmåner. Beloppet af denna utskyld är genom kongl. instruktionen för kyrkoinspektorerne i Skåne den 23 april 1697 bestämdt till $1\frac{1}{2}$ daler silfvermynt eller 75 öre af hvarje kyrka; och är densamma i Kongl. Maj:ts nådiga bref den 29 april 1869 och den 22 december 1876, hvarigenom nu gällande lönereglering för biskopen i Lund blifvit fastställd, beräknad att af stiftets samtliga 429 kyrkor utgå med 321 kronor 75 öre.

Anordnad
kyrktionde.

15) *Studieskatten i Halland.*

Den studieskatt, som under danska tiden utgått från kyrkorna i Halland till Köpenhamns universitet, blef efter provinsens förening med Sverige genom ett kongl. bref den 26 juli 1646 anslagen till uppehälle åt fattiga mäns barn från denna provins, som i Göteborg studerade, hvilket förordnande sedermera bekräftats genom kongl. resolutionerna den 4 december 1682 och den 1 augusti 1720. Enligt kongl. instruktionen för kyrkoinspektorerne den 30 augusti 1697 skall den utgå likasom i Skåne med $1\frac{1}{2}$ daler silfvermynt eller 75 öre af hvarje kyrka; och skulle densamma efter nämnda beräkning samt under iakttagande att från Spannarps kyrka endast erlägges 50 öre, utgöra tillsammans 68 kronor, men har densamma enligt räkenskaperna för högre latinläroverket i Göteborg i medeltal för de tio åren 1886—1895 utgjort 66 kronor 55 öre, hvilka belopp disponerats af läroverkets rektor för studerande vid detsamma.

16) *Konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning.*

I underdånigt utlåtande den 28 november 1706 anförde kammarkollegium, att kollegium vid statens formerande för konsistorium i Lund tyckt vara nog, om derpå blefve bestådt 40 daler silfvermynt till expenser och 100 daler silfvermynt till lön för en notarius, men under anförande att såväl guvernementsembetet i Skåne som konsistorium framhållit att med tjensten vore förenadt mycket vidlyftigare arbete än vid andra konsistorier i riket och att notarien i Lund för det myckna dagliga arbetets skull icke såsom i andra stift hunne bestrida någon bitjenst, hvadan det för honom vore omöjligt att utan någon förbättring på lönen kunna subsistera, hemställde kollegium om godkännande af en af guvernementsembetet och bisko-

Anordnad
kyrkotjände.

pen projekterad ny stat, upptagande en notarius à 300 daler silfvermynt, en amanuensens honom till hjälp à 100 daler silfvermynt och en pedell à 80 daler silfvermynt årligen, synnerligast som Kongl. Maj:t derigenom på intet sätt komme till att graveras, och hvad dertill af landtkyrkorna komme att erläggas vore en så ringa summa, nemligen en daler silfvermynt af hvar kyrka årligen, så att desamma sådant utan ringaste afsaknad kunde åstadkomma, helst de af publico hade anseliga inkomster och goda kapitalier i förråd». — Enligt kongl. brefvet den 5 januari 1707 förklarade Kongl. Maj:t sig godkänna denna kollegii hemställan och från denna tid har i kyrkoräkenskaperna under titel konsistorii statslön afförts bidrag till konsistorienotariens, amanuensens och pedellens aflöning med till en början i allmänhet en daler silfvermynt eller 50 öre af hvarje kyrka, men sedermera har Kongl. Maj:t beviljat förhöjningar i kyrkornas bidrag, dels genom kongl. bref den 18 augusti 1786, hvarigenom beviljades dåvarande konsistorienotarien och hans efterträdare icke allenast en årlig afgift af 8 skillingar specie från hvarje regal kyrka i stiftet, utan jemväl från de konsistoriella, så att de patronella derifrån endast undantoges, derest icke vederbörande patroner skulle sjelfva sig dertill begifva, dels ock hvad beträffade amanuensens och pedellens genom kongl. brefvet den 14 augusti 1798, som beviljade en lönefyllnad åt den förre af 8 skillingar och till den senare af 4 skillingar årligen att utgöras af kyrkorna i de 254 församlingar, hvilka till densammas erläggande sig enhälligt begifvit, hvar emot Kongl. Maj:t förklarade denna lönetillökning icke kunna ifrågasättas för de församlingar, som vägrat att deruti deltaga, då enligt hvad konsistorium upplyst de flesta för sina kyrkor hade knappa tillgångar eller voro med skuld besvärade. Denna senare utskyld, i kyrkoräkenskaperna benämnd »amanuensens och pedellens lönetillökning», har likväl upphört att vidare utgå från några af de kyrkor, hvarpå det kongl. brefvet har afseende, hvaremot andra kyrkor på senare tider börjat erlägga densamma, utan att räkenskaperna utvisa anledningen dertill, och är den i en del räkenskaper sammanblandad med konsistorii statslön. Båda dessa utskyl-der hafva i verkligheten utgått med något olika belopp hvarje år och hafva enligt domkapitlets uppgift utgjort år 1886 421 kronor 12 öre samt i medeltal för åren 1887—1896 444 kronor 47 öre, hvilka medel disponerats på så sätt, att såsom lön åt domkapitlets amanuens utbetalts 120 kronor, åt domkapitlets vaktmästare 75 kronor samt återstoden tillfallit konsistorienotarien.

17) *Konsistorienotariens augment.*

Af kyrkorna i Göteborgs stift utgår en afgift under namn af konsistorienotariens augment, hvilken tillkommit genom ett kongl. bref till konsistorium den 19 december 1734, hvari förordnades, att såsom löneförbättring till konsistorienotarien skulle erläggas, bland annat, af stiftet så många daler som der vore pastorat och att konsistorium hade att jemka kyrkorna emellan hvad hvar och en efter dess beskaffenhet och inkomst deraf skulle erlägga; och har hvad beträffar Halland den förändring eller rättelse sedermera skett, att, enligt domkapitlets beslut den 30 oktober 1833, med stöd af kongl. brefvet den 24 januari 1778 angående myntförändringen, hvarje kyrkas andel blifvit höjd med 50 procent mot hvad förut i bankomynt erlagts. Denna utskyld har likaledes i verkligheten utgått med något olika belopp hvarje år och belöpte sig enligt domkapitlets uppgift för år 1886 till 70 kronor 99 öre inom Göteborgs stift, deraf på kyrkorna i Bohuslän och Halland 30 kronor 64 öre samt i medeltal för åren 1886—1895 70 kronor 63 öre och disponeras af konsistorienotarien.

Anordnad kyrktionde.

IV. **Till patronus utgående kyrktionde.**

Inom Lunds och Göteborgs stift förekomma 65 kyrkor, hvilkas kyrktionde innehafves under jus patronatus. Utaf dessa hafva en del blifvit genom särskilda resolutioner patronella först efter föreningen med Sverige, men till flertalet synes patronatsrätt hafva utöfvats redan under danska tiden, ehuru nämnda rätt i allmänhet blifvit efter föreningen med Sverige konfirmerad eller återställd i de fall, då densamma af en eller annan anledning gått förlorad. För ett 20-tal af dessa kyrkor hafva, såsom embetsverken förmåla, varit att tillgå patronatsbref från danska tiden; och hafva enligt de utaf nämnda bref, hvilka utfärdats under Fredrik III, konungen för nöjaktig betalning eller vederlag af gods under eganderätt (till Allerums kyrka endast under förpantningsrätt) afstått Kongl. Maj:ts och kronans höghet och jus patronatus till kyrkan, med föreskrift att patronus, till hvilken, förutom kyrkans tionde, i flertalet fall upplåtits jemväl kronans anpart af tionden, ehuru denna senare med patronatsrätten i egentlig mening ej har något att skaffa, härligheten till prest- och klockaregård samt Kongl. Maj:ts och kronans höghet, rättighet och härlighet till kyrkans jordar skulle, om han så funne för godt, ega tillsätta kyrkovärdar, granska kyrkans räkenskaper och dess inkomst sjelf disponera och raadig werre, kirchen till fremtarf, forbedring, opbygelse och beste, men med skyldighet att låta ej endast biskop, universitet och andra uppbära, hvad af arilds tid dem tillkommit, utan äfven

*Patroni
kyrkotionde.*

kyrkan behålla sin inkomst, af hvilken patronus ostraffligen skulle hålla densamma »ved lige». Af de patronatsbref, hvilka utfärdats under föregående danska konungar, äfvensom de resolutioner, hvarigenom efter föreningen med Sverige nya patronatsrättigheter uppkommit, samt förutvarande blifvit konfirmerade eller återställda, till grund för hvilka patronatsbref och resolutioner endast i ett fåtal fall legat ett byte eller köp med kronan, hvarför ock kronotionden i allmänhet ej varit med patronatsrätten förbunden, innehålla väl en del om patroni rättigheter och skyldigheter särskilda bestämmelser, hvilka för några kyrkor öfverensstamma med patronatsbrefven från Fredrik III:s tid, men i allmänhet endast angifva, att patronus mot vissa skyldigheter beträffande kyrkan, egde dispositionsrätt öfver dess inkomster, särskildt kyrkotionden, en dispositionsrätt, som likväl i några fall fått en ganska inskränkt formulering; så stadgas t. ex. för Bollerups kyrka, att patronus endast skulle ega inseende att kyrkotionden blefve rätteligen disponerad och ej annorlunda än efter räkning till kyrkans förbättring och nödtorft använd, sedan de vanliga afkortningarna blifvit afdragna, samt beträffande Öfveds kyrka, att patronus finge uppbära kyrkans behållna tionde och densamma med pastor loci samråd utan kyrkoinspektorens åtgärd disponera, dock endast med årlig redovisning till kyrkan. För de flesta kyrkor äro bestämmelserna emellertid så affattade, att jus patronatus upplåtits utan närmare förklaring eller endast med sådana tillägg, som antyda, att dermed följde vanliga rättigheter, de rättigheter, hvilka varit gällande i förevarande landskap före föreningen med Sverige, etc.

För att utröna patroni rättigheter och skyldigheter måste man naturligtvis i de fall, der patronatsbrefven eller resolutionerna ej härom innehålla fullständiga föreskrifter, gå ut ifrån de bestämmelser, hvilka i denna fråga gälde uti Danmark eller Norge, då ofvannämnda landskap förenades med Sverige, under iakttagande af derutinnan sedermera vidtagna förändringar. I Danmark var efter reformationens införande den omedelbara befattningen med kyrkornas förmögenhet i hvarje socken öfverlemnad åt två kyrkovärdar, hvilka skulle aflägga räkenskap för prostén, som öfver kyrkorna hade inseende och hvarje år reviderade nämnda räkenskap, hvaremot öfverinseendet tillkom stiftslänsmannen. Adeln synes såsom sådan ej hafva haft någon andel i värden om kyrkans gods; och när det i den köpenhamnska recessen af år 1536 heter, att adel och ridderskap skulle behålla jus patronatus till de kyrkor och andliga stiftelser, som de med bref och sigill kunde visa sig hafva rätt till och dittills innehaft, torde dermed, åtminstone ej annat än undantagsvis, hafva varit förbundna några rättigheter eller fördelar med hänsyn till den kyrkliga egendomen eller förmögenheten. Visserligen förekomma redan från midten af 1500-talet fall, der Kongl.

Maj:tt upplåtit jus patronatus till en kyrka med rätt för patronus att uppbära dess inkomster mot angifna skyldigheter beträffande kyrkan, men att adeln mera allmänt utsträckt sina rättigheter gent emot de på deras gods liggande kyrkor, till hvilka de erhållit jus vocandi, torde hafva inträffat först sedan genom en förordning den 19 juni 1582 den förändring skedde, att den stiftslänsmannen tillagda andelen i kyrkornas styrelse med undanträngande delvis jemväl af prosten och kyrkovärdarne flyttades till länsmannen, som skulle hafva i »försvar» alla de kyrkor, prester, degner, kyrkobetjening och kyrkogods, prestgårdar och degnebol, hvilka funnos i hans län, årligen låta förhöra kyrkornas räkenskaper, hafva inseende att kyrkorna »ske fyldest och holdes v d hæfd och bygning» och att all deras ränta användes dem till bästa och ej till andra ändamål, bortstädja såväl konungens och kronans som kyrkans andel af tionden till den, som derför ville gifva högsta beloppet, årligen uppbära den afgift, som tillkom konungen, samt för detta såväl som allt annat visst eller ovisst aflägga räkenskap. När en adelsman egde eller fick jus patronatus till den kyrka hans gods tillhörde, kunde han, då han innehade nämnda gods med kongl. rättigheter och i ställning var jemnbördig med länsmannen, lätt lösrycka kyrkan från inseende af den senare, hvilken antagligen tillstادت honom först såsom kyrkovärd, derpå såsom öfverkyrkovärd och sedan såsom »försvar» att vinna allt mera frihet med hänsyn till kyrkans styrelse. Godsegaren har då såsom kyrkovärd uppburit samtliga kyrkans inkomster, men i stället för att aflägga räkenskap som kyrkovärd, hvilken räkenskap han i kraft af sitt sjelftagna inseende sjelf kontrollerade, har han i egen person bestridt kyrkans utgifter. När han då sörjde för att kyrkan icke saknade något, gjordes ingen anmärkning öfver förhållandet och efter någon tids förlopp har den bestående ordningen betraktats såsom laglig. Detta förändrade förhållande har ock fått sitt uttryck i Kristian IV:s recess af år 1643, som gälde i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän vid dessa landskaps förening med Sverige, men redan förut hade det, sedan jura patronatus gjorts till föremål för köp och byten från kronans sida, blifvit allmänt, att dermed följde, jemte kronans andel af tionden, kyrkans tionde och öfriga inkomster, ehuru desamma på grund af patroni skyldigheter beträffande kyrkan ej ingingo i beräkning vid värderingen, med undantag för de fall, der kronotionden redan var bortförlänad, då de betalades med endast hälften mot kronotionden. I nämnda recess finnes i 1:a boken ett kapitel med öfverskrift »Om kirkernis forsuarer oc deris tilsium» (kap. 4). Enligt de i detta kapitel lemnade föreskrifter hade kyrkornas »forsuarer», som i regel var länsmannen, fortfarande hela administrationen af kyrkorna och deras förmögenhet, dock att det var ålagdt prostarne, presterna och de

Patroni
kyrk tionde.

*Patroni
kyrkotionde.*

af länsmanne utsedde kyrkovårdarne att lemna nödig hjelp i närmaste öfverensstämmelse med hvad förut varit fallet. Bland kyrkornas »forsuarer» upptager emellertid nämnda kapitel jemväl de, som hade jura patronatus, hvarom vidare i 2 momentet stadgas: »De, som saadanne jura patronatus haffve, eller dermed saa ere forleente, at de kirckernis indkomme maa bruge oc opberge, maa ej lade kirckerne forfalde, saa frembt de ellers saadanne höyheder oc benaadningar fremdelis beholde ville; thi det er ubilligt, att sognemaendene skulle udlægge deris tiende oc rettighed till kirckens underholding, oc dog den ombaere. Lader patronus kircken forfalde, da bör hand at erstatte kircken oppebörsselen til sin reparation, och kircken selff siden sine indkomne beholde til got regenskab, dog under patroni direction, öfrighed oc forsuar».

Vid sidan om det gamla begreppet om jus patronatus såsom innefattande hufvudsakligen jus vocandi hade sålunda uppkommit två slag af patronatsrättigheter: sådana der patronus endast hade »direction, öfrighed och forsuar» och de, der han jemväl egde bruka och uppbära kyrkornas inkomster. På de förra synes 4 kap. beträffande kyrkorna och deras administration i det hela vara tillämpligt. Der patronus åter hade rätt att bruka och uppbära kyrkornas inkomster, hvilket efter 1683 års danska lag är regel, torde tillämpningen af dessa bestämmelser åtminstone i hvad de afse kyrkans räkenskapsväsen hafva berott på vederbörande patronus, såsom jemväl framgår af de patronatsbref från Fredrik III:s tid, för hvilka ofvan redogjorts, der det lemnades beroende på patroni godtfinnande, om han skulle tillsätta kyrkovårdar etc. Att redan under danska tiden olika begrepp rådde om de med jus patronatus följande rättigheter, kan man sluta deraf, att i den af Arennt Berntsen år 1650 tryckta Danmarks och Norges »Fructbar Herlighed» på ett ställe säges, att kyrkans tionde i allmänhet mot att hålla kyrkan vid magt åtföljde jus patronatus, men på ett annat ställe att med dylikt jus alltid följde kyrkans och kronans andel af tionden med annan inkomst och härlighet utan någon afgäld eller räkenskap endast patronus mot kyrkans inkomst hölle densamma vid like med all förnödenhet. I Malmö recess den 18 september 1662 § 8 förbehölls ridderskapet och adeln att fortfarande få tillgodonjuta deras jura patronatus och gamla rätt till tionden, och i 7 § af adliga privilegierna den 16 oktober 1723 stadfastades likaledes adelns rätt till jura patronatus, hvarjemte i 8 § stadgades, att kyrko- och kronotionden, som någon af ålder eller annan besynnerlig rättighet egt och till säteriet innehaft, skulle behållas för hvar och en oförryckt efter dess tillståndiga rätt, så att kyrkan hölles vid makt och lika stånd. Liksom under danska tiden synes det dock fortfarande varit föremål för ovisshet, hvilka rättigheter och skyldigheter, som åtföljde jura

patronatus. I Kongl. Maj:ts resolution och förklaring öfver de punkter och angelägenheter, biskopen i Skåne Canutus Hahn insinuera låtit, den 3 augusti 1681 § 2 stadgades sålunda, att patroni skulle tillhållas att göra räkning för hvad de uppburit och visa huru mycket de kostat på kyrkan, och det som öfverskjutit skulle de gifva »kyrkan till godo», emedan ingen finge rikta sig af sådana till pios och publicos usus anslagna medel, öfverheten och kyrkoväsendet till skada och afsaknad, och reduktions-kommissionens resolution den 5 januari 1689 mom. 3 innehåller, att, ehuru någon hade jus patronatus till en kyrka, sådant likväl icke tillade denne öfver kyrkotionden eller andra kyrkans inkomster någon annan rättighet än att vara kyrkans förnämsta kyrkovärd och kyrkans medel till dess förbättring och »fremtarf» använda, men ingalunda att sjelf tillvälla sig någon del deraf utan hafva allt i godt behåll, som efter noggrann räkning visas borde än vara kyrkan af dess inkomst förbehållet, liksom också i nådiga brefvet till reduktions-deputerade den 24 maj 1689 på samma gång patroni befriades från efterräkning för förfluten tid beträffande de af dem uppburna kyrkans medel, stadgades, att dessa för framtiden skulle förbehållas under sådan administration, som i kyrkoordningen vore stadgad.

Af dessa bestämmelser synes sålunda framgå, att patronus egde disponera, ehuru ej för eget bruk använda kyrkans inkomster. Men då enligt kongl. brefvet den 23 januari 1690 de af adeln, som kunde visa, att deras förfäder kyrkorna och prestgårdarne uppbyggt och jord dertill gifvit, fingo tillstånd att behålla jus patronatus, ehuru kronotionden indragits till kronan, medgafs detta endast så till vida, att de efter kyrkoordningen ej fingo njuta några inkomster af tionde eller annat utan endast jus vocandi, hvilket i nådigt bref till consistorium ecclesiasticum i Lund den 21 oktober 1691 ytterligare förklarats så, att kyrkotionden skulle bibehållas till kyrkans underhåll, men med dess disponerande borde äfven som med andra kyrkans medel förhållas efter hvad kyrkoordningen derom stadgade; och i öfverensstämmelse dermed innehålla kyrkoinspektorsförordningarna för Skåne och Halland af år 1697, att hvad vidkomme de kyrkor, som sorterade under jus patronatus, hade deras patroner i gemen liknadt kyrkoordningen och Kongl. Maj:ts resolution den 23 januari 1690 intet att njuta något af kyrkans inkomster antingen af tionde eller annat, utan endast jus vocandi, men icke desto mindre skulle kyrkornas reparation och byggande ske med patroni råd och minne och så väl vid dem som andra kyrkor af inspektorerna hafvas inseende att medlen rätteligen användes, hvarför jemväl riktig reda och räkning göras skulle. Dervid tillades »dock deras rätt oförkränkt, som till krono- och kyrkotionden genom köp eller byte äro berättigade», och faktiskt hafva ej endast de

*Patroni
kyrkotionde.*

patroner i nämnda landskap, som genom köp och byte varit berättigade till kyrkotionden, utan äfven de öfriga nästan utan undantag uppburit nämnda tionde utan någon åtgärd af kyrkoinspektorerne eller af pastor och kyrkovårdarne, sedan kyrkornas »försvar» i dess helhet blifvit på dem öfverflyttadt, dock som det synes mot skyldighet för patronus att göra redo och räkning för kyrkans medel, så ofta vederbörande Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och konsistorium sådant anse nödigt. I 2 § af nådiga resolutionen på presterskapets allmänna besvär den 13 september 1790 stadgades nemligen att, der nya patronatsrättigheter beviljades, patronus icke finge undandraga sig redogörelse för de kyrkomedel, som derigenom blefve ställda under hans förvaltning, så ofta vederbörande landshöfding och konsistorium sådant nödigt pröfvade; och synes denna bestämmelse jemväl hafva ansetts tillämplig på äldre patronatsrättigheter, såsom framgår af kongl. brefvet den 3 maj 1822, hvarigenom Kongl. Maj:t ålade patronus till Hjertum och Vesterlanda att redovisa för den uppburna kyrkotionden och en sådan redovisning framgent till Kongl. Maj:ts befallningshafvande och biskopsembetet årligen aflemna.

Då patronerna sålunda till kyrkotionden i regel endast hafva en inkränkt dispositionsrätt, torde deraf äfven följa, att de tiondeskyldiga ega att, der ej särskilda resolutioner därför lägga hinder i vägen, såsom t. ex. beträffande Morlanda samt Hjertum och Vesterlanda, leverera nämnda utskyld efter samma grunder som uti icke patronella församlingar, sålunda i Skåne och Halland efter medelmarkegångspris, hvilket emellertid ej öfverallt iakttagits. Mot det patronus får disponera kyrkotionden och kyrkans öfriga inkomster, har han skyldighet att sörja ej endast för kyrkans byggande och underhåll utan äfven för flertalet af de utgifter, hvilka eljest med kyrkans inkomster bestridas, dock efter hvad flera nådiga beslut och domar gifva vid handen, der patronatsbrefven ej ålägga honom en vidsträcktare förbindelse, endast i den mån dessa inkomster dertill räcka.

Beträffande Skaftö annexförsamling i Göteborgs och Bohus län eger dervid det egendomliga förhållandet rum att, ehuru nämnda församling sjelf bygger och underhåller sina kyrkor, dess kyrkotionde likväl uppbäres af patronus i Morlanda. Genom nådigt bref den 21 december 1883 föreskrefs nemligen bland annat, att ön Skaftöland med Fiskebäckskils och Grundsunds kapell samt öarne Jonsborg och Gåsö jemte öfriga vester om Skaftöland belägna öar, holmar och skär skulle afsöndras från Morlanda patronella församling och utgöra en särskild annexförsamling till Morlanda pastorat under namn af Skaftö församling med derstädes anställd komminister, äfvensom att, sedan Morlanda kyrka, i den mån den ej funnits skola af patronus underhållas, blifvit af de byggnadsskyldige inom

pastoratet försatt i fullgodt skick, Skaftö församling derefter skulle vara befriad från all byggnads- och underhållsskyldighet vid denna kyrka. *Patroni kyrkotionde.* I samband härmed gjordes ej någon förändring beträffande öfriga patronus ecclesiae tillkommande rättigheter, men åtskilliga hemmansegare i Skaftö hafva likväl med anledning af nämnda bref vägrat utgöra sin kyrkotionde till patronus i Morlanda. Sedan utmätning hos dem egt rum, samt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande uppå anförda besvär den 3 oktober 1896 fastställt utmätningen under anförande bland annat, att Skaftö annexförsamlings förhållande till Morlanda kyrkas patronus desto mindre kunde hafva ändrats genom återopade nådiga bref, som detsamma enligt ordalydelsen hade afseende endast å annan underhållsskyldighet än den, som åläge patronus, hafva en del öfver Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes utslag hos kammarkollegium anført besvär, hvilka äro beroende på kollegii pröfning.

Hvad angår sådana utgifter, som från kyrkorna utginge till andra än deras egna ändamål, stadgades redan i 1643 års recess att, om jura patronatus vid »mageskiften» eller på andra sätt kommit från kronan, patronus dock skulle gifva till biskopen, universitetet och andra såsom kyrkorna af arilds tid gifvit, emedan kronan icke kunde eller borde hafva bortskiftat mera än den med rätta haft att uppbära. Denna grundsats har väl i allmänhet så tillämpats, att patronus ansetts skyldig utgifva de onera af nämnda slag, som ålegat kyrkan, innan den blifvit patronel, hvaremot beträffande utskylder, som efter denna tid ålagts kyrkorna, deltagandet i dessa lemnats beroende af patroni samtycke. Då några patroni undragit sig erläggande af den kyrkorna af gammalt påförda tionde till universitetet i Lund, hvilken tionde därför måst öfverflyttas på andra kyrkor, förklarade också Kongl. Maj:t den 29 augusti 1785, att uti de resolutioner, som derefter komme att utfärdas på jura patronatus i Lunds stift, det vilkor skulle införas, att vederbörande tiondeinnehafvares rätt förbehölles. De patronella kyrkorna deltaga därför i flertalet af de utskylder, som från kyrkorna eljest utgå till andra än deras egna ändamål, churu förhållandet vid de särskilda kyrkorna i detta afseende är mycket olika.

Vid flera riksdagar hafva förslag framstälts i syfte att få patronatsrätten upphäfd.

Rikets Ständer, hos hvilka vid 1853—54 årens riksdag fråga blifvit väckt att alla jura patronatus måtte för evärdliga tider upphöra, anhöllo sålunda uti underdånig skrifvelse den 18 oktober 1854, att då rättigheten för enskild person att tillsätta pastor i församlingarna medförde stora, alltmära tilltagande olägenheter, men dessa patronatsrättigheter likväl ansågs icke kunna utan ingripande i eganderätten nuvarande innehafvare

*Patroni
kyrkotionde.*

genom någon lagstiftningsåtgärd utan motsvarande ersättning betagas, Eders Kongl. Maj:t måtte bland annat låta undersöka och derefter meddela Rikets Ständer framställning af de grunder, på hvilka öfverenskommelser mellan innehafvare af patronatsrätt samt Eders Kongl. Maj:t och Kronan jemte vederbörande församlingar måtte kunna uppgöras om patronatsrättens upphörande. Kammarkollegium, hvars yttrande i anledning häraf infordrades, anförde i utlåtande af den 19 januari 1855 bland annat, att det syntes tydligt, att några allmänna grunder för inlösning af patronatsrätt icke kunde uppgifvas, enär icke allenast de faktiska omständigheterna i hvarje särskildt fall vore mycket olika, utan ock sjelfva rättigheten vore af den art, att dess värde för innehafvaren hufvudsakligen berodde på dennes egen uppfattning. Vidare framhöll kammarkollegium åtskilliga svårigheter, som mötte såväl vid bedömande af hvem patronatsrättigheten rätteligen tillkomme som mellan hvilka öfverenskommelse skulle ingås. Kollegium slutade med att hemställa, huruvida kollegium genast borde ingå i undersökning för hvarje särskildt pastorat om patronatsrättens tillkomst och de förändrade förhållanden, som numera kunde föranleda dess upphörande, samt efter vederbörandes hörande föreslå grunder för öfverenskommelse derom, eller om Eders Kongl. Maj:t ansåge tillräckligt att låta genom konsistorierna uppmana vederbörande församlingar i patronella pastorat att sjelfve hos Eders Kongl. Maj:t efter befohgenhet anmäla sin önskan om patronatsrättighetens upphörande och sättet för verkställigheten deraf, då Eders Kongl. Maj:t, sedan vederbörande blifvit hörde, komme i tillfälle att derom efter omständigheterna särskildt för hvarje församling i nåder besluta. Den åtgärd, som med anledning häraf af Kongl. Maj:t vidtogs, innefattas i nådiga cirkuläret till domkapitlen den 23 november 1855, hvarigenom förordnades, att domkapitlen i riket skulle genom vederbörande presterskap underrätta de inom hvarje stift befintliga patronella församlingar, att de af dem, som önskade patronatsrättighetens upphörande, egde, efter föregången öfverläggning med patronus angående villkoren, hos Eders Kongl. Maj:t derom göra underdånig anmälan samt tillika afgifva förslag till verkställande deraf, då Eders Kongl. Maj:t efter vederbörandes hörande ville sitt nådiga beslut för hvarje särskildt fall meddela. Under erinran att den sålunda vidtagna åtgärden visat sig föga verksam och att endast ett fåtal öfverenskommelser om patronatsrättighetens afskaffande kommit till stånd, anhöll 1892 års riksdag, att Eders Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, om och i hvad mån de i cirkuläret af den 23 november 1855 meddelade bestämmelser i fråga om sättet för patronatsrättighetens afskaffande kunde göras mera effektiva för främjande af syftet med nämnda cirkulär; och förordnade Eders Kongl. Maj:t med

anledning af berörda framställning den 11 november 1892, att vid visitationer, som derefter egde rum uti patronella församlingar, visitator skulle särskildt tillspörja församlingen, huruvida densamma önskade upphörande af patronatsrättigheten samt, för den händelse församlingen så önskade, ej mindre meddela denna underrättelse om det förfarande, som jemlikt nådiga cirkuläret den 23 november 1855 borde för ändamålet iakttagas, än äfven söka, i hvad på honom kunde ankomma, befrämja åstadkommandet af erforderlig öfverenskommelse mellan patronus och församlingen.

Efter år 1855 har lukrativ patronatsrättighet till följande kyrkor upphört: Svedala (1858), Vankifva (1858), Eldsberga och Tönnersjö (1859), Vesterstad (1859), Mellby (1869), Hjersås och Knislinge (1875), Örsjö (1876), Mölleberga (1876), Norra Svalöf (1881), Stoby (1889), Ekby (1894), samt Villie (1897). Hos Eders Kongl. Maj:ts är ansökning gjord om upphörande af patronatsrättigheten till Grönby kyrka. Men som bifall till ifrågavarande ansökning i första rummet var beroende deraf, huruvida nuvarande innehafvaren af Markiegårds fideikommiss finge, utan hinder af egendomens egenskap af fideikommiss, tillåtas att afhända fideikommisset patronatsrätten, har målet enligt Eders Kongl. Maj:ts beslut den 13 augusti 1897 öfverlemnats till justitierevisions-expeditionen för underdånig föredragning i nyssnämnda del; och kommer detsamma först derefter att inför Eders Kongl. Maj:ts slutligen föredragas. Jemte det patroni rätt att tillsätta presterskap eller kyrkobetjening upphört, har dervid å ena sidan patroni dispositionsrätt öfver kyrkans inkomster öfverflyttats på församlingen, i allmänhet utan vederlag; dock har patronus till Eldsberga och Tönnersjö tillerkänts af församlingarna en ersättning af 5,000 kronor samt patronus till Villie 6,000 kronor, liksom också Grönby församling medgifvit patronus till Grönby kyrka en ersättning af 10,000 kronor. Å andra sidan har patronus befriats från samtliga de honom i denna egenskap åliggande skyldigheter och utgifter äfvensom i allmänhet från all redovisning eller efterräkning för förfluten tid till församlingen, som öfvertagit kyrkan med dertill hörande inventarier i befintligt skick; dock förband sig patronus till Vankifva att å kyrkan verkställa vissa reparationer, patronus till Svedala att ansvara för kyrkans genom dess nybyggnad iråkade betydliga skuld, patronus till Norra Svalöf och hans närmaste företrädare att till församlingen utöfver redan utgifna 3,163 kronor erlægga 6,600 kronor till betalning af kyrkans sväfvande skuld samt patroni till Hjersås, Knislinge, Vesterstad och Örsjö att till församlingarna öfverlemla befintliga kyrkokassar.

V. Kyrkorna behållen kyrkotionde.

Enligt § 2 i nådiga förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 höra till kyrkostämmas handläggning frågor

Kyrkorna be-
hållen kyrko-
tionden.

om, bland annat, kyrkomedels användande, kyrkoräkenskapers granskning samt hushållning med och vård om kyrkans egendom, dervid kyrkostämman jemlikt 3 och 34 §§ i nämnda förordning dock har att ställa sig till efterrättelse dels 24 kapitlet 13 § kyrkolagen, enligt hvilken kyrkans medel till dess »tarf och tjenst allena böra blifva behållne och oför-ryckte», dels ock öfriga författningar, som reglera användningen af dessa medel samt kontrollen derå, bland hvilka författningar särskildt torde erinras om kongl. kungörelsen den 29 oktober 1886, att församlingen sjelf eger besluta om användningen af kyrkokassas medel till allt, som afser kyrkans behof och ändamål, såsom byggnad och underhåll af kyrka, torn, klockstapel, kyrkomur, anskaffande och underhåll af altartafla, predikstol, orgel, kyrkoklockor, värmeapparat med flere sådana inventarier och prydnader, som äro för kyrkliga förrättningar nödiga eller egnade att göra kyrkan därtill tjenligare, inköp af vin m. m., som vid nattvardsgång eller andra gudstjenstliga handlingar erfordras, bränsle för kyrkans uppvärmning, omkostnader för dess belysning, rengöring och brandförsäkring, anskaffande och vård af brandredskap, anläggning, vård och utvidgning af kyrkogård, uppförande och underhåll af begravningskapell samt aflöning af kyrkovaktare, orgeltrampare, ringare och dödgräfvare äfvensom utgifter, som med dessa äro likartade. Hvad sålunda blifvit anfördt om kyrkans medel i allmänhet, torde i alla delar, med undantag endast för de kyrkor, till hvilka innehafves jus patronatus lucrativum, gälla jemväl kyrkotionden. Hufvudsakligen torde väl tionden, med afdrag för de anslag, hvilka efter hvad ofvan angifvits ur densamma utgå till andra än kyrkornas egna behof, hafva till syfte att vara församlingen till hjälp i de dryga kostnader, som äro förenade med byggande och underhåll af kyrka med hvad dertill hör, men den är alldeles icke uteslutande anvisad för detta ändamål; och faktiskt ingår såväl kyrkotionden som kyrkans öfriga inkomster till kyrkokassan, derur dess samtliga utgifter bestridas; och äro i många församlingar dessa inkomster så rikliga, att desamma ej endast räckt till bestridande af utgifterna utan särskilda uttaxeringar inom församlingarna, utan äfven medgifvit bildande af större kyrkokassor.

Afgifna
yttranden.

Härefter tillåter jag mig öfvergå till en redogörelse för de från samtliga vederbörande infordrade yttranden öfver Riksdagens skrifvelse den 2 maj 1893.

Af församlingarnas yttranden framgår hufvudsakligen: att åtskilliga motsatt sig afskrifning af kyrkotionden eller den kyrkorna behållna delen deraf, utan att för dess utgörande föreslå förändrade grunder, att andra ansett kyrkotionden eller åtminstone den kronan behållna delen deraf fortfarande böra utgå, men efter förändrade grunder, såsom efter fyr

(stundom med undantag för prestgård och sätesjord) eller enligt lagen den 12 juni 1885 eller på sätt Eders Kongl. Maj:ts funne lämpligt föreskrifva; att af de församlingar, hvilka sålunda ansett, att den behållna kyrkotionden fortfarande skulle utgå, de flesta uttalat sig för att församlingarna borde befrias från utgörande af ersättning för kyrkotionden i öfrigt, att flertalet församlingar emellertid tillstyrkt eller icke haft något att erinra vid kyrkotiondens afskrifning, i allmänhet mot befrielse för den till vissa ändamål anslagna delen deraf, dervid åtskilliga församlingar gjort det förbehåll, att en viss årlig inkomst motsvarande hela kyrkotionden eller den behållna delen af densamma skulle beredas kyrkorna genom uttaxering inom församlingarna efter ofvan angifna grunder, af statsmedel eller på annat sätt, äfvensom att af de patronella församlingar, hvilka yttrat sig om förhållandet mellan patronus och församlingen, derest kyrkotionden blefve afskrifven, Färlöf framhållit, att frågan borde så ordnas, att de patronella församlingarna ej komme i någon undantagsställning, Skaftö, som sjelf underhölle och byggde sina kyrkor, anhållit att varda helt befriad från erläggande af kyrkotionde till patronus i Morlanda, Morlanda åtagit sig att efter kyrkotiondens afskrifning sjelf underhålla sin kyrka enligt lagen den 12 juni 1885 samt Borreby och Löddeköpinge såsom vilkor för afskrifningen uppställt, att församlingarna för framtiden skulle underhålla sina kyrkor i stället för patronus, som tillika skulle redovisa kyrkotionden för de senaste tio åren; hvaremot de öfriga synas hafva gått ut ifrån, att nämnda förhållande skulle bibehållas oförändradt samt att patronus skulle uppbära det belopp, som i stället för kyrkotionden komme att utgå från församlingen, af statsmedel eller på annat sätt, Herslöfs församling dock endast såvida garantier staldes att församlingen kunde vara försäkrad, att de belopp, som af patronus uppbures, verkligen användes för kyrkans ändamål eller vore tillgängliga, då de behöfdes; att af de församlingar, hvilka yttrat sig i fråga om tiden för afskrifningen, de flesta ansett, att denna borde ega rum på en gång och endast några församlingar förordad successiv afskrifning.

Af *patroni ecclesiarum* yttranden framgår:

att patronus till Bosjöklosters kyrka anhållit, att kyrkotionden på lika sätt och med samma belopp som hittills måtte utgöras till nämnda kyrka; att patronus till Morlanda förklarar sig villig afstå från kyrkotionden, mot det församlingen öfvertog underhållet af kyrkan, samt patronus, hvars rättigheter i öfrigt skulle bibehållas oförändrade, af allmänna medel finge en ersättning på en gång af 16,000 kronor; att öfriga kyrkopatroner, hvilka i frågan sig yttrat, medgifvit kyrkotiondens afskrifning eller åtminstone ej motsatt sig densamma, under vilkor att motsvarande ersättning bereddades dem på annat sätt: a) af *allmänna medel*: patroni till Balkåkra,

Afgifna yttranden af förs. o. patroni.

Afgifna yttranden af patroni m. //

Snårestad och Skårby (ersättning till patronus antingen en gång för alla efter medelmarkegångspriset under de senaste tio åren eller ock årligen efter nu gällande grunder), Herslöf (ersättning till patronus antingen årligen eller efter kapitalisering en gång för alla), Hjertum och Vesterlanda samt Vestra Sallerup; b) *genom uttaxering inom församlingarna*: patroni till Gustaf, Tryde och Spjutstorp (ersättning till patronus antingen årligen eller med ett kapital, som efter fem procent motsvarade kyrkotionden) samt Öved (ersättning till patronus, uttaxerad inom församlingen enligt lagen den 12 juni 1885); c) *utan angifvande af sättet*: patroni till Allerum, Bara, Genarp, Gerdslöf och Önnarp, Ifvetofta, Risekatslösa, Stehag, Trolle-Ljungby och Gualöf, Villie samt Vidtsköfle och Degeberga; dock att patroni till Allerums samt Tryde och Spjutstorps kyrkor medgifvit kyrkotiondens afskrifning äfven utan nämnda ersättning, den förre så vida han befriades från underhåll af kyrkan, samt den senare, om församlingarna löste till sig båda kyrkorna efter det värde, som de för närvarande egde samt der-efter sjelfva öfvertoge de ekonomiska åligganden, som patronus nu hade angående kyrkornas underhåll m. m., hvarjemte förbehåll gjorts af åtskilliga patroner, att de skulle få yttra sig öfver det förslag, som kunde blifva uppgjordt angående kyrkotiondens afskrifning, äfvensom af patroni till Gerdslöfs och Önnarps kyrkor, att såväl kyrkornas inkomster som patroni dispositionsrätt öfver desamma skulle bibehållas samt ej mindre underhållsskyldighet för kyrkan än äfven redovisning för de utanordnade tionde-medlen fortfarande åligga honom såsom patronus.

Af de yttranden, som afgifvits af de *institutioner och enskilda* utom patroni, hvilka ega uppbära kyrkotionde och som begagnat sig af tillfället att yttra sig, framgår: att belgtramparen och barnmorskan i Herrestads och Borrie församlingar samt kyrkoherden i Skanör och Falsterbo ansett, att den dem anslagna kyrkotionden fortfarande borde utgå, på sätt hittills egt rum; att kyrkoherden i Norra Vram hemstält, att med afskrifning af den till honom utgående tionden af annexhemmanet n:o 1 Bjuf måtte få anstå, åtminstone till dess nu gällande lifstidsstädjekontrakt angående sagda hemman ginge till ända; att kontraktsprosten i Orousts och Tjörns kontrakt ansett rättvist att, vid en blifvande afskrifning af kyrkotionden, kontraktsprostarna i Bohuslän, hvilka uppburit prostetunnan efter ett värde af endast en krona 50 öre för tunnan, blefve tillgodosedda efter samma grunder och i likhet med rikets öfriga prostar; att de öfrige medgifvit kyrkotiondens afskrifning eller åtminstone ej motsatt sig densamma, under vilkor att motsvarande ersättning bereddes på annat sätt: a) *af statsmedel*: kyrkoherden i Frillestad, som uppbär afkortad tionde af annexhemman, kontraktsprostarna i Luggude, Norra Åsbo och Vemmenhøgs

kontrakt samt Lunds universitet; b) utan angifvande af sättet: barnmorskorna i Jonstorp, Slimminge, Svenstorp, Östra Torp och Lilla Isie, orgelnisten i Gessie, och Eskilstorp, kyrkoherdarne i Fjerrestad, Kjells Nöbbelöf och Mellan Grefvie, af hvilka de båda förra uppbära afkortad tionde från annexhemman, kontraktsprostarne i Bara, Harjagers, Ljunits och Herrestads, Onsjö, Oxie samt Torna kontrakt, läraren vid undervisningsanstalten för barnmorskor i Lund äfvensom biskopen i Lunds stift; att åtskilliga kyrkoherdar och klockare derjemte anhållit, att, om kyrkotionden blefve afskrifven, deraf ej måtte blifva följd, att de skulle nödgas deltaga i utgifterna för kyrkas byggande med hvad dertill hörer m. m.

Af de yttranden, som afgifvits af *uppbördsförvaltningarna*, framgår: att uppbördsförvaltningen i Ingelstads och Järrestads härads fögderi, då kyrkotionden, hvilken syntes ega samma natur och beskaffenhet som kronotionden, vore ytterst ojemnt fördelad och skäl funnes att söka uppnå likhet i nämnda besvärs utgörande, tillstyrkt bifall till Riksdagens skrifvelse, med hemställan tillika, att afskrifningen af kyrkotionden måtte ske för år 1894 med femtio procent samt för de följande åren på samma sätt, som blifvit bestämdt i fråga om öfriga grundskatter; att uppbördsförvaltningen i Villands, Gärds och Albo härads fögderi ansett att, för åstadkommande af jemlikhet i fråga om allmänna utskylder mellan de forna danska provinserna samt det öfriga Sverige, afskrifning af kyrkotionden vore ett steg, som förr eller senare måste tagas, helst kronotionden numera underkastats afskrifning; att uppbördsförvaltningen i Östra och Vestra Göinge härads fögderi anfört, att afskrifvandet af den del af kyrkotionden, som ej inginge till statsverket, hvilket efter förvaltningens åsigt vore en uteslutande kommunal angelägenhet, enklast kunde nås, derest hvarje församlings kyrkotionde genom församlingens egna funktionärer afskrefves under vissa år och det sålunda afskrifna beloppet upptoges i kommunens utgiftsstat för att på allmän bevillningsfyrk utdebiteras, hvaremot förvaltningen beträffande den del af kyrkotionden, som redan inginge till statsverket, föreslagit, att, derest Eders Kongl. Maj:t ej med hänsyn till det med partiel afskrifning förenade mödosamma arbete funne skäligt förordna om afskrifning på en gång af detta jemförelsevis obetydliga belopp, tiden därför borde lämpas så, att första afskrifningen komme att ske ett år, då afskrifning af grundskatt egde run, och dervid med så många procent, att dessa komme att motsvara det procenttal, hvarmed grundskatten samma år sammanlagdt blifvit minskad, hvarefter afskrifning af återstoden torde bära med afseende på såväl tid som procent sammanfalla med den för grundskatten; att uppbördsförvaltningen i Norra och Södra Åsbo samt Bjäre härads fögderi föreslagit, att kyrkotionden, särskildt för hvarje kyrka, skulle omsättas i

*Afgifna
yttranden af
uppb.-förvaltn.*

penningar efter medelmarkegångspris det år omsättningen skedde, hvarefter afskrifningen skulle ske successivt årligen med t. ex. en tiondedel hvarje år samt ersättning beredas dels för så mycket af den afskrifna kyrkotionden, som för närvarande användes till ändamål, för hvilka i öfriga delar af riket staten droge försorg, af statsmedel, dels för återstoden af tionden medelst utdebitering inom socknarna efter de för kommunalutskylder stadgade grunder; samt att detta skulle gälla jemväl Munka Ljungby patronella församling, dock att, enär inom nämnda församling kyrkotionden, efter hvad patronus uppgifvit, utginge till byggande och underhåll af kyrkan och dermed i sammanhang stående ändamål, patronus skulle förklaras skyldig att, till dess han afsade sig berörda jus patronatus, sjelf bekosta det som för nämnda ändamål kunde erfordras utöfver hvad inom församlingen komme att i ersättning för afskrifven kyrkotionde utdebiteras; att kronofogdarne och häradsskrifvarne i Norrvikens och Sunnervikens fögderier ansett rättvist, att kyrkotionden afskrefves, uppbördsförvaltningen i det förra fögderiet dock med förbehåll att ersättning af staten anordnades för de delar deraf, som ej vore till statsändamål anslagna; att uppbördsförvaltningen i Göteborgs fögderi, med tillkännagifvande, att hinder för afskrifning af den i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän utgående kyrkotionden icke torde ligga i den omständigheten att af kyrkotionden utginge löneanslag till kontraktsprostarna, helst kyrkorna, om de för all framtid egde skyldighet utgöra dessa löneanslag, utan olägenhet kunde bestrida desamma af andra sina medel, hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för afskrifning af kyrkotionden, såväl den kyrkorna behållna som den till statsverket under benämning bibeltrycksspanmål utgående, hvilken afskrifning torde ega rum på en gång och utan vederlag till kyrkorna; att uppbördsförvaltningen i Inlands fögderi anfört, att då kyrkotionden icke kunde betraktas annorlunda än såsom grundskatt, det syntes rättvist, att desamma i likhet med hvad som egt rum med öfriga grundskatter afskrefves, hvilket med hänsyn till det låga pris, hvarefter kyrkotionden löstes, syntes kunna ega rum utan ersättning af statsmedel till kyrkorna, med undantag för Hjertums patronella pastorat, der kyrkotionden löstes efter årsmarkegångspris och hvars patronus borde erhålla ersättning af statsmedel till fulla beloppet, så länge han hade skyldighet att vidmakthålla kyrkan, hvaremot, om denna skyldighet öfverginge på församlingarna, dylik ersättning endast borde utgå i förhållande till hvad som af kyrkotionden belöpte på de beskattningsföremål, hvilka förut ej deltagit i kyrkobyggnad; att häradsskrifvaren i Orousts och Tjörns fögderi ansett det lämpligt, att såväl kyrkotionden, hvilken vore af samma natur med kronotionden, som den till kronan utgående bibeltryckstunnan underkastades afskrifning, hvil-

ken torde böra ega rum på en gång och ej successivt, dock att patronus i Morlanda för den honom anslagna kyrkotionden borde i ersättning af statsmedel erhålla ett kapital, hvilket efter de i nådiga förordningen den 11 september 1885 angifna grunder motsvarade kyrkotiondens hela belopp; att kronofogden i nämnda fögderi instämt i hvad häradskrifvaren andragit allenast med den ändring att, då Morlanda församling åtagit sig underhållsskyldighet af församlingens kyrka, deruti väl inbegripet tillhanda-hållande af kommunionvin och oblater jemte aflöning till kyrkobetjente, det kapital, som skulle till patronus utbetalas, borde motsvara endast hvad kyrkotionden lemnat i öfverskott öfver bestridda utgifter med tillägg af den utgift patronus för sina hemman hädanefter i följd af likställighet med andra hemman i socknen för kyrkans underhåll m. m. komme att vidkännas.

Af de yttranden, som afgifvits af *domkapitlen*, framgår:

att domkapitlet i *Göteborg* tillstyrkt afskrifning af kyrkotionden på det sätt, att den, der så ännu ej skett, till sitt belopp fixerades och indroges till statsverket för att i sammanhang med andra grundskatter småningom afskrifvas, detta likväl endast på det vilkor, att i de fall, der kyrkotionden vore anslagen till kyrkornas utgifter, tiondetagaren, kyrka eller patronus, hvilken kyrkobyggnadsskyldighet ålåge, i stället för den indragna kyrkotionden erhöle ersättning af statsmedel eller möjligen genom särskild uttaxering inom respektive församlingar, hvarjemte ersättning för den tionde, som utginge till fattiga prestenkor, borde beredas tiondetagaren; från hvilken hemställan likväl två af domkapitlets ledamöter varit skiljaktige och ansett, att kyrkotionden borde på bestämd tid upphöra och från samma tid föreskriften i lagen af den 12 juni 1885 angående kyrkas byggande och underhåll tillämpas öfver hela riket, med undantag dock dels för patronella pastorat, vid hvilka annan möjlighet ej förelåge än att antingen i enlighet med kongl. cirkuläret den 23 november 1855 söka få patronatsrättigheten upphäfd och sedermera på ofvan angifvet sätt fördela skyldigheten att bygga och underhålla kyrka, eller ock, om patronus ej ville afstå från sin rätt såsom sådan, fixera kyrkotionden till sitt belopp och låta densamma fortfarande utgöras till patronus af de tiondeskyldiga, dels ock för sådana församlingar, som yrkat på kyrkotiondens bibehållande för upptagna låns amortering, i hvilka församlingar kyrkotionden borde få utgå såsom hittills, tills de nu upptagna lånen, hvilkas amorteringstid naturligtvis redan vore eller blefve bestämd, inbetalts;

att domkapitlet i *Lund* anförde: att kyrkotionden visserligen vore ett onus af samma beskaffenhet som kronotionden i det afseendet, att den endast utginge af viss jord och kanske också vore på hemman och lägenheter ojemnt och utan tillbörligt afseende på deras värde och skatteförmåga

*Afgifna yt-
randen af
domkapitlen.*

fördelad, men vore derutinnan af väsentligen annan beskaffenhet än kronotionden, att, då den senare allt från reformationstiden obestriddigen utgått såsom skatt till staten, vore den förra, så vidt den vore kyrkorna behållen, hvilket utgjorde förhållandet med den allra betydligaste delen deraf, uteslutande afsedd för vederbörande kyrkoförsamlingars egna behof och således att anse såsom kommunalskatt; att förhållandet med den anordnade kyrkotionden vore ett annat, i det denna, med hänsyn till dess användning i allmänhet för andra än vederbörande församlingars egna behof, ansåges hafva iklädt sig samma egenskap som kronotionden, hvadan numera intet väsentligt torde kunna invändas mot, att densamma i likhet med kronotionden afskrefves och att statsverket beredde vederbörande tiondetagare ersättning derför; att det deremot icke rimligtvis torde ens kunna sättas i fråga att, så länge den enskilda kyrkoförsamlingen i regel hade att sjelf bära kostnaderna för uppehållande af sina kyrkliga anstalter, statsverket vid en eventuel afskrifning af kyrkorna behållen tionde skulle ikläda sig en dylik ersättningsskyldighet i förhållande till kyrkorna och deras kyrkokassor; att då likväl de utgifter för församlingarnas egna behof, som nu bestriddes af kyrkokassorna, icke vore af beskaffenhet att kunna undgå, tydligtvis i händelse af kyrkotiondens afskrifning andra utvägar måste beredas för bestridande af berörda utgifter, om hvilkas beskaffenhet och mångfald nådiga cirkuläret den 29 oktober 1886 gäfvade en temligen nöjaktig föreställning; att under nuvarande förhållanden det tillginge så, att lösen för den hvarje kyrka tillkommande kyrkotionde liksom afkomsten af kyrkan möjligen tillhörande hemman och lägenheter inginge till kyrkokassan, från hvilken till vederbörande dels utbetalades lösen för den anordnade tionden, dels betalning utanordnades för sådana i nyssberörda nådiga cirkulär omförmälda utgifter, som blifvit af församlingen beslutade; att det endast undantagsvis ifrågakomme att för sistnämnda ändamål anlita uttaxering på församlingens skattskyldiga medlemmar, utan försloge i allmänhet kyrkokassornas ordinarie inkomster till bestridande af utgifterna och lemnade derutöfver öfverskott, som reserverades; att på detta sätt i kyrkokassorna småningom samlades kapitaltillgångar att anlita för bestridande af sådana utomordentliga utgifter, som mera sällan ifrågakomme, såsom för ombyggnad, utvidgning eller restaurering af kyrkobyggnader, för anskaffande af dyrbarare utredningspersedlar, för förvärfvande af ny begravningsplats m. m. och till hvilkas bestridande årsinkomsten ensamt icke på långt när skulle förslå; att, om den behållna kyrkotionden afskrefves, man under nuvarande förhållanden hade att välja mellan endast två sätt att bereda kyrkokassorna tillgångar för bestridande af sina utgifter, det ena att årligen inom församlingen uttaxera hvarken mer eller

mindre än hvad som utöfver möjligen påräknelig inkomst af kyrkans jordegendom erfordrades för bestridandet af de beslutade utgifterna för året, det andra att, utan afseende på den beslutade årsutgiftens större eller mindre belopp, årligen uttaxera en summa motsvarande värdet af den afskrifna tionden, så vidt den utgått för församlingens egna ändamål; att af dessa båda sätt att gå till väga domkapitlet på grund af sitt målsmanskap för kyrkorna på det bestämdaste tillstyrkte det sistnämnda, till stöd hvarför åberopades den erfarenhet, domkapitlet städse fått göra derom, att i de fall, då kyrkokassornas samlade besparingar icke varit för ändamålet tillräckliga, stora svårigheter merendels mött att förmå församlingarna icke blott att ombygga sina kyrkor, då de antingen af ålder förfallit eller på grund af folkökningen visat sig otillräckliga, utan äfven eljest att vidmakt hålla dem samt nödigt tillbehör i ett i förhållande till deras ändamål värdigt skick — en erfarenhet, som domkapitlet helt säkert så mycket oftare skulle för framtiden komma att göra, ju mindre församlingarna inom stiftet vore vana vid att underkasta sig särskild uttaxering för sina kyrkor; att det af domkapitlet förordade sättet derjemte syntes vara det enda tillämpliga vid fråga om möjligheten att afskrifva kyrkotionden i de församlingar, der densamma uppbures af vederbörande kyrkopatron och denne icke kunde förmås att med befrielse från skyldigheten att fullgöra de med åtnjutandet af berörda tionde förenade skyldigheter, afstå från sin rätt att densamma uppbära; att icke heller borde förbises den fördel, som antagandet af detta förslag skulle medföra derutinnan, att man med en jemförelsevis ganska lindrig årlig beskattning i allmänhet skulle kunna påräkna, att kyrkokassornas besparade medel skulle räcka till för bestridande af sådana extra ordinarie utgifter, som påkallades för erforderliga byggnadsföretag och dylikt utan att man i sådana fall skulle behöfva att för utförandet af ett arbete, som komme flera generationer till godo, under en kortare tidrymd betunga de skattskyldige med extra ordinarie beskattning; att mot domkapitlets ifrågavarande förslag tilläfvventyrs skulle göras den anmärkning, att genom dess godkännande kunde inträffa, att i en eller annan kyrkokassa småningom skulle hopas kapitaltillgångar, hvilka, såvidt förutses kunde, måhända icke under loppet af flere årtionden skulle behöfva tagas i anspråk för de dermed afsedda ändamål; att detta missförhållande dock, efter domkapitlets förmenande, skulle lämpligen kunna utjemnas derigenom, att åt Eders Kongl. Maj:t öfverlemnades att, i förekommande fall, på framställning af vederbörande församling, efter pröfning af omständigheterna medgifva församlingen att för viss bestämd längre eller kortare tid inställa de årliga uttaxeringarna för att återupptaga desamma efter den tidens förlopp; att i de här förutsatta fall församlingarna väl också skäligen borde

*Afgifna ytt-
randen af
domkapitlen.*

*Afgifna yt-
randen af
domkapitlen.*

kunna påräkna att hädanefter såsom hittills med Eders Kongl. Maj:ts medgifvande ur sina kyrkokassor erhålla räntefria lån eller anslag för en gång för sina undervisnings- eller fattigvårdsanstalter; att i fråga om grunderna för uttaxering inom vederbörande församling af ersättning för den indragna kyrkotionden, så vidt ersättningsskyldigheten skulle drabba församlingen, Riksdagen i sin framställning påpekade vigten deraf, att det i lagen den 12 juni 1885 angående byggnad och underhåll af kyrka med hvad dertill hörer så ock af särskild sockenstufva, meddelade stadgande, som afsåge införande af likhet i nämnda besvärs utgörande, vunne tillämpning äfven i de landskap, der kyrkotionde utgjordes; att visserligen, på grund af åberopade nådiga cirkuläret den 29 oktober 1886, kyrkornas inkomst af deras behållna tionde användes till flera andra ändamål än dem, som i berörda lag af den 12 juni 1885 afsåges och som, så vidt de icke vore under denna lag hänförliga, borde tillgodoses genom uttaxering efter de för utgörande af kommunalutskylder i allmänhet fastställda allmänna grunder; men att, då kyrkotionden i allt fall vore en föga betungande pålaga, intet väsentligt torde vara att erinra deremot, att ersättningen därför uttaxerades utslutande enligt de af Riksdagen i sådant afseende antydda grunder; att domkapitlet, sammanfattande de grundsatser, som ofvan uttalats, förden skull hemställt, att för en eventuel afskrifning af kyrkotionden måtte fastställas hufvudsakligen följande vilkor:

1:o) att statsverket till vederbörande tiondetagare utgåfve ersättning för den till andra än vederbörande församlingars egna behof anordnade kyrkotionden;

2:o) att, efter de i lagen angående byggnad och underhåll af kyrka med hvad dertill hörer så ock särskild sockenstufva den 12 juni 1885 angifna grunder, såsom ersättning till vederbörande kyrkokassa för kyrkans behållna äfvensom för församlingens egna behof anordnade kyrkotionde årligen inom församlingen uttaxerades en summa, motsvarande i Skåne värdet efter tioårigt medelmarkegångspris af sagda tionde och i Blekinge tiondens fixerade värde i penningar; samt

3:o) att i församling, der kyrkotionden på grund af patronatsrättighet åtnjötes af patronus, ersättning därför skulle efter enahanda grunder inom församlingen uttaxeras och till patronus erläggas; hvarjemte domkapitlet, som fäst uppmärksamheten på ett i Skåne i ett eller annat fall förekommande undantagsförhållande, att nemligen hemman i en församling utgjorde kyrkotionde icke till sin egen sockenkyrka utan till annan församlings kyrka, ansett lämpligt att äfven kyrkotionden af hemman i en dylik undantagsställning afskrefves; att det tiondebelopp, hvars utgörande hittills ålegat hemmanet, sammanfördes med kyrkotionden i den församling, der

hemmanet vore beläget; att hemmanet derefter enligt de grunder, som i sådant afseende blefve fastställda, deltog i utgörandet af den ersättning för kyrkotionden, som inom sistnämnda församling komme att utdebiteras; samt slutligen att denna församlings kyrkokassa årligen till den kyrka, som varit berättigad till kyrkotionden af hemmanet, erlade tiondens värde efter medelmarkegång.

Af de yttranden, som afgifvits af *Eders Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande*, framgår följande:

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i *Malmöhus län* har anfört, att det icke kunde förnekas, att en väsentlig skilnad egde rum mellan tiondegifvarne i de gamla svenska provinserna, der kyrkotionden indragits till kronan och sedermera sammanslagits med räntan under benämningen grundskatt samt gjorts till föremål för afskrifning, och dem i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän, hvarest kyrkorna vore bibehållna vid kyrkotionden; att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande därför icke ansett sig böra afstyrka bifall till Riksdagens framställning om afskrifning af den på viss jord inom förenämnda landskap utgående kyrkotionden, hvilken afskrifning torde böra ske på en gång, i samband hvarmed kyrkotionden jemväl skulle komma att ur kronans räkenskaper uteslutas, hvarigenom uppstode den fördel, att dessa något förenklades och uppställningen af riksstatens 8:de hufvudtitel underlättades; att genom en sådan afskrifning förhållandet i afseende på de ecklesiastika boställena, för hvilka räntan frinjötes, icke rubbades, hvaremot kronan ginge förlustig bibeltrycksspanmålen och den del af tionden i Malmö stad, som kunde befinnas vara kyrkotionde; att kyrkotionde för närvarande uppbyres af åtskilliga statsinstitutioner eller af tjänstemän under sådana förhållanden, att de eljest bort erhålla anslag af statsmedel; att statsverket torde böra lemna dem ersättning för den förlust, de genom tiondens afskrifning lede, att, i likhet med hvad om kyrkotionde genom nådigt bref den 14 december 1855 stadgats, utgå enligt nådiga kungörelsen den 11 maj 1855; att den kyrkotionde, som utginge till ringuppsyningsmannen i Stora Köpinge, till belgtramparen i Herrestad samt till organist, barnmorska eller skolväsendet i åtskilliga församlingar, vore anvisad till behof, hvilkas tillgodoseende ankomme på vederbörande kommun i den ordning, som för hvarje särskildt fall kunde vara föreskrifvet, hvadan vid beslut om afskrifning af kyrkotionde endast torde erfordras den föreskrift, att vederbörande kommun hade att lemna nuvarande tjänsteinnehafvare ersättning för den tionde, hvaraf han ginge i mistning; att om kyrkotionden afskrefves, naturligtvis kostnaderna för kyrkobyggnad och andra kyrkans utgifter måste fördelas å kommunens skattskyldiga medlemmar efter den grund, som vore i lag bestämd, i anledning hvaraf några

Afgifna yttranden af K. M. bef:de.

Afgifna ytt-
randen af K.
M. bef. de.

församlingar ifrågasatt, att en viss årlig utdebitering för kyrkans räkning måtte verkställas; att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande dock ej funne skäl att förorda någon föreskrift derom, enär det hvarken syntes riktigt att af de skattskyldige uppbära högre afgifter än som erfordrades, eller funnes anledning att betvifla, det kommunerna i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän skulle lika villigt som i öfriga landskap vidkännas de utgifter, som erfordrades för en värdig tempelbyggnad; att innehafvarne af jus patronatus i Skåne torde vara lagligen berättigade att uppbära den kyrkotionde, som vore kyrkan behållen, hvadan vederbörande kommuner torde åläggas att årligen till patronus gälda ersättning för den kyrkotionde, som honom tillkomme, hvilken ersättning torde böra utdebiteras på kommunernas invånare enligt den grund, hvarefter bidrag till kyrkobyggnad utginge; att den kyrkotionde, som vore anslagen till lasarettet i Lund eller, som det äfven kallades, kliniska institutionen derstädes, hvars underhåll eljest tillhörde Malmöhus läns landsting, fortfarande utginge, ehuru på sista tiden en eller annan församling undandragit sig dess erläggande; att det förhållande, att klinisk undervisning meddelades inom lasarettet, medförde den fördel, att detsamma kunde påräkna universitetslärare såsom läkare, men att något anspråk å ersättning af statsmedel icke derpå kunde grundas; samt att, då å andra sidan frågan, huruvida lasarettet vore berättigadt att fortfarande af församlingarna uppbära tionden eller ersättning derför, icke torde kunna annorlunda än i tvistemålsväg afgöras, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett sig böra hemställa, att, i händelse församling kändes skyldig att fortfarande utgöra ifrågavarande afgift, densamma borde bestridas af kyrkans medel. Jag skall längre fram återkomma till frågan, huru med församlingarnas skyldighet i detta hänseende förhåller sig.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i *Kristianstads län* har anfört, att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, då de tiondeskyldige i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän icke beredts lika fördelaktig ställning som öfrige tiondeskyldige i riket, funnit sig icke böra afstyrka bifall till den af Riksdagen gjorda framställning om afskrifning af den från viss jord inom nämnda landskap utgående kyrkotionden, hvilken afskrifning torde böra ega rum på en gång och ej successivt; att genom en dylik afskrifning förlust skulle drabba statsverket dels direkt genom mistning af den del af kyrkotionden, som förut ingått till statsverket, dels indirekt, då det torde tillkomma statsverket att ersätta de statsinstitutioner samt embets- och tjänstemän, hvika uppburit en del af tionden; att deremot beträffande den del af tionden, som användts till andra kommunala ändamål än kyrkans byggande och underhåll, det vid kyrkotiondens afskrifning torde åligga ej staten utan hvarje kommun att draga försorg om ersättning åt dem, hvilka

varit i åtnjutande af denna del af tionden, liksom ock kyrkornas byggande och underhåll i alla församlingar, der detta besvär ej ålåge innehafvaren af patronatsrättighet, efter tiondens afskrifning borde utgöras på sätt i lagen den 12 juni 1885 vore stadgadt; att den önskan visserligen uttalats af många församlingar, att kyrkorna skulle ega att såsom ordinarie inkomst årligen uppbära de belopp, som motsvarade de förluster, kyrkorna gjorde genom mistning af sin behållna tionde, samt att dessa belopp skulle utgå enligt de grunder, som vore fastställda genom lagen den 12 juni 1885, men att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, då det icke syntes skäligt att genom utdebitering på skattskyldige samla kassor, hvarmed framtida kommunala behof skulle täckas, icke ansett sig kunna tillstyrka bifall dertill med undantag endast för de församlingar, der patronus egde rätt uppbära kyrkotionden mot byggnads- och underhållsskyldighet å församlingens kyrka, hvarest denna skyldighet fortfarande borde åligga honom, men församlingen förpligtas ersätta patronus med ett kyrkotionden motsvarande årligt belopp, utdebiteradt på församlingens skattskyldige i enlighet med grunderna i lagen den 12 juni 1885.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i *Blekinge län* har anfört, att då beslut numera fattats om eftergifvande af öfriga grundskatter, anledning ej torde vara för handen att åt statsverket bibehålla den af kyrkotionden utgående bibeltrycksspanmålen, som uppginge till så ringa belopp och derjemte saknade motsvarighet i största delen af riket, utan syntes densamma böra afskrifvas, hvilken afskrifning, då bibeltrycksspanmålen, som utginge efter medelmarkegångspris, utgjorde endast några ören på hvarje tiondeskyldigt helt hemman, borde kunna verkställas helt och hållet antingen året efter det, då beslutet derom kunde komma att fattas, eller ock år 1904, då sista återstoden af öfriga grundskatter skulle eftergifvas; att af kyrkotionden i öfrigt, som utginge efter bestämda pris, statsverket icke tillfördes någon inkomst, utan uppbares densamma, visserligen ej direkt, men i stället under form af ersättningsanslag helt och hållet af församlingarna och användes åtminstone till största delen för deras egna ändamål; att då indragning af dessa ringa anslag ej skulle kunna vare sig utöfva något menligt inflytande på kyrkornas nybyggnad och underhåll eller förorsaka vissa församlingsmedlemmar någon afsevärd utgift eller olägenhet, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansåge sig böra i underdånighet tillstyrka, att äfven den församlingarna sålunda tillkommande andel af kyrkotionden afskrefves, hvilket lämpligen syntes kunna ske sålunda, att ena hälften afskrefves året efter det, då beslut derom fattades, och andra hälften år 1904; att de för kyrkotionden utgående ersättningsanslagen hufvudsakligen användes till byggnad och underhåll af kyrka, men att inom vissa för-

*Afgifna yt-
randen af K.
M. bef:de.*

samlingar desamma tagits i anspråk äfven för andra ändamål, såsom till prostetunnan samt biskopens studieskatt, konsistorii statslön och vaxljusmedel; att hvarken byggnad och underhåll af kyrka eller kontraktsprostarnes aflöning torde vara att hänföra till ändamål, hvilka borde af statsverket bekostas, hvarför samtidigt med kyrkotiondens afskrifning statsverket borde befrias från utgifvande af de vid tiondens indragning till kronan församlingarna tillerkända ersättningsanslag; att statsverkets anslag till kleresistaten för den af dess boställen utgående tionde likaledes borde på en gång indragas och samtidigt ur tiondelängder och statsverkets öfriga räkenskaper afföras såväl kyrkotionden för dessa boställen som ock den afkortade tionden för det Karlshamns stad tillhöriga hemmanet n:o 1 Hunnemara, men att, om församlingarna vore pligtiga att utgöra biskopens studieskatt, konsistorii statslön och vaxljusmedel och denna deras skyldighet stode i något sammanhang med deras rättighet att uppbära kyrkotionde eller ersättning derför, statsverket i och med kyrkotiondens afskrifning borde öfvertaga ansvaret för ifrågavarande utgifter, hvilka syntes vara af beskaffenhet att de icke borde drabba församlingarna.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i *Hallands län* har anført, att då kyrkotionden, som i nämnda län dels inginge direkt till statsverket, dels disponerades af församlingarna eller vederbörande patroni, oafsedt dess ändamål, onekligen hade samma natur som kronotionden, det vore önskvärdt, att åtgärder vidtoges, ländande till likställighet mellan tiondegifvarna i Halland och öfriga fordom danska provinser samt dem i det öfriga Sverige, i den mån sådana åtgärder kunde ske utan förnärmande af andras lagbefästade rättigheter; att staten dervid borde eftergifva sina anspråk i afseende å den delen af tionden, som inginge direkt till statsverket, helst densamma i Halland icke uppginge till något afsevärdt belopp; att en afskrifning deremot af den del af tionden, som tillkomme församlingarna, skulle beröfva kyrkorna tillgångar, hvilka satt dem i stånd till de anmärkningsvärda om- och nybyggnader af kyrkor i länet, som under det sista årtiondet egt rum; att i hvarje fall en aflösning på billiga vilkor, d. v. s. genom årlig amortering under en längre tidsföljd, med rätt dock för tiondegifvaren att, då han så önskade, på en gång inbetala hela återstoden af inlösningsbeloppet, vore lämpligare än en afskrifning af denna del, så vida den ej lemnades beroende på uttryckligt medgifvande af vederbörande församlingar; samt att hvad anginge den tionde, som tillfölle innehafvare af jus patronatus, det vore föga anledning antaga, att en patronus skulle afstå från densamma blott mot det han befriades från skyldigheten att hålla kyrkan vid makt, hvaremot en inlösen af dylik tionde, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med sättet för inlösen af skattefrälseräntor i enlighet med

kongl. förordningen den 11 september 1885 torde kunna ifrågasättas och i sammanhang dermed, sedan denna tionde kommit i statens hand, afskrifning af densamma. Afgifna yt-
randen af K.
M. bef:de.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i *Göteborgs och Bohus län* har — med erinran, att visserligen enligt domkapitlet i Göteborg och Tanums församlings underdåniga yttranden fattiga prestenkor af kyrkotionden skulle njuta understöd, men att de icke dertill torde ega någon i lag eller författning grundad rättighet — i underdånighet anført, att af kyrkornas tiondeinkomster, så vidt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande hade sig bekant, ej utginge andra anslag än den statsverket tillkommande så kallade bibeltryckstunnan och prostetunnorna; att statsverket utan svårighet syntes kunna undvara den ringa inkomst, som tillfölle detsamma af kyrkotionden, hvadan om kyrkotionden afskrefves, hvilket Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande på de i Riksdagens skrivelse anförda skäl ansåge lämpligt och önskvärdt och hvilken åtgärd på grund af kyrkotiondens ringa belopp borde ske, ej successivt utan på en gång eller på sin höjd i två terminer med hälften vardera gången, den så kallade bibeltryckstunnan, som utginge af kyrkornas behållna del deraf, jemväl borde upphöra; att kontraktsprostarna deremot borde hållas skadeslösa för den minskning i lön, som afskrifningen förorsakade dem, men att det obetydliga belopp, som för detta ändamål erfordrades, utan olägenhet torde kunna beredas utaf andra kyrkornas medel, om dessa skulle ega skyldighet att för all framtid utgöra prostetunnorna och denna skyldighet icke ansåges lämpligen böra öfverflyttas på församlingarna; att då kyrkorna i länet vid detsammans förening med Sverige tillförsäkrats att allt framgent få tillgodonjuta sin inkomst af kyrkotionden, hvilken rätt sedermera dels i presterskapets privilegier och dels i nådiga resolutioner blifvit än ytterligare bekräftad, de väl borde vara berättigade att erhålla fullgod ersättning för denna inkomst, om densamma genom kyrkotiondens afskrifning skulle komma att upphöra; att därför icke utan skäl de flesta församlingar, som i saken sig yttrat, liksom ock kyrkoherdarne i dessa församlingar, framställt anspråk på ersättning af statsmedel för kyrkotionde åt kyrkorna, för den händelse den komme att afskrifvas, men att då lagen den 12 juni 1885 angående byggnad och underhåll af kyrka icke skulle, om dylik ersättning tillerkändes kyrkorna, komma till vidare tillämpning inom församlingarna i Bohuslän, än för närvarande vore fallet, och den önskade fulla likställigheten i fråga om kyrkobyggnadsskyldigheten mellan dessa församlingar och rikets öfriga församlingar således icke på detta sätt skulle ernås, det likväl icke torde vara lämpligt att vid afskrifning af kyrkotionden binda något vilkor om ersättning därför åt kyrkorna, hvilkas behof

Kam. kol. o. statskont. utl. af nybyggnad och underhåll blifvit i nyss nämnda lag fullt tillgodosedt; att det ej heller syntes böra ifrågasättas, att församlingarnas icke tionde-skyldiga beskattningsföremål skulle erhålla någon ersättning för den ökade börda, som genom kyrkotiondens afskrifning för dem skulle uppstå i afseende å kyrkans byggande och underhåll och de flere utgifter, som nu bestriddes af kyrkotionden; att den kyrkotionde, som åtföljde patronatsrättigheten i Hjertums och Morlanda båda pastorat, mot skyldighet för patronatsrättighetens innehafvare att hålla kyrkan vid makt, deremot icke syntes kunna afskrifvas med mindre än att full ersättning bereddes vederbörande patroni, så vida dessa icke vore villiga att på andra villkor träffa uppgörelse i fråga om kyrkotiondens upphörande, och öfriga vederbörande, hvilkas rätt deraf skulle komma att beröras, anslöte sig till en sådan uppgörelse; att i detta afseende föreläge ett förslag af patronus i Morlanda, men att då denne förbehållit sig att fortfarande få utöfva den viktigaste af de med patronatet förenade rättigheter eller att få kalla kyrkoherde till pastoratet och genom uppgörelsen endast skulle blifva befriad från skyldigheten att hålla kyrkan vid makt, det ville synas Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande som om hans erbjudande icke vore värdt vidare beaktande; att det i stället syntes lämpligt att, liksom jemlikt nådiga förordningen den 11 september 1885 angående inlösen af skattefrälseräntor, kronotionde, som innehades under enskild eganderätt m. m., det för beredande af tillfälle att få dylik kronotionde likställd med kronans tionde, lemnats öppet för innehafvare af patronatsrättighet, dermed kronotionde vore för-enad, att taga lösen derför af kronan efter visst pris med tillagd forsellön, ett liknande erbjudande gjordes innehafvarne af patronatsrättigheten i Morlanda och Hjertums pastorat beträffande den kyrkotionde, som de egde uppbära, dervid till grund för lösningspriset torde böra läggas medeltalet af de senaste tio årens markegångspris, hvarefter kyrkotionden, om den icke genast afskrefves, borde utgöras i penningar efter samma pris, hvar-med den öfriga kyrkotionden i länet löstes, samt att, om patroni icke ville begagna sig af ett dylikt erbjudande, andra åtgärder kunde vidtagas för vinnande af kyrkotiondens afskrifning inom patronatsförsamlingarna, dervid möjligen också skulle kunna ernås full tillämpning af den nya kyrko-byggnadslagen äfven i dessa församlingar.

Innan jag slutligen öfvergår till en redogörelse för det utlåtande, som af *kammarkollegium och statskontoret* den 8 februari 1897 afgifvits, till-låter jag mig hänvisa till de af embetsverken uppgjorda och samma ut-låtande bifogade *tabeller*, hvilka utvisa bland annat:

att kyrkotionden efter afdrag för den afkortade delen deraf skall uppgå till 9,470,6729124 hektoliter råg, 18,706,431881 hektoliter korn, 772,3158 hek-

toliter blandkorn och 4,741,2395 hektoliter hafre med ett värde för år 1894 af 209,386 kronor 55 öre, dervid dock är att erinra, dels att embetsverken i allmänhet ej ingått i närmare undersökning beträffande beloppet af den kyrkotionde, som för hvarje kyrka ur landsboksräkenskaperna eller uppgifter, lemnade af vederbörande häradsskrifvare, pastorsembete eller församling sålunda i tabellerna upptagits såsom utgående kyrkotionde, dels ock att i några församlingar nämnda tionde enligt beslut å kyrkostämma eller medgifvande af vederbörande patronus tills vidare ej uppbäres eller utgår ur kommunalkassan liksom den också på åtskilliga ställen numera utdebiteras efter fyrk eller, der densamma eljest skulle lösts efter medelmarkegångspris, med fixt belopp;

Kam. koll. o.
statskont. utl.

att efter afdrag för den kronan behållna och anordnade delen af kyrkotionden samt de utgifter, hvilka eljest enligt tabellerna från kyrkorna utgå till andra än deras egna ändamål, den behållna inkomsten inom de församlingar, der kyrkotionde förekommer, skulle utgöra 154,903 kronor 27 öre med ett medeltal för hvarje kyrka af 266 kronor 16 öre (högst i Österslöf med 1,271 kronor 95 öre, lägst i Sturkö med 92 öre); samt

att forsellönersättning för kyrkotionden utgår i Malmöhus, Kristianstads och Hallands län med tillsammans 7,138 kronor 93 öre, hvilka ersättningsbelopp endast Lunds universitet, kontraktsprostarne i Skåne samt några pastorer direkt utqvittra å ränteriet, hvaremot denna ersättning eljest i dess helhet uppbäres af kyrka eller patronus, som till dem, hvilka hafva belopp af kyrkotionden sig anslagna, utgifva mot anslaget svarande del af forsellönen, för så vidt de efter gifna bestämmelser eller praxis anses dertill berättigade, hvilket dock långt ifrån synes vara regel.

Vidare har jag att erinra, hurusom af *rikshufvudboken* för 1895 inhemtas:

att kyrkotionden, som i riksstaten beräknats till 250,000 kronor, skulle utgöra för Blekinge län 1,714,363 hektoliter med ett värde af 3,927 kronor 62 öre, för Kristianstads län 9,200,241 hektoliter med ett värde af 66,969 kronor 94 öre, för Malmöhus län 17,100,701 hektoliter med ett värde af 117,528 kronor 86 öre, för Hallands län 2,519,580 hektoliter med ett värde af 16,099 kronor 20 öre samt för Göteborgs och Bohus län 3,456,464 hektoliter med ett värde af 3,385 kronor 79 öre eller tillhopa 33,991,349 hektoliter till ett sammanlagdt värde af 207,911 kronor 41 öre;

att under 7:de hufvudtiteln »städers friheter» med rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: friheter och kyrkotionde» afförts 37 kronor 86 öre, som i riksstaten beräknats till 40 kronor, deraf 33 kronor 57 öre »friheter» och 4 kronor 29 öre »kyrkotionde»;

att under 8:de hufvudtiteln

Kam. koll. o.
statskont. utl.

1) »kleresistaten» under rubrik »anvisning i kontant» afförts 20,102 kronor 75 öre, som i riksstaten beräknats till 20,660 kronor, deraf för kyrkotionde i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län 87 kronor 58 öre, samt under rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: friheter och kyrkotionde» 15,453 kronor 1 öre, som i riksstaten beräknats till 16,000 kronor, deraf 2,485 kronor 72 öre »friheter» och 12,967 kronor 29 öre »kyrkotionde»;

2) »universiteten» under rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: kyrkotionde» afförts 3,635,500 hektoliter spannmål, deraf 1,429,942 hektoliter för Kristianstads och 2,205,558 hektoliter för Malmöhus län, till värde af 28,683 kronor 14 öre, som i riksstaten beräknats till 35,820 kronor;

3) »pedagogier och folkskolor» under rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: kyrkotionde» för Malmöhus län afförts 122,335 hektoliter spannmål till ett värde af 876 kronor 82 öre, som i riksstaten beräknats till 1,010 kronor;

4) »barnmorskeundervisningen och barnbördshusen» under rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: kyrkotionde» för Malmöhus län afförts 77,733 hektoliter spannmål till värde af 581 kronor 57 öre, som i riksstaten beräknats till 700 kronor;

5) »lasarets underhåll» under rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: kyrkotionde» afförts 406,430 hektoliter spannmål, deraf för Kristianstads län 62,649 hektoliter och för Malmöhus län 343,781 hektoliter med ett värde för det förstnämnda af 484 kronor 10 öre och för det senare af 2,722 kronor 87 öre eller tillsammans 3,206 kronor 97 öre, som i riksstaten beräknats till 4,360 kronor; samt

6) »kyrkors underhåll» under rubrik »anvisning i kontant» afförts 7,217 kronor 69 öre, som i riksstaten beräknats till 7,528 kronor, deraf för kyrkotionde i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län 6,196 kronor 94 öre, äfvensom under rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: kyrkotionde» 21,827,217 hektoliter spannmål till ett värde af 150,217 kronor 54 öre, som i riksstaten beräknats till 193,300 kronor, deraf för Kristianstads län 6,878,349 hektoliter till ett värde af 51,417 kronor 72 öre, för Malmöhus län 12,430,418 hektoliter till ett värde af 82,835 kronor 4 öre, för Hallands län 2,377,708 hektoliter till ett värde af 15,035 kronor 88 öre samt för Göteborgs och Bohus län 140,742 hektoliter till ett värde af 928 kronor 90 öre.

Af kammarkollegii och statskontorets nu föreliggande utlåtande inhemtas, att embetsverken, jemlikt Eders Kongl. Maj:ts nådiga remiss och Riksdagens skrifvelse ansett det tillkomma sig att endast afgifva förslag

angående sättet och villkoren för afskrifning af den från viss jord i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän utgående kyrkotionden, ej att yttra sig derom, huruvida en dylik afskrifning bör ega rum eller icke. Kam. koll. o. statskont. hemställen.

Då den *afkortade tionden* icke erlägges till kyrkan, ej heller i öfrigt utgöres, — med undantag endast hvad beträffar dels ecklesiastika boställen i Blekinge län, hvilka boställens kyrkotionde indragits till och uppbäres af statsverket, som till vederbörande tiondegifvare utanordnar motsvarande belopp, dels några ecklesiastika egendomar i öfrigt, deraf indelningshafvarne jemlikt gällande lifstidsstädje- eller arrendekontrakt ega uppbära nämnda utskyld, — anse embetsverken, att, derest kyrkotionden afskrifves, beträffande den afkortade delen deraf andra föreskrifter ej erfordras än att, på sätt embetsverken, enligt hvad ofvan förmäls, den 31 december 1886 hemställt, den i Blekinge län skedda indragningen till statsverket af densamma skall återgå samt förbehåll göras derom, att genom afskrifningen någon rubbning ej får ske i den rätt, åtskilliga indelningshafvare enligt gällande kontrakt kunna ega att af de dem på lön anslagna egendomar uppbära kyrkotionde.

Hvad den *kronan behållna kyrkotionden* angår, hafva embetsverken uttalat den uppfattningen, att kyrkorna borde befrias från utgörandet af *bibeltryckstunnan* och att, derest kyrkotionden afskrifves, den *indragna skol- och hospitalstionden* ej vidare bör till statsverket utgå.

Härefter anföra embetsverken följande:

»Af de anslag, för hvilka ofvan redogjorts under rubrik »*anordnad kyrkotionde*» synes en del kunna upphöra utan särskild ersättning, nemligen:

1) *Kyrkotionden till Malmö asyl*. Då det anslag, som i riksstaten uppförts såsom vederlag för hospitalens till statsverket indragna inkomster, erhållit egenskapen af förslagsanslag, finnes ej skäl att, derest kyrkotionden till Malmö asyl upphör att utgå, förhöja nämnda högst betydliga anslag med ett emot ifrågavarande obetydliga kyrkotionde ungefärligen svarande penningbelopp; samt

2) *Kyrkotionde, som utgår från en egendom, hvilken tillhör en kyrka, till en annan sockens kyrka*. Af de fall, då kyrkotionde från en egendom, som tillhör en kyrka, erlägges till en annan sockens kyrka, bero, efter hvad ofvan anförts, de flesta derpå, att säterifrihet flyttats från ett säteri i en socken till en i annan socken belägen egendom, hvars kyrkotionde i stället fått utgöras af det förutvarande säteriet. Afskrifves kyrkotionden i dess helhet, synes för dylik tionde, hvilken gifvetvis, derest säteriflyttningen ej mellankommit, blifvit med kyrkans öfriga tionde afskrifven, någon ersättning ej böra ifrågakomma; och detsamma torde gälla jemväl den tionde från skattelägenheterna n:ris 1—9 Månstorp i Mellan Grefvie

Kam. koll. o. statskont. hemställen. socken samt skattehemmanen n:o 10 Qvarnby i Husie och n:o 3 Kempinge i Rengs socken, som erlägges till kyrkorna i Vestra Ingelstads, Södra Sallerups samt Stora Hammars församlingar, hvilka också utan anspråk på ersättning tillstyrkt kyrkotiondens afskrifning.

Då pensionerna från presterskapets enke- och pupillkassa numera måste anses utgå med fulla beloppet, kunde det hafva ifrågasatts, om icke tionden till fattiga prestenkor i Halland samt det från kyrkorna i Bohuslän och den del af Elfsborgs län, hvilken tillhör Göteborgs stift, för samma ändamål utgående understödet jemväl bort upphöra utan vederlag; men då liknande utskylder förekomma äfven i andra stift, och frågan i allt fall lärer påkalla närmare utredning än den embetsverken i detta sammanhang ansett sig böra vidtaga, synes det embetsverken lämpligast, att, i afvaktan på en dylik allmän utredning, hvarom Eders Kongl. Maj:t lärer finna skäl lemna föreskrift, och hvilken torde omfatta jemväl de ersättningar, som i de olika stiften från kronan utgå till fattiga prestenkor, ofvannämnda anslag till fattiga prestenkor fortfarande må utgöras af kyrkorna, eller, om kyrkornas inkomster ej dertill lemna tillgång, af församlingarna (i patronella pastorat af patroni).

Kyrkorna eller, om deras inkomster ej dertill lemna tillgång, församlingarna (i patronella pastorat patroni) torde ersättnings skyldighet likaledes åligga för:

1) kyrkotionde till församlingens tjenstemän för deras befattning vid kyrkan eller med dess räkenskaper;

2) kyrkotionde såsom ersättning för skedd jordupplåtelse för vederbörande kyrkas räkning;

3) prostens omaks- eller underskrifningspenningar, om desamma vidare böra utgå; samt

4) kyrkotionden till Lunds lasarett, derest kyrkorna fortfarande anses skyldiga utgöra nämnda tionde, hvilken fråga är beroende på domstols pröfning.

Anledning kunde nog förefunnits att ålägga kyrkan eller kyrkoförsamlingen (i patronella pastorat patroni) ersättnings skyldighet äfven för prostetunnan, då prosten tillerkänts densamma hufvudsakligen såsom arfvode för sitt besvär med kyrkan, men då prostetunnan i öfriga riket numera utgår af statsmedel, torde på lika sätt förfaras med nämnda utskyld i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän samt kyrkorna sålunda befrias från densammas erläggande.

Dylik befrielse torde jemväl komma kyrkorna till del beträffande samtliga öfriga under »anordnad tionde» upptagna anslag samt på annat sätt sörjas för de ändamål, till hvilka de för närvarande utgå.

Beträffande den till församlingens skolväsende samt barnmorskelöner dispenserade kyrkotionde, lärer denna ersättningskyldighet böra åligga, för den förra skoldistriktet och för den senare kommunen. Kam. koll. o. statskont. hemställen.

Från biskopslöneregleringsfonden torde, för den tid nu gällande löne-reglering för biskopen i Lund omfattar, ersättning utgå för den honom anslagna kyrkotionde och biskopens studieskatt samt från presterskapets löne-regleringsfond, likaledes under löne-regleringsperioden, för den åtskilliga kyrkoherdar och komministrar enligt gällande löne-regleringsresolutioner anslagna kyrkotionde; af statsmedel deremot, medelst uppförande å vederbörliga stater af motsvarande anslag, ej endast, efter hvad ofvan föreslagits, för prostetunnan, utan äfven

dels för kyrkotionden till Lunds universitet och barnmorskeläraren i Lund;

dels för vaxljusmedlen, studieskatten i Halland, konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning, konsistorienotariens augment samt bidrag från landskyrkor i Listers och Bräkne kontrakt till Karlshamns skolestats aflöning;

dervid embetsverken beträffande tionden till barnmorskeläraren i Lund velat framhålla, att vid dess beviljande visserligen en särskild förmån afsetts för de tiondeskyldiga församlingarna, men att denna tionde i allt fall synts embetsverken böra ersättas af statsverket, då af dess medel numera bestridas samtliga med barnmorskeundervisningen i öfrigt förenade kostnader.

För prostetunnan synes ersättningen böra utgå på det sätt att efter samma grunder som i gamla Sverige för hvarje kyrka, hvaraf prostetunna hittills utgått, från statsverket utgöres en tunna spanmål af det eller de sädesslag, hvaruti nämnda utskyld hittills varit bestämd, löst efter det i kongl. förordningen den 23 juli 1869 angifna pris, nuvarande prostar dock förbehållet att under deras tjenstetid få uppbära ersättning för prostetunnan efter hittills gällande grunder.

Hvad angår öfriga anslag, för hvilka ersättning föreslagits skola utgå från biskopslöneregleringsfonden, presterskapets löne-regleringsfond eller statsverket, torde andra förändringar ej påkallas, än att ersättningen för tionden till barnmorskeläraren i Lund, studieskatten i Halland, konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning samt konsistorienotariens augment, hvilka anslags storlek ej kunnat af embetsverken tillförlitligen uppgifvas, bestämmas efter medeltalet af de 10 sista årens inkomst samt att ersättningen för de tiondeanslag, hvilka för närvarande utgå efter medelmarkegång, förvandlas till fixa belopp efter samma beräkningsgrund med tillägg af forsellön, äfven der sådan enligt lemnade uppgifter ej utgått.

Kam. koll. o.
statskont. hem-
ställan.

Med tillämpning af de utaf embetsverken sålunda angifna grunder skulle såsom ersättning för afskrifven kyrkotionde af allmänna medel årligen utgå 45,655 kronor 16 öre, deraf 369 kronor 79 öre från biskops-löneregleringsfonden. 948 kronor 1 öre från presterskapets lönereglerings-fond samt 44,377 kronor 16 öre från statsverket, som dessutom skulle gå i mistning af den kronan behållna kyrkotionden samt kyrkotionden till Malmö asyl, med ett beräknadt värde år 1894 af 7,330 kronor 39 öre; dock kommer denna senare förlust att i det närmaste uppvägas deraf, att forsellönersättningen 7,138 kronor 93 öre samt ersättningen till Öfraby kyrka för kyrkotionden af Öfrabyborgs säteri, utgörande för år 1894 20 kronor 97 öre, ej vidare skola utgå.

Äfven om kyrkorna, på sätt ofvan blifvit föreslaget, befrias från flertalet af de till andra än deras egna ändamål anvisade betydliga anslag, måste likväl tagas i öfvervägande, huruvida, efter kyrkotiondens afskrifning, särskilda åtgärder påkallas för anskaffande af medel till kyrkliga ändamål, hvarför anslag utaf allmänna medel naturligtvis ej kan ifrågasättas.

Flera församlingar eller myndigheter hafva i detta syfte föreslagit, att liksom kyrkorna i gamla Sverige åtnjuta viss årlig inkomst i den numera från statsverket utgående vin- och byggnadssåden, kyrkorna i de forna danska och norska provinserna Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän jemväl skulle tillförsäkras en viss årlig inkomst, dock uttaxerad inom församlingarna efter fyrk eller enligt lagen den 12 juni 1885, men hafva embetsverken, som ej ingått i bedömande af frågan, huruvida vin- och byggnadssåden i gamla Sverige fortfarande bör utgå, i likhet med Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus och Kristianstads län ej ansett sig böra dertill tillstyrka nådigt bifall, utan torde medel för kyrkliga ändamål efter afskrifningen vid behof uttaxeras enligt de för hvarje särskild utgift meddelade bestämmelser.

Endast patronella församlingar måste i detta afseende tills vidare intaga en undantagsställning.

Af den beträffande patronatsrättigheten ofvan lemnade framställning lär framgå att, om än utaf de patronus såsom sådan åliggande skyldigheter och utgifter, en del mera omedelbart sammanhänga med kyrkotionden, de flesta blifvit honom ålagda ej endast med hänsyn till nämnda tionde, utan emedan han uppbär kyrkans samtliga inkomster. Bäst hade därför varit, om man kunnat genomdrifva ett allmänt upphäfvande af patronatsrättigheterna i förevarande landskap, så att patroni samtliga skyldigheter öfvergått på församlingarna, hvilka till ersättning sjelfva fått disponera sina inkomster, i hvilket fall med kyrkotionden i de patronella

församlingarna kunde förfarits på samma sätt som i de öfriga. Af skäl, Kam. koll. o. statskont. hemställen. som legat till grund för nådiga cirkulären den 23 november 1855 och den 11 november 1892 torde detta emellertid ej för närvarande kunna ifrågasättas. Man synes därför vara hänvisad att tillse, huru, med bibehållande af patronatsrättigheten, hindren för afskrifning af kyrkotionden i de patronella församlingarna kunna undanröjas; och lärar därför annan utväg ej vara möjlig än att församlingarna till patroni årligen erlægga ett kyrkotionden, efter afdrag för de utgifter, från hvilka de, efter hvad ofvan angifvits, befriats, motsvarande belopp, hvilket — der ej såsom beträffande Morlanda samt Hjertums och Vesterlanda pastorat derom blifvit annorlunda särskildt bestämdt — torde beräknas efter medelmarkegångspris med forsällönsersättning (vederbörande patronus, som anser sig berättigad uppbära ersättning efter annan grund, öppet lemnadt att derom å ort och ställe, som vederbör, väcka talan); och då kyrkobyggnad utgör den drygaste af de patroni åliggande skyldigheter, lärar det belopp, som från församlingarna sålunda skall utgå såsom ersättning för kyrkotionden, böra uttaxeras enligt lagen den 12 juni 1885, enligt hvilken lag de, som åtnjuta de genom presterskapets privilegier förunnade förmåner, ej äro skyldiga att deltaga i dylika kostnader i vidsträcktare mån än med samma privilegier kan vara förenligt.

Vid afskrifning af den nu utgående kyrkotionden, hvilken afskrifning lärar böra ega rum på en gång och ej successivt, torde sålunda, derest kyrkorna eller patroni befrias från utgörande af ofvanangifna anslag, ej erfordras andra föreskrifter än att, jemte det den vid 1856—1858 års riksdag beslutade indragning till statsverket af kyrkotionden inom Göteborgs och Bohus samt Blekinge län, hvilken indragning endast i det senare länet trädt i kraft, skall återgå, samtliga församlingar, hvilkas tionde ej innehafves under patronatsrätt, böra förpligtas att, der kyrkornas medel ej dertill räcka, utgifva ersättning för de delar af den anordnade kyrkotionden, hvilka fortfarande skola utgå af kyrkorna, samt de församlingar, hvilkas kyrkotionde uppbäres af vederbörande patroni, tillförbindas att till dem efter ofvan angifna grunder i stället för kyrkotionden lemna årlig ersättning.»

Slutligen föreslå embetsverken att derest en dylik afskrifning eger rum, hela kyrkotionden 250,000 kronor från riksstatens inkomstsida utslutes, samt att följande förändringar måtte vidtagas i de å dess 7:de och 8:de hufvudtitlar upptagna utgiftsposter, nemligen:

att de belopp, hvilka under »universiteten», »pedagogier och folkskolor», »barnmorskeundervisningen och barnbördshusen», »lasarets underhåll» samt »kyrkors underhåll» upptagas med rubrik »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: kyrkotionde, utgå;

Kam. koll. o.
statskont. hem-
ställan.

att under »städers friheter», »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag», som i riksstaten beräknats till 40 kronor, nedsattes till 33 kronor 57 öre eller i jemnadt tal 30 kronor;

att under »kleresistaten» *dels* »anvisning i kontant», som i riksstaten beräknats till 20,660 kronor, nedsattes till 20,455 kronor 25 öre eller i jemnadt tal 20,453 kronor, då för vinnande af jemnt krontal under anslaget förut uppförts nu odisponerade 2 kronor 58 öre; *dels* »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag», i riksstaten beräknade till 16,000 kronor, nedsattes till 2,485 kronor 72 öre eller i jemnadt tal 2,500 kronor; samt

att under »kyrkors underhåll» likaledes »anvisning i kontant», som i riksstaten beräknats till 7,528 kronor, nedsattes till 1,027 kronor 50 öre eller i jemnadt tal 1,028 kronor.

Härefter hafva — med anledning af kammarkollegii och statskontorets hemställan, att ersättningen för tionden till barnmorskeläraren i Lund, studieskatten i Halland, konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning samt konsistorienotariens augment måtte bestämmas efter medeltalet af de sista tio årens inkomst, samt att ersättningarna för de tiondeanslag, hvilka för närvarande utgå efter medelmarkegång, skulle förvandlas till fixa belopp efter samma beräkningsgrund med tillägg af forssellön — af mig infordrats vederbörandes yttranden.

Af dessa yttranden framgår, att tiondetagarne i allmänhet icke haft något att erinra mot det af embetsverken föreslagna sättet för ersättningens bestämmande. Enda undantagen utgöras af det större akademiska konsistoriet vid Lunds universitet, med hvilket kanslern för rikets universitet instämt, och åtskilliga prestmän, i hvilkas löneförmåner kyrkotionde ingår. Det omförmälda konsistoriet har ansett, att ersättningen för kyrkotionden till Lunds universitet bör bestämmas till det belopp, hvartill kyrkotionde jemte forsellönersättning beräknats i universitetets nu gällande stat, och hvilket belopp icke obetydligt öfverstiger det belopp, hvartill tionden jemte forsellönersättning i medeltal för de tio sista åren uppgått. Jag anser emellertid skäl icke förefinnas att hvad universitetet angår härvid frångå den allmänna grundsatsen om ersättningens bestämmande; och hvad beträffar af åtskilliga prestmän uttalade önskningsar om följande af annan beräkningsgrund, torde deraf ej böra föranledas annat, än en bestämelse, att nuvarande tjensteinnehafvares rätt bör bevaras oförkränt.

Departementschefen yttrade härefter:

»Af hvad ofvan blifvit anfördt framgår till en början att genom den *Kyrkotionden* i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän samt af några hemman i Elfsborgs *bör afskrifvas.* län utgående kyrkotionden hvilar på jorden derstädes en tunga, som numera saknar motsvarighet i det öfriga riket. Följdriktigt synes mig därför böra fordras att, för vinnande af största möjliga likställighet med afseende å jordbeskattningen i hela riket, kyrkotionden afskrifves. Endast i afseende på denna tionde i de lukrativt patronella pastoraten, anser jag --- på skäl som jag anhåller att nedan närmare få utveckla — ett tillfälligt uppskof med afskrifningens genomförande icke kunna undvikas. I öfrigt håller jag före, att enkelhet och reda samt de jmförelsevis obetydliga belopp, hvarom här är fråga, böra föranleda dertill, att ifrågavarande afskrifning, icke såsom grundskatteafskrifningen bör ske successivt, utan på en gång; och torde härvid lämpligen kunna bestämmas, att kyrkotionden, med ofvannämnda undantag, från och med år 1900 bör upphöra att utgå.

Härvid är då i första rummet att tillse, att icke, genom tiondegifvarnes fritagande från denna utskyld, annans rätt förnärmas.

Tydligen är icke något sådant att befara i afseende å den s. k. »afkortade kyrkotionden», som kännetecknas deraf, att densamma i vederbörande räkenskaper blott debiteras, men ej uppbäres. Det undantag, som i detta hänseende eger rum i Blekinge, bör tydligen upphöra, och oegentligheten af att den afkortade tionden i vissa liststadsstads- eller arrendekontrakt påförts brukaren såsom en afgift till indelningshafvaren kommer naturligtvis framdeles, då egendomarne i författningssenlig ordning utarrenderas, icke att fortfara. Utan vidare torde därför denna del af kyrkotionden kunna ur räkenskaperna uteslutas, förefintlig kontraktsenlig rätt dock oförkränt. Lika litet är något förnärmande af annans rätt att befara genom en afskrifning af den del af kyrkotionden, som af embetsverken rubricerats såsom »kronan behållen», och som numera, utan någon bestämmelse i afseende å dispositionen, ingår till staten. Dess relativt ringa belopp gör densamma för statsverket betydelselös; och tvekan torde icke kunna råda derom, att icke densamma, som är af alldeles enahanda natur, som den staten behållna kronotionden, bör utan vidare afskrifvas.

Om således dessa båda delar af kyrkotionden helt och hållet kunna efterskänkas, utan att tiondegifvarnes förpligtelser ens i någon mån af annan öfvertagas, är förhållandet olika beträffande all annan kyrkotionde, såvida densamma utgår för ändamål, som fortfarande behöfva tillgodoses. Arten af de ändamål, för hvilka kyrkotionden i sistnämnda fall utgår,

Om särskild ersättning för indragen kyrkotionde skall utgå eller ej.

är emellertid så olik för olika fall, att under det *å ena sidan* måste af de i tiondegifvarens ställe inträdande betalningsskyldige fordras utgörande af bestämda, årliga, tionden motsvarande ersättningsanslag för fortfarande uppfyllande af de ändamål, hvartill kyrkotionden anvisats, vare sig för all framtid eller åtminstone under viss tid, såsom under faststald löne-regleringsperiod, så synes man mig *å andra sidan* utan vidare kunna trygga sig vid förutsättningen, att dessa ändamål, ehuru icke de i tiondegifvarnes ställe inträdande skattskyldige lemna bestämd ersättning, skola af samma skattskyldige, om så påkallas genast, eller eljest vid den tidpunkt, då omständigheterna fordra, behörigen fyllas. I det af kammarkollegium och statskontoret nu senast afgifna utlåtandet hänföras till den *förre* kategorien, eller den, der kyrkotionden med fixt årligt belopp måste ersättas, dels samtliga de under rubriken »anordnad» upptagna afgifter, med undantag af kyrkotionde, som utgår »från egendom, som tillhör en kyrka, till en annan sockens kyrka», dels ock den »patronus ecclesiae» tillkommande kyrkotionde, samt till den *senare* kategorien, eller den, der dylika ersättningsbelopp ej skulle erfordras, dels »kyrkans behållna tionde», dels ock den till kommunala behof anvisade kyrkotionde der ej motsatsen påkallas för bevarande af nuvarande tjensteinnehafvares rätt.

Hvilken ersättningskyldighet, då sådan påfordras, bör åligga.

Öfvergår man då till *förre* kategorien eller de grupper af kyrkotionden, som icke kunna upphöra med mindre motsvarande ersättning lemnas tiondetagaren, uppstår fråga, om hvilken ersättningskyldigheten skall åligga. Den grundtanke, som i detta fall blir bestämmande för kammarkollegii och statskontorets förslag, torde kunna sägas vara, att denna skyldighet bör åligga *staten* i de fall, der kyrkotionden utgår för statsändamål; kyrkorna, församlingen (patroni), kommunerna, eller för korthets skull uttryckt *kommunerna*, der kyrkotionden utgår för kommunala ändamål. Man torde icke kunna annat än erkänna rigtigheten af denna grundtanke. Har *staten* för sina behof tillvällat sig dispositionsrätten öfver kyrkotionden, så har *staten* beträffande kyrkotionden kommit att intaga samma ställning, som den gör med afseende å den anordnade kronotionden. Kyrkotiondegifvarne stå här till *staten* i ett skattskyldighetsförhållande fullt analogt med det, som kronotiondegifvarne intaga. Liksom *staten*, vid de sistnämndas befriande från deras tiondepligt genom grundskatteafskrifningen, ersatt dem, som egt uppbära kronotionde, bör enahanda ersättningskyldighet åligga *staten* beträffande dem, som i likartadt fall uppburit kyrkotionde. Deremot kan ersättningskyldighet icke åligga *staten* för den kyrkotionde, som af kyrkor, församlingar och kommuner helt och hållet disponerats för kyrkornas, församlingarnas och kommunernas egna behof. Dessa för kommunala ändamål utgående afgifter måste, såvida icke kommunerna i Skåne,

Halland, Blekinge och Bohuslän skola ställas i förmåulig undantagsställning gent emot kommunerna i det öfriga Sverige, öfvertagas af kommunerna sjelfva och öfverflyttas från en del af kommunernas medlemmar på samtliga deras skattskyldige medlemmar jemlikt för hela riket *lagbestämda* forner.

Men om sålunda jag obetingadt godkänner den grundtanke, hvarpå embetsverkens förslag hvilar, kan jag dock icke underlåta att i vissa fall skilja mig från embetsverken vid tillämpningen af densamma. Det måste erkännas att vid denna tillämpning uppstå åtskilliga svårigheter, beroende *dels* derpå, att man kan stanna i tvekan, om det ändamål, hvarför kyrkotionen blifvit anordnad, är att hänföra till ett statens eller ett kommunens, så är förhållandet med »prostetunnan», *dels* derpå att, äfven om ändamålet, hvarför kyrkotionen anordnats, till sin natur är kommunalt, tionden utgått för tillgodoseende icke allenast af den *egna* kommunens utan jemväl främmande kommuners behof, något som tydligtvis är fallet med, förutom »prostetunnan», »prostens omaks- eller underskrifningspenningar», »kyrkotionde till Lunds lasarett» samt de till »fattiga prestenkor i Halland, Bohuslän och en del af Elfsborgs län» utgående utskylder. I sistnämnda hänseende förefaller det mig icke fullt instämmande med kommunalförfattningarnas anda, att, när tiondegifvarnes betalningsskyldighet öfverflyttas på kommunen, denna skall tillförbindas att för all framtid utgöra kommunala afgifter för annat än egna behof; för behof, som till största delen äro utan all betydelse för kommunen såsom sådan.

Af det sagda torde framgå, att ingen tvekan synes kunna råda derom, att den kyrkotionde, som nu utgår till *Lunds universitet, barnmorskeläraren i Lund* samt *Malmö asyl*, äfvensom följande afgifter: bidrag från landskyrkor i Listers och Bräkne kontrakt till *Karlshamns skolestats* aflöning, *vaxljusmedel, studieskatten* i Halland, *konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning, konsistorienotariens augment*, allt uppgående till af embetsverken beräknade 36,174 kr. 29 öre, bör ersättas af staten, äfvenså att kyrkotionde till *biskopen i Lund från Väsby kyrka* och *biskopens studieskatt* samt kyrkotionde till *presterskapet* utan särskildt åliggande för kyrka, och som uppgår till beräknade 1,317 kr. 80 öre, bör ersättas af biskopslöneregleringsfonden och presterskapets lönerogleringsfond, dock endast för den tid nuvarande lönerogleringar gälla. Lika uppenbart torde vara att kyrkotionde, anordnad till sådana *kommunernas* ändamål, hvilka numera äro för kyrkan främmande, och till ersättning för *jordupplåtelse*, för vederbörande församlingars räkning, skola af kommunerna med vederbörliga belopp ersättas, intilldess anslagsbehovet tilläfventyrs upphör.

Det återstår nu af de ändamål, hvarför enligt embetsverkens förslag

ersättning måste utgå: *prostetunnan*, *prostens omaks- eller underskrifningspennningar*, anslagen till *fattiga prestenkor* och den till *Lunils lasarett* anordnade kyrkotionde; alla sådana ändamål, hvilka i högre eller mindre grad ligga utom den egna kommunens intressesfer.

I afseende å den till *prostetunna* anordnade kyrkotionde — uppgående enligt embetsverkens uppgift, evalverad på föreslaget sätt, till 8,272 kr. 57 öre — torde, såsom kammarkollegium och statskontoret uttala, kunna ifrågasättas om dermed afses ett statsändamål, och icke snarare ett kommunalt, då prosten tillerkänts denna inkomst hufvudsakligen såsom ersättning för sitt besvär med kyrkan. Såsom bekant har denna utskyld i det öfriga Sverige utgått såsom afkortning å kronotionde, till dess densamma numera till statsverket indragits mot ersättning. Talande skäl torde emellertid kunna anföras för att, såsom kammarkollegium och statskontoret föreslagit, full likställighet öfver hela riket i afseende å denna utskyld införas, och att alltså staten här inträder såsom ersättningsskyldig.

Beträffande »*prostens omaks- eller underskrifningspennningar*», utgörande enligt embetsverkens uppgift 38 kronor 43 öre, anse kammarkollegium och statskontoret, att ersättningsskyldigheten bör åligga kommunerna, såvida denna utskyld fortfarande bör utgå. Då det arbete, hvarför denna utskyld utgjort godtgörelse, numera saknar motsvarighet, tvekar jag ej att tillstyrka att afgiften, som utgår allenast på grund af häfd, efter nuvarande tjänsteinnehafvares afgång bör upphöra utan ersättning, och då det förefaller oegentligt, att den kommunala beskattningen inom skilda kommuner tages i anspråk för detta ändamål, tillåter jag mig hemställa, att de ytterst obetydliga belopp, hvarom här är fråga, till nuvarande tjänsteinnehafvare utgöras af statsmedel för att sedermera upphöra.

Beträffande den till *fattiga prestenkor* i Halland samt Bohuslän och en del af Elfsborgs län utgående afgift, som enligt kammarkollegii och statskontorets uppgift utgör omkring 975 kr., tillåter jag mig erinra, hurusom enligt embetsverkens utredning, denna utskyld i sistnämnda län och länsdel har sitt upphof i den af presterskapet vid 1653 års riksmöte träffade förening, som 1685 gillades af Kongl. Maj:t, att till fattiga prestenkors understöd utgifva vissa belopp, för hvilket ändamål bidrag jemväl skulle utgå utur »kyrkans kista»; hvaremot enkehjelpen i Halland uppkommit på grund af en af presterskapet vid 1761 års riksdag gjord och af Kongl. Maj:t den 9 augusti 1769 pröfvad underdånig framställning, afseende återställande till presterskapet derstädes af den halfva s. k. notariatunnan för dess disponerande till fattiga prestenkor. Omförmälda 1653 års förening och 1685 års bref ligga jemväl till grund för de i öfriga delar af riket upprättade enkehjelpskassorna. För dessas befrämjande i alla stift,

förutom Lunds och Visby, utgå vissa kvantiteter kronotionde, i afseende hvarå dock synes ovisst, om de ursprungligen varit afsedda att ingå i dessa kassor, eller om meningen varit, att desamma skulle utdelas för sig. Till och med år 1888 löstes denna kronotionde efter medelmarkegångspris med tillägg af forsellön, såsom ännu är förhållandet med afseende å kyrkotiondeanslagen i Halland, men enligt beslut af nämnda års riksdag och kyrkomöte, i öfverensstämmelse med till båda aflåten proposition, utgår berörda ersättning från och med år 1889 med ett fixt belopp af 9,813 kr., hvaraf på Göteborgs stift belöper 528 kr. 64 öre. Embetsverken hafva hemställt om verkställande af en utredning beträffande lämpligheten af dessa särskilda understöds fortvaro i riket i allmänhet. Såsom ofvan är nämnt föreslå embetsverken, att, i afvaktan på denna utredning, hvarom jag dock icke i detta sammanhang finner skäl göra hemställan, ifrågavarande anslag till fattiga prestenkor fortfarande skola utgöras af kommunerna. Då understödandet af enkor efter presterskap, som icke tillhört församlingen, icke kan anses vara ett kommunens åliggande, och dertill kommer att, i det öfriga riket, staten påtagit sig ersättningsskyldighet i enahanda fall, tvekar jag icke att tillstyrka, att staten tillvidare, och så länge kronotiondeersättningarna befinnas bära utgå, skall öfvertaga ersättningsskyldighet jemväl af ifrågavarande obetydliga belopp.

Hvad angår den till *lasarettet i Lund* eller, som det äfven kallats, kliniska institutionen derstädes utgående kyrkotionde, enligt embetsverkens uppgift utgörande omkring 3,000 kronor årligen, framgår af ofvanstående historik, att denna afgäld icke annat är än en del af de till de indragna kyrkoinspektorstjänsterna af kyrkotionde utgående löner. Till en början förordnades, att den genom tjänsternas indragning odisponerade tiondespanmålen skulle få användas inom församlingarna till allmänt gagneliga ändamål. Men inom kort förmåddes en stor del af församlingarna och patroni i Malmöhus län, att för utvidgande af lasarettet i Lund och till understöd för ett derstädes inrättadt kliniskt institut öfverlåta denna, i grunden till församlingarnas egen fria disposition ställda tionde. Enligt kongl. brefvet den 3 mars 1813, hvarigenom denna öfverlåtelse fastställdes, bestämdes bland annat att spanmålen skulle lösas efter länets markegångspris med tillägg af forsellön och att ordentliga öfverenskommelser skulle med hvarje församling och patronus upprättas.

Flere af de församlingar, som iklädt sig dylikt åtagande, hafva emellertid, såsom nämnts, vägrat att fortfarande utgöra denna afgäld. Frågan har emellertid helt nyligen genom Kongl. Maj:ts dom den 13 oktober 1897 afgjorts till lasarettets förmån. Denna dom har föranledts af en lasarettsdirektionens stämning å en af de tredskande församlingarna, Mörarp.

Direktionens talan ogillades både af häradsrätt och hofrätt, men genom ofvanberörda dom har Kongl. Maj:t, med upphäfvande af dömstolarnes beslut, förpligtat församlingen utgifva utskylden, på grund deraf att denna del af kyrkotiondespanmålen inom församlingen, hvilken förut användts till kyrkoinspektorens aflöning, blifvit genom Kongl. Maj:ts beslut den 3 mars 1813 med församlingens samtycke anslagen till kliniska institutet i Lund, samt något förhållande icke blifvit ådagalagdt, som kunde verka rubbning i denna anordning.

Kammarkollegium och statskontoret hafva uttalat sig för att, derest kyrkorna skulle vara skyldiga utgöra nämnda tionde, ersättning för densamma bör utgå af kommunerna. En åsigt som i hufvudsak gillas af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län, hvilken myndighet anser, att, om församling kännes skyldig fortfarande utgöra ifrågasvarande afgift, densamma bör bestridas af kyrkans medel, samt att det förhållande, att klinisk undervisning meddelas å lasarettet, icke kan grundlägga anspråk på ersättning af statsmedel.

Om ersättningsskyldigheten till lasarettet, som enligt ofvannämnda dom har rätt att af vederbörande församlingar åtnjuta denna detsamma tillförsäkrade inkomst, bör fortfarande utgå af *församlingarna*, äfven om kyrkotionden afskrifves och församlingarna sålunda gå miste om den inkomst, hvarmed utgiften till lasarettet betäckts, synes mig icke vara gifvet. Så vidt handlingarna utnärka hafva de församlingar, som frikostigt öfverlätit sin tiondeandel till Lunds lasarett och kliniska institution, därför icke att njuta annan eller större fördel än andra församlingar, som behållit samma tiondeandel för egna behof. Alldeles tydligt är detta fallet med afseende å den kliniska undervisningen. Att detta lifsvilkor för den medicinska undervisningen uppfylles, kan icke gagna den ena skånska församlingen mera än den andra. Om ock det må vara formelt rätt, att den församling, som iklädt sig angifna åtagandet, fortfarande bindes vid densamma, måste dock billigheten fordra att, om hädanefter de öfriga församlingarna befrias från ersättning för motsvarande tiondeandel, som de för egen räkning behållit, samma förmån beredes äfven dessa församlingar. På denna grund anser jag ersättningsskyldighet icke böra åläggas sistnämnda församlingar, utan att — icke minst derföre att denna utskyld, på sätt som inhemtas af ofvannämnda kongl. bref af 1813, har sitt upphof i en framställning från Lunds universitets kansler, som väsentligen afsåg detta universitets gagn genom möjliggörande af klinisk undervisning derstädes — staten bör åtaga sig att till lasarettet årligen utgöra ett lasarettstioden motsvarande belopp.

Den mest betydande andelen af kyrkotionden är, såsom naturligt, ^{Den kyrkorna behållna kyrkotionden.} den »*kyrkorna behållna*». Kammarkollegium och statskontoret föreslå, såsom nämnts, dess upphörande utan ersättning. Med dess upphörande skulle ock följa upphörandet af forsällönersättningen till kyrkorna i Skåne och Halland, utgörande 7,138 kr. 93 öre samt ersättningen till Öfraby kyrka för kyrkotionden af Öfrabyborgs säteri, utgörande för år 1894 20 kronor 97 öre. Den andel af kyrkotionden, hvarom här är fråga, beräknas, såsom nämndt, af embetsverken till 154,903 kronor 27 öre.

Af ofvanstående redogörelse framgår, att af flere församlingar och myndigheter uttalats allvarsamma betänkligheter mot att beröfva kyrkorna denna för deras underhåll afsevärda tillgång. Dervid har föreslagits, att liksom kyrkorna i gamla Sverige åtnjuta viss årlig inkomst i den tillförene å kronotionden afkortade, numera från statsverket utgående vin- och byggnadssäden, kyrkorna i här ifrågavarande provinser borde tillförsäkras vissa årliga belopp, i allmänhet icke af statsverket, utan uttaxerade inom församlingarna efter fyrk eller enligt lagen den 12 juni 1885. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus och Kristianstads län äfvensom kammarkollegium och statskontoret hafva emellertid uttalat sig mot ett sådant förfarande och ansett, att, efter kyrkotiondens afskrifning, medel för de kyrkliga ändamålen icke böra på sådant sätt förskottsvis utdebiteras, utan vid uppstående behof, enligt de för hvar särskild utgift meddelade bestämmelser, i vanlig ordning tillgodoses.

Onekligen komma derigenom kyrkorna i det gamla Sverige, till följd af dessa dem tillerkända indelningsersättningar för vin- och byggnadssäden i en fördelaktigare ställning, än kyrkorna i här ifrågavarande provinser. Af skatteregleringskomitén väcktes fråga om indragning till statsverket utan ersättning af all den landskyrkorna i riket anslagna vin- och byggnadssäd, utgörande enligt komiténs uppgift för år 1878 119,873 kronor 71 öre; och ansåg komitén att det icke vore att befara att svårighet skulle beredas församlingarna genom denna indragning. Genom nådigt bref den 1 oktober 1886 fann emellertid Eders Kongl. Maj:ts skatteregleringskomiténs omförmälda förslag ej till vidare åtgärd föranleda. En fullständig specifikation öfver de under åttonde hufvudtitelns anslagsrubrik »*kyrkors underhåll*» utgående indelningsersättningar åtföljer statskontorets utlåtande den 1 juni 1887 i fråga om förändring till bestämda årliga belopp af dessa ersättningar. Deraf inhemtas, att dylika ersättningar alls icke förekomma i Blekinge, samt i Skåne och Halland utgå med ej nämnvärdt belopp, undantagandes till Helsingborgs och Landskrona kyrkor. I Bohus län är dylik ersättning något allmännare. Ersättningarna för kyrkors underhåll, hvilka väsentligen utgöras af ersättningar för vin- och byggnadssäd, upp-

tagas i nu gällande riksstat till 169,400 kronor. Men om i detta hänseende en bristande likställighet skulle uppstå derigenom, att församlingarna i det gamla Sverige få behålla för sina kyrkor denna inkomst, som onekligen ursprungligen icke annat är, än till dem af kronan återskänkt kyrkotionde, och alltså dessa församlingar härutinnan komma i en bättre ställning än församlingarna i här ifrågavarande provinser, så ega åtminstone församlingarna i Skåne, genom att prestgårdarne på landet derstädes byggas och underhållas af boställshafvarne sjelfva, en förmån, som icke oväsentligen uppväger förmånen af ifrågavarande indelningsersättning. Domkapitlets i Lunds farhåga, att särskildt den omständigheten, att kyrkobyggnad inom stiftets församlingar hittills vanligen icke företagits annars, än då kyrkokassornas tillgångar sådant medgifvit, och att församlingarna sålunda i allmänhet icke varit vana vid uppoffring för dylik byggnad, skulle verka särskildt ofördelaktigt, när framtida uppoffringar kräfdes, torde vara öfverdrifven; och med Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län bör man kunna antaga, att församlingarna i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän skola, lika villigt som de i det öfriga Sverige, vidkännas de utgifter, som erfordras för att hålla sina tempelbyggnader i värdigt skick. Jag vågar påstå, att man icke har rätt att förutsätta, att annorlunda skulle blifva förhållandet i dessa provinser, därför att den förpligtelse att underhålla kyrkobyggnad, som hittills i de flesta af dervarande församlingar hvilat på en del af församlingsmedlemmarne och utförts genom af dem i förskott erlagda afgifter, komme att, på sätt i riket i öfrigt eger rum, öfvertagas af hela församlingen. På dessa skäl tvekar jag icke att tillstyrka, att denna del af kyrkotionden bör afskrifvas utan ersättning.

Kyrkotionde
från egendom
inom annan
socken till
socknens
kyrka.

Beträffande den kyrkotionde, som utgår från egendom, som i afseende å tiondepligtighet rätteligen tillhör en kyrka, till en annan sockens kyrka är denna i sjelfva verket icke något annat än kyrkan behållen tionde, och såsom nämndt hänföres densamma af embetsverken till sådan tionde, som bör utan ersättning afskrifvas. I allmänhet beror, såsom redan angifvits, ifrågavarande tiondes uppkomst på säteriöfverflyttning. Vid sådant fall kan väl icke den tiondetagande kyrkan hafva bättre rätt mot den tiondepligtiga egendomen därför att på densamma öfverflyttats den tiondepligt, som förut hvilat på en i den egna församlingen belägen egendom, innan denna kom i åtnjutande af säterifrihet. Jag finner det således fullt befogadt, att den i detta fall med föga afsevärda belopp utgående kyrkotionden förklaras skola upphöra utan ersättning. I de fall åter, der en dylik anomali, i afseende å kyrkotiondens utgående, berott af annan orsak än säteriöfverflyttning, torde ej heller ersättning böra ifrågakomma, enär, enligt hvad hand-

lingarna upplysa, vederbörande kyrkors målsmän, utan anspråk på ersättning, tillstyrkt den ifrågasatta afskrifningen.

Allra minst torde, der ej sådant för bevarande af nuvarande tjänste-^{Kyrkotionde för kommunala behof.} innehafvares rätt måste ske, för upphörandet af den kyrkotionde, som utgått till kommunala tjänstemän och betjente eller för andra rent kommunala eller kyrkliga behof, ersättning kunna ifrågasättas.

Jag öfvergår nu till den onekligen mest svårlösta af de frågor, som^{Kyrkotionden i de lukrativt patronella pastoraten.} i detta ärende föreligga, eller frågan om och på hvad sätt kyrkotionden i de lukrativt patronella pastoraten må kunna upphöra. Enligt från kammarkollegium särskildt infordrad uppgift utgjorde denna tiondes belopp år 1894 30,941 kronor 83 öre. Myndigheternas förslag i detta hänseende äro, såsom framgår af hvad ofvan anförts, ganska vexlande. De flesta af myndigheterna: domkapitlet i Lund samt Eders Kongl Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus och Kristianstads län samt kammarkollegium och statskontoret anse, att för tiondegifvarnes frikallande, kommunerna i deras ställe böra förpligtas att till patroni årligen erlægga ett kyrkotionden motsvarande belopp, uttaxerad på församlingarnas invånare enligt grunderna i lagen den 12 juni 1885. Domkapitlet i Göteborg anser att denna ersättningsskyldighet bör åligga alternativt kommunen eller staten. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands och Göteborgs och Bohus län ifrågasätta ett förfarande, likartadt med det som anvisats genom kongl. förordningen den 11 september 1885 angående inlösen af skattefrälseräntor och kronotionde, som innehades under enskild eganderätt, hvarvid Kongl. Maj:ts befallningshafvande i sistnämnda län anser att, om patronus skulle vägra att begagna sig af erbjudandet från kronans sida, andra åtgärder kunde vidtagas för åstadkommande af kyrkotiondens afskrifning i dessa pastorat. Af skatteregeringskomitén har föreslagits att denna afskrifning skulle göras beroende af det villkor att församlingen åtoqe sig att lemna ersättning till vederbörande patroni. En minoritet inom domkapitlet i Göteborg ser ingen annan möjlighet, än att fortsätta på den redan inslagna frivillighetens väg för afskaffande af patronatsrätten i dess helhet, dock att patronus bör åläggas att mottaga kyrkotionde efter vederbörligen bestämdt fixt belopp. Af dessa förslag skulle det sistnämnda och det af skatteregeringskomitén framställda icke omedelbart och icke förr än i en oviss framtid leda till det eftersträfvade målet, kyrkotiondens fullständiga afskrifning. Tillämpningen af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i Hallands och Göteborgs och Bohus län förslag torde, om ej genast, dock inom kortare tid föra till målet.

Genom det af flertalet myndigheter omfattade förslaget skulle målet omedelbarligen vara vunnet.

Må vara att detta sistnämnda förslag innebär en enkel och lätt lösning af frågan. Mig synes dock deremot vara att invända, att förslaget för att förekomma en oegentlighet, den nemligen att den *tiondegifvande jorden* i de patronella församlingarna skulle intaga en olika ställning mot öfrig jord af samma natur, tillskapar en annan och ny oegentlighet, i det att *samtliga skattskyldige* i dessa församlingar påläggas skattskyldighet i en form, som saknar motsvarighet i alla öfriga församlingar; och tvifvelaktigt kan vara, om icke den senare oegentligen i sjelfva verket är större, än den förra. För ett fortfarande vidblifvande af den tiondegifvande jordens undantagsställning i de patronella församlingarna kan åtminstone åberopas såsom stöd ett häfdvunnet förhållande. Den oegentlighet åter, som skulle tillskapas, är en nyhet, som föga passar in med kommunalbeskattningsgrunder. Oberoende af för tillfället förefintliga behof och för bestridande af utgifter, som till stor del först i en aflägsen framtid behöfva täckas, hvarom intet beslut fattats och hvilkas storlek är okänd, skulle församlingarna åläggas att utgöra viss årlig kommunalskatt, och oegentligheten ökas derigenom, att dessa å församlingens skattskyldige uttaxerade medel icke skulle förvaltas och redovisas såsom öfriga anslag till kommunala eller kyrkliga behof, utan öfverlemnas åt enskild person, som i olika omfattning, icke på grund af noggranna lagbestämmelser, utan allt efter vexlande patronatsbrefs lydelse, hade att fullgöra byggnads- och underhållsskyldigheten af församlingens kyrka m. fl. utgifter. Jag vill härtill lägga att, såsom ock af embetsverken antydes, det synes vara ganska ovisst om vederbörande patroni kunna tvingas att af församlingarna mottaga ersättning för kyrkotionen med beräkning *efter medelmarkegångspris med förselönsersättning*. Är icke så förhållandet, kunna, genom ett beslut i den af kammarkollegium och statskontoret föreslagna rigtning, församlingarna komma att invecklas i tvister med patroni, som medföra afsevärda olägenheter.

Mot det framkastade förslaget, att staten, likasom med afseende å skattefrälseräntorna och kronotionen i de patronella pastoraten, skulle erbjuda sig att, om patronus så önskade, inlösa kyrkotionen i dessa pastorat, vill jag lika med kammarkollegium och statskontoret, för så vidt *staten ensam eller i någon högre grad* skulle påtaga sig denna ersättningskyldighet, inlägga en gensaga. Lika litet som det bör kunna ifrågasättas, att staten skulle inlösa »den kyrkan behållna» tionen i öfriga församlingarna, bör sådant i regeln ifrågasättas med afseende å den till patronus utgående kyrkotionen. Ostridigt torde vara, att den väsentligaste delen af den till patronus utgående kyrkotionen måste anses såsom kyrkan behållen, d. v. s. afsedd för kyrkans i de patronella församlingarna eget behof. Med ersättningskyldighet för denna kan staten icke hafva något att skaffa. Den

egentliga skilnaden med afseende å denna tiondeandel är, att tiondens förvaltning i de patronella pastoraten tillkommer patronus, under det att densamma i öfriga pastorat tillkommer kyrkorådet. Jag anser tvifvel ej kunna råda derom, att det väsentligaste af inlösningskyldigheten bör åligga kommunen. Huruvida staten derutöfver bör bidraga, är en fråga, hvartill jag ber att sedermera få återkomma. Men oberoende af om staten eller församlingen eller båda gemensamt böra iklädas betalningsskyldighet, kan förtjena att tagas i öfvervägande, huruvida icke — der godvillig uppgörelse med patronus ej står att träffa — andra åtgärder, på sätt af en utaf myndigheterna antydts, kunna och böra vidtagas för åstadkommande af kyrkotiondens i de patronella pastoraten omedelbara afskrifning.

Innan försök göres att besvara denna fråga, torde några erinringar rörande patronatsrättens natur och beskaffenhet vara på sin plats. Af både Kongl. Maj:t och Riksdag torde få anses till fullo erkänt, att denna rätt är så beskaffad att den *i sin helhet* icke lärer kunna mot patroni bestridande rubbas. Detta är anledningen, hvarför, då fråga väckts om patronatsrättens upphörande, man på sätt af Eders Kongl. Maj:ts nådiga cirkulär den 23 november 1855 och den 11 november 1892 samt de till grund för dessa cirkulär liggande riksdagsbeslut framgår, icke ansett sig kunna gå längre, än att söka få frivilliga öfverenskommelser om denna rätts upphörande till stånd. Men man får icke, då man undersöker patronatsrättens beskaffenhet, förbise, hurusom densamma sönderfaller i två skilda delar: en mera ideel, rätten att kalla prest, och en reel, rätten att uppbära kyrkans inkomster och bland dem dess tionde. Den förra torde icke kunna mot patroni bestridande rubbas, den senare, såsom af rent ekonomisk natur och således i penningar mätbar, torde böra, under förutsättning att fullständig penningegodtgörelse lemnas, kunna ordnas. Jag anser dock svårigheterna att finna ett lämpligt aflösningssätt vara så betydande, att jag icke för närvarande, på grund af den utredning, som nu är möjlig att åstadkomma, kan understödja något förslag i denna riktning. Synnerligen vanskligt måste särskildt blifva att finna den expropriationssumma, för hvars erhållande patronus skulle nödgas afstå den lukrativa delen af sin rätt. Vid denna summans bestämmande bör, från de *förmåner* rätten till tiondens uppbärande medför, afdragas de *förpligtelser* af ganska vexlande beskaffenhet, som, alltefter olika patronatsbrefs bestämmelser, åtfölja denna rätt; och sådana kunna förpligtelserna i vissa fall vara, att de öfverväga förmånerna. Skälig hänsyn, vid summans bestämmande, torde jemväl böra tagas till det approximativa värdet af den utgift, som för framtiden kan komma att drabba patronus för hans fastighetsfyrcar. Slutligen torde af rent praktiska skäl, eller för att något i verkligheten skall vara vunnet, patroni rätt icke blott till kyrkotionden,

utan jemväl till med patronatsrätten förbundna öfriga inkomster, böra innefattas i expropriationen — ett förhållande, som ytterligare ökar vanskligheten af ett expropriationsförfarande i detta fall.

I allo inseende önskvärdheten af att frågan rörande kyrkotiondens upphörande i de patronella pastoraten liksom i öfriga kunde bringas till omedelbar lösning, finner jag mig, på grund af hvad sålunda anförts, nödsakad att tillstyrka ett uppskof i denna enda del af det föreliggande ärendet. Jag föreställer mig att en ytterligare utredning skulle bringa ljus i många nu dunkla förhållanden, som för ett slutligt afgörande böra belysas. Olägenheterna af ett uppskof förmildras i någon mån deraf, att de tiondeskyldige i de patronella pastoraten, samtidigt med att öfriga tiondegifvare frikallas från utgörande af all kyrkotionde, skulle erhålla en lindring i sina tiondeafgifter genom upphörandet af de andelar af dessa afgifter, hvilka helt skulle försvinna eller för hvilka ersättning skulle utgå af statsmedel eller statsverket underlydande fonder. Alternativet att, i afvaktan på denna utredning, uppehålla afgörandet af öfriga delar af detta vidlyftiga ärende, som ändtligen efter decennier kommit på den punkt att detsamma i hufvudsak kan bringas till ett slut, vill jag ej förorda.

Patronatsrätten i den del af Sverige, hvarom här är fråga, från att ursprungligen, likasom ännu i dag i det öfriga riket, hafva utgjort en rätt till kallande af prest, har, på sätt ofvan erinrats, så småningom vuxit ut till en rätt för patronus att med större eller mindre frihet förfoga öfver kyrkans inkomster, af hvilka dess tionde i allmänhet varit den väsentligaste. Denna utvidgade rätt har, såsom nämnts, i de flesta fall uppkommit före de här ifrågavarande provinsernas förening med Sverige. Men sjelfva grunderna för och bestämmelserna angående denna rätt kan man ej ensamt finna hvarken i de danska lagarna på denna tid eller i svensk lag efter föreningen utan företrädesvis i patronatsbref och särskilda resolutioner. Sveriges kyrkolag af 1686 definierar patronatsrätten såsom bestående i rättigheten att utse, välja och kalla en prestman till någon församling, och kap. 19 § 14 samma lag stadgar uttryckligen, att jus patronatus icke bör sträcka sig längre, än patronatsbrevet tydligt innehåller. Under dessa omständigheter ligger det i sakens natur, att de med patronatsrätten förenade förmåner i afseende å dispositionen af kyrkans inkomster äro ganska olika. Slutligen är att märka, att i patronatsbrefven ofta förekomma uttryck, som äro tvetydiga och för hvilkas rätta tolkning erfordras noggranna undersökningar.

Under sådana förhållanden kan det vara tveksamt, om den form, hvarigenom förhållandena skola ordnas i de patronella pastoraten, bör göras lika för alla dessa pastorat; något som ju tydligen skulle blifva

fallet, om församlingarne utan vidare tillförbundes att för framtiden lemna patronus full ersättning för nu utgående kyrkotionde, uttaxerad efter 1885 års lag. En fullständig undersökning af patronatsbrefven kan möjligen ådagalägga, att aflösningen af tiondegifvarnes förbindelser gent emot patronus bör ordnas efter i viss mån skiljaktiga grunder, beroende på tillkomsten och beskaffenheten af patroni rätt. En sådan tanke på undersökning af sjelfva urkunden för denna rätt är ingalunda ny, utan öfverensstämmer väsentligen med det uttalande, som gjorts af kammarkollegium i dess utlåtande den 19 januari 1855 i anledning af Rikets ständers vid 1853—1854 årens riksdag väckta förslag om patronatsrättens afskaffande. Der hemstälde kammarkollegium, huruvida icke detsamma borde ingå i undersökning för *hvarje särskildt* pastorat om patronatsrättens tillkomst och de förändrade förhållanden, som kunde föranleda dess upphörande, samt efter vederbörandes hörande föreslå *grunder* för öfverenskommelser derom. Jag kan härvid icke underlåta att antyda möjligheten af att en sådan undersökning i vissa fall skulle kunna ådagalägga, att staten borde lemna bidrag för tiondegifvarnes lösande från deras skyldighet gent emot patroni. Enligt hvad som är nämnt, uttala sig embetsverken deremot, men min i viss mån skiljaktiga uppfattning stöder jag på följande skäl. Tillkomsten af patroni dispositionsrätt öfver kyrkotionden är icke beroende på enskildt aftal mellan tiondetagaren (patronus) och tiondegifvarne, utan på ett kronans eller statens ingripande. Har staten härvid öfverlätit kyrkans tionde till patronus med sådan begränsning af dispositionsrätten deröfver, att densamma icke får af patronus användas till *annat* än kyrkans bästa och hvad dertill hörer, torde icke någon invändning kunna göras mot embetsverkens uppfattning, men har staten i något fall lemnat patronus vidsträcktare dispositionsrätt, så torde staten kunna anses härigenom hafva — låt vara att detta skett i aflägsna tider och under andra samhällsförhållanden än nu — tillvällat sig en förfoganderätt öfver dessa medel, som icke tillkommer staten, och då synes anledning kunna föreligga, att staten i någon mån påtager sig ersättningskyldighet. Vare dock härmed huru som helst, på ofvan andragna skäl tillstyrker jag att Eders Kongl. Maj:t tacktes låta anstå med slutligt afgörande af denna del af ärendet, intill dess ytterligare utredning deri vunnits.

Vidare får jag hemställa att, enär för tillämpningen af föreskrifterna angående kyrkotiondens afskrifning, vissa ytterligare bestämmelser utöfver dem, som här föreslås, kunna finnas vara erforderliga, framställning till Riksdagen måtte göras, att dylika bestämmelser måtte få af Eders Kongl. Maj:t meddelas.

I de delar, i hvilka detta ärende utgör föremål för kyrkomötets pröfning, bör detsamma mötet i laga ordning underställas.

Då, derest, på sätt af mig föreslagits, kyrkotionden afskrifves, 1856—1858 årens riksdagsbeslut om indragning till statsverket af kyrkotionden i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län torde få anses förfallet, lär ingen åtgärd påkallas af embetsverkens hemställan om meddelande af föreskrift, att den sålunda beslutade indragningen skall återgå.

På grund af hvad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att besluta:

1:o) att den i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän samt af vissa hemman i Elfsborgs län utgående kyrkotionde skall, med det undantag, hvarom förmäles i punkt 5:o) här nedan, från och med år 1900 upphöra att erläggas af de tiondeskyldiga, och att från samma tid den afkortade kyrkotionden skall afföras ur räkenskaperna, nuvarande tjensteinnehafvares möjligen förefintligen rätt att uppbära dylik afkortad tionde dock oförkränt;

2:o) att, derest delar af kyrkotionden äro anslagna till särskilda ändamål, det skall, med de i nästföljande punkt 3:o) omförmälda undantag, åligga kyrkan eller, om dess medel ej dertill lemna tillgång, församlingen att hålla vederbörande skadeslösa för den förlust, som för dem kan uppstå i följd af kyrkotiondens upphörande, dock att denna skyldighet, der kyrkotionden utgår för skolans eller kommunens ändamål, skall åligga i förra fallet skoldistriktet och i senare fallet kommunen;

3:o) att från och med år 1900 årligen skall erläggas:

a) af statsmedel *dels* ersättning för kyrkotionden till Lunds universitet, barnmorskeläraren i Lund, Lunds lasarett, Malmö asyl och fattiga prestenor i Halland samt prostetunnor, *dels* ersättning för följande från och med år 1900 icke vidare i nu gällande ordning utgående afgifter nämligen: prostens omaks- och underskrifningspenningar, understöd till fattiga prestenor från kyrkor i Bohuslän och en del af Elfsborgs län, vaxljusmedlen, studieskatten i Halland, konsistorii statslön, amanuensens och pedelens lönetillökning, konsistorienotariens augment samt bidrag från landskyrkor i Listers och Bräkne kontrakt till Karlshamns skolestats aflöning; ersättningarna för prostens omaks- och underskrifningspenningar dock endast till nuvarande tjensteinnehafvare, och för anslagen till fattiga prestenor tillsvidare och intill dess annorlunda kan varda förordnad;

b) från presterskapets lönerogleringsfond godtgörelse för den åtskilda kyrkoherdar och komministerar enligt gällande lönerogleringsresolutioner anslagna kyrkotionde utan särskildt åliggande för kyrkans räkning, och från biskopslönerogleringsfonden ersättning för den biskopen i Lund anslagna

kyrkotionde och biskopens studieskatt, dock i båda fallen endast för den tid nuvarande lönereregleringar gälla;

4:o) att den från statsverket samt biskopslönereregleringsfonden och prester-skapets lönereregleringsfond utgående ersättning för vaxljusmedlen, anslaget till Karlshamns skolestats aflöning samt biskopens studieskatt skall utgå med det belopp till hvilket dessa afgifter äro bestämda, men att öfriga under punkt 3:o a) och b) omförmälda ersättningar skola beräknas för anslaget till barnmorskeläraren i Lund, studieskatten i Halland, konsistorii statslön, amanuensens och pedellens lönetillökning, konsistorienotariens augment, prostens omaks- och underskrifningspenningar samt understödet till fattiga prestenkor från kyrkor i Bohuslän och en del af Elfsborgs län, efter det medelbelopp, hvartill desamma under de 10 åren 1888—1897 uppgått, samt för öfriga anslag efter medeltalet af medelmarkegångsprisen för nämnda 10 år, med tillägg af forsellön, dock med undantag för prostetunna, för hvilken ersättning utgöres sålunda, att för hvarje prostetunna, som hittills utgått, utbetalas värdet af en tunna spanmål i det eller de sädesslag, hvaruti nämnda utskyld hittills varit bestämd, löst efter det i kongl. förordningen den 23 juli 1869 angifna pris, nuvarande prostar förbehållet att under deras tjenstetid uppbära ersättning efter hittills gällande grunder;

5:o) att, i fråga om kyrkotionde, som åtföljer patronatsrättighet, förevarande bestämmelser ej äro i vidare mån tillämpliga, än att, der sådan tionde är kronan behållen eller enligt punkt 3:o) här ofvan ersättes af statsmedel eller statsverket underlydande fonder, densamma skall i denna del från och med år 1900 upphöra att af tiondegifvarne till patronus utgöras, börande, om den andel af tionden, som af staten eftergifves eller öfvertages, icke kan på annat sätt till beloppet bestämmas, minskningen i den tiondeafgift, som af hemman eller lägenhet till patronus utgöres, beräknas i förhållande till den minskning, som eger rum i hela beloppet af församlingens tiondeafgift till patronus; samt

6:o) att de ytterligare bestämmelser, som för tillämpningen af föreskrifterna angående kyrkotiondens afskrifning kunna finnas erforderliga, meddelas af Konungen.

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen på tillstyrkan af statsrådets öfrige ledamöter i nåder gilla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse bilagan B till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo
Karl Leijer.

R ä t t e l s e.

I Kongl. Maj:ts proposition n:o 40,

sid. 16, rad. 16 uppifrån *står:* eller med mera än 33 procent.
läs: eller med mera än 66 procent.

Rättelser:

i Kongl. Maj:ts prop. n:o 9, 1 Saml. 1 Afd. 6 Häft.

Sid. 1, rad. 5 uppifrån *står*: härmed föreslå
läs: härmed, jemlikt § 87 regeringsformen, föreslå

i Kongl. Maj:ts prop. n:o 14, 1 Saml. 1 Afd. 10 Häft.

Sid. 1, rad. 5 uppifrån *står*: härmed föreslå
läs: härmed, jemlikt § 87 regeringsformen, föreslå

i Kongl. Maj:ts prop. n:o 15, 1 Saml. 1 Afd. 10 Häft.

Sid. 8, rad. 5 uppifrån *står*: härmed föreslå
läs: härmed, jemlikt § 87 regeringsformen, föreslå
